

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

3^E JAARGANG

WOENSDAG 9 OCTOBER 1918

No. 145

ROTTERDAMSCH BANKVEREENIGING

Rotterdam 's-Gravenhage
Boompjes Mauritskade
Delfshaven Bezuidenhout
Feijenoord Kneuterdijk
Glashaven Naaldwijk
Schiedam Rijswijk
Vlaardingenv Scheveningen

Amsterdam

Rokin

Zaandam

KAPITAAL EN RESERVEN

f 66.000.000,—

NATIONALE BANKVEREENIGING

Hoofddirectie en Centrale
Administratie te Utrecht

Alkmaar, Almelo, Alphen a. d. R., Amersfoort, Apeldoorn, Arnhem, Assen, Barneveld, Bodegraven, Borculo, Boskoop, Den Burg (Texel), Coevorden, Culemborg, Delft, Deventer, Doetinchem, Dokkum, Dordrecht, Drachten, Ede, Emmen, Franeker, Geldermalsen, Goes, Gorinchem, Gouda, Groenlo, Groningen, Haarlem, Harlingen, Heerenveen, Den Helder, Hengelo (O.), Hoogeveen, Hoogezand, Hulst, Katwijk, Leeuwarden, Leiden, Lochem, Meppel, Middelburg, Nijmegen, Oostburg, Purmerend, Schagen, Schoonhoven, Sliedrecht, Sneek, Stads kanaal, Terneuzen, Tholen, Tiel, Uithoorn, Utrecht, Veendam, Veenendaal, Vlissingen, Wildervank, Woerden, IJmuiden, Zeist, Zierikzee, Zutphen, Zwijndrecht.

KAPITAAL EN RESERVEN

f 7.200.000,—

De aandacht wordt gevestigd op de afgifte van Binnenslandsche Credietbrieven, waardoor in ruim 80 plaatsen in Nederland gelden franco kunnen worden opgenomen.

ZUID-NEDERLANDSCHE HANDELSBANK

Kapitaal f 3.000.000,—

EINDHOVEN - TILBURG - 's-HERTOGENBOSCH
BRED A - MAASTRICHT - SITTARD - VENLO

HANDELSCREDIETEN

Incasseering van Wissels — In- en
Verkoop van Buitenslandsch Papier
Effecten — Coupons

DEPOSITO'S

N.V. Furness' Scheepvaart- en Agentuur Maatschappij

ROTTERDAM—AMSTERDAM

Telegram-Adres: „FURNESS”
Telefoon Nos. ROTTERDAM 7744/47
" " AMSTERDAM N 5866, N 1267

Reeders, Cargadoors, Expeditieus, Kolenhandelaren, Stuwadoors, Assuradeurs etc.

Speciale afdeling voor het bevrachten van scheepsloadingen per stoomende en zeilende ruimte.

AAN- EN VERKOOP VAN SCHEPEN

GEREGELDE LIJNEN VAN EN NAAR:

BALTIMORE (Holl. Amer. Lijn) elke 10/14 dagen
*CARDIFF (en Birmingham District) wekelijks
*MIDDLESBROUGH elken Zaterdag
*STOCKTON ON TEES elken Zaterdag
*SUNDERLAND elken Zaterdag
*ALEXANDRIE elke 2/3 weken
CANADA (via Londen) elke 10 dagen
AUSTRALIE (via Antwerpen) elke 14 dagen
*ZUID-AMERIKA (via Antwerpen) elke 2/3 weken
*MAROKKO (via Antwerpen) elke 14 dagen
CUBA (via Liverpool) elke 10 dagen

Doorvrachten naar en van alle deelen der wereld.
Levering van Engelsche Stoomkolen en Gaskolen.

* Diensten tijdens den oorlog gestaakt.

Nationale

Levensverzekering-Bank

OPGERICHT 1863

TE

ROTTERDAM

Stoomvaart-Maatschappij NEDERLAND

AMSTERDAM.

Stoomvaart-Maatschappij ROTTERDAMSCH LLOYD

ROTTERDAM.

TIJDELIJKE MAILDIENST

JAVA—SAN FRANCISCO vice versa
via

Singapore, Hongkong, Manilla, Nagasaki
en Honolulu.

VRACHTBOOTDIENST

van Java naar San Francisco vice versa, in
vereeniging met de Java-China-Japan Lijn.

JAVA—NEW YORK LIJN.

Geregelde vrachtbootdienst van New York
naar Nederlandsch-Indië vice versa, via
het Panama-Kanaal, in samenwerking
met andere Maatschappijen.

JAVA—BENGALEN LIJN.

Geregelde dienst van Nederlandsch-Indië
naar Rangoon en Calcutta vice versa.

De N.V. Hypothecaire Credietbank

Anna Paulownastraat 113

's-GRAVENHAGE

verstreckt credieten onder hypothecair verband. Geeft uit 5 % voor hoofdsom en rente verzekerde schuldbrieven in coupures van f 1000,—, f 500,— en f 100,—.

De Directie,

Mr. J. J. BERGSM A.

C. PLOKHOOF.

F. & W. VAN DAM

Makelaars in Assurantiën

Wijnhaven 63 - Rotterdam

belasten zich met het

plaatsen van

alle Assurantiën,

onverschillig van wel-

ken aard, geene uit-

gezonderd.

HOLLANDSCHE BANK VOOR ZUID-AMERIKA

AMSTERDAM

BUENOS AIRES

RIO DE JANEIRO

SANTOS

KAPITAAL f 14.000.000,—

RESERVE f 2.100.000,—

ALLE BANKZAKEN OP ZUID-AMERIKA

VERLEENT BEMIDDELING TOT HET AANKNOOPEN VAN HANDELSRELATIES IN
ARGENTINIË EN BRAZILIË

DE GRONINGER BANK

Groningen, Winschoten, Stadskanaal, Wildervank,
Veendam, Sappemeer, Delfzijl, Emmen, Hooge-
veen en Ter Apel (Firma TIMMERMAN & SASSEN)

Kapitaal f 6.000.000,— Geplaatst en gestort f 4.440.000,—

Reserves f 430.501,04

VERRICHT ALLE BANKZAKEN

Belast zich met het incasseeren van wissels op binnen-
en buitenland

ONTVANG- EN BETAALKAS

NIEUWE DOELENSTRAAT 20—22 AMSTERDAM

KAPITAAL EN RESERVEN f 5.500.000,—

DEPOSITO'S VOOR 1 JAAR FIXE à 4 PCT.

GELDEN OP DEZEN TERMIJN GESTORT ZIJN NA AFLOOP VAN HET
JAAR ZONDER OPZEGGING BESCHIKBAAR.
NIET OPGEVORDERD ZIJNDE, WORDT DE POST STILZWIJGEND VOOR
GELIJKEN TERMIJN VERLENGD.
DE RENTE KAN NAAR VERKIEZING PER KWARTAAL, PER HALF JAAR
OF PER JAAR ONTVANGEN WORDEN.

GEBROEDERS SCHEUER

Assurateurs en Assurantiebezorgers

Expeditours en Cargadoors

AMSTERDAM EN ROTTERDAM

Verzekering van Koopmansgoederen tegen
transport, molest, brand en diefstal tegen
concurrerende premiën.

Nederlandsche Gist- en Spiritusfabriek DELFT

ARTIKELEN:

Gist

Brandspiritus

Zuivere spiritus

Foezelolie

Amyl-alcohol

Aether Sulfuricus

Narcose æther

Kurken en

Gedroogde Spoeling

NAAMLooZE VENNOOTSCHAP

Wester-Suikerraffinaderij AMSTERDAM

GROOTSTE RAFFINADERIJ
IN NEDERLAND

Levert de mooiste Suiker,
omdat haar zuiveringsver-
mogen het grootst is.

Produceert behalve alle soorten Melis-
suiker en Basterds:

Cristallen, groote en kleine, Klontjes
(Cubes), Theeklontjes, Crushed (brokken)
Tabletten, Brooden, Poedersuiker, fijne
Suikers voor Vruchtengebruik, enz. enz.

Pletterij, voorheen L. I. Enthoven & Cie - Delft

Wissels, Veerwissels, Goederenwagons, Draaischijven,
Bruggen, Kappen en Gebouwen, Tanks, Aanlegsteigers.

ZWAAR EN LICHT SMEEDWERK EN PERSWERK.

NEDERLANDSCH INDISCHE HANDELSBANK

AMSTERDAM

BATAVIA

's-GRAVENHAGE

AMPENAN, BANDOENG, CHERIBON, HONGKONG, INDRAMAJOE,
MEDAN, MENADO, PEKALONGAN, PROBOLINGGO, SEMARANG,
SINGAPORE, SOERABAYA, TEGAL, TJILATJAP, WELTEVREDEN.

Kapitaal f 35.000.000,—

Reserven f 17.400.000,—

Algemeene Friesche Hypotheekbank

LEEWARDEN

Kapitaal f 1.000.000,— Reserves ± f 147.573,—

Uitstaand bedrag Pandbrieven ruim

f 8.000.000,—

4¹/₂ % Pandbrieven à 99 %

4 % Pandbrieven à 91 %

N.V. VAN DER LELY'S TOUWFABRIEKEN

ROTTERDAM,

AMSTERDAM,

GRONINGEN,

Boompjes 93.

Prins Hendrikkade 18/7.

Der - A - Brug.

Telefoon: 3277 en 3296.

Telefoon: 7415 N.

Telefoon: 1035.

Telegr.-adr.: Vanderlely. Tel.-adr.: Vanderlely-touw. Telegr.-adr.: Vanderlely.

FABRIEKEN TE MAASSLUIS.

SCHEEPSTROSSEN in alle soorten en afmetingen.

VISSCHERIJTUWWERK.

Geteerd en ongeteerd Manila-, Sisal-, Nieuw-Zeeland-,
Bombay- en Russisch henneptouw.
Cocostouw.TRANSMISSIESNAREN met en zonder reguleerbare
koppelingen.STAALDRAADTOUW voor Scheepsgebruik, Liften,
Mijnen- en Hijschwerktuigen. IJzerwant en Hercules.**ALLE SOORTEN PAK- EN BINDTOUW****GRONINGSCH E CREDIET-
EN HANDELSBANK**

GRONINGEN, APELDOORN, APPINGEDAM, ASSEN EN VEENDAM

Kapitaal f 5.000.000,—

Geplaatst en volgestort f 2.000.000,—

Reserves ruim. f 387.000,—

VERSCHAFT BEDRIJFSKAPITAAL AAN
LANDBOUW, HANDEL EN NIJVERHEID

INCASSO — DEPOSITO — SAFE DEPOSIT

Een polis der

NILLMIJ

van 1859

's-Gravenhage, Veenestraat 1

geeft volledige
zekerheid en rust.**MAATSCHAPPIJ**

voor

Scheeps- en Werktuigbouw

„FIJENOORD”

ROTTERDAM

Kruisers — Torpedoboorten
v OnderzeebootenMailstoomschepen
Vrachstoomschepen
BaggermateriaalMachine-installaties
tot 65000 P.K.

Scheeps-Zoelly-Turbines

Machines en apparaten voor
Suikerfabrieken, enz.**UNIE BANK**

voor

Nederland en Koloniën

AMSTERDAM

Agentschappen in Indië:

BATAVIA, SOERABAYA,
BANDOENG,
MEDAN EN WELTEVREDEN

Agentschap in Nederland:

TILBURG

KONINKLIJKE STEARINE KAARSENFABRIEK GOUDA

GOUDA

GOUDA KAARSEN — NACHT-, THEE- EN SCHEMERLICHT
 STEARINE — KAARSENPIJT — OLEINE
 CHEMISCH ZUIVERE EN ALLE ANDERE SOORTEN GLYCERINE

NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ

GESTORT KAPITAAL f 70.000.000,— STATUTAIRE RESERVE f 12.760.286,—

Hoofdkantoor: AMSTERDAM · Agentschappen te ROTTERDAM en 's-GRAVENHAGE.

Vestigingen in NEDERLANDSCH-INDIË:

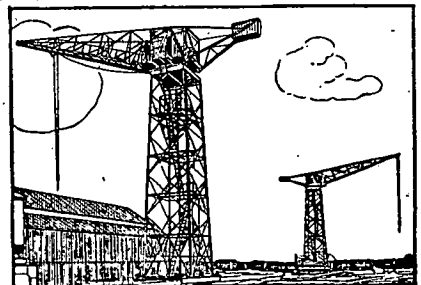
BATAVIA, SOERABAIA, SAMARANG, MEDAN en andere voorname plaatsen.

Vestigingen in de STRAITS-SETTLEMENTS, BRITSCHE-INDIË en CHINA:

SINGAPORE, PENANG, RANGOON, HONGKONG en SHANGHAI.

In- en Verkoop van Wissels en Telegrafische Transferten,
 Incasseeringen en Financieringen, Schriftelijke of Telegrafische Credieten,
 Reiscredietbrieven, Deposito's, Rekeningen-Courant,
 Administratie van Effecten en alle andere Bankzaken.

Nederlandsche Staalindustrie
Rotterdam
Ijzerbouw - Lijsten - Kranen

Bank-Associatie

Wertheim & Gompertz 1854 en Credietvereeniging 1855.

Kapitaal en Reserven f 11.500.000,—.

Tegentien Kantoren.

HAARLEMSCHE BANKVEREENIGING

HAARLEM, AALSMEER, BEVERWIJK, BLOEMENDAAL, EDAM, HILLEGOM,
 HOOFDDORP, LEIDEN, LISSE, PURMEREND, IJMUIDEN, ZANDVOORT.

Volgestort Kapitaal f 4.050.000,—

Reserve f 850.000,—

R. MEES & ZONEN

ANNO 1720

BANKIERS

ROTTERDAM — DELFT — SCHIEDAM — VLAARDINGEN

Behandeling van alle Bankzaken

ASSURANTIE-MAKELAARS

ROTTERDAM — AMSTERDAM

Bezorging van alle Assurantiën

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET INSTITUUT VOOR ECONOMISCHE GESCHRIFTEN

3^E JAARGANG

WOENSDAG 9 OCTOBER 1918

No. 145

INHOUD

	Blz.
UITBREIDING VAN DEN GRAANVERBOUW IN GR.-BRITANNIË EN IN NEDERLAND door Jan Schilthuis	880
Zwitserland en de Rijnkwesie door <i>P. Scrtou</i>	881
Zwitserland en de Rijn door <i>R. E. K.</i>	883
Sociale verzekering en de particuliere werkgevers door <i>Dr. A. O. Holwerda</i>	884
Spaansche desiderata voor behoud en vermeerdering van arbeidskrachten door <i>Jhr. J. C. C. Sandberg</i>	886
AANTEKENINGEN:	
Eene Cultuur-Hulpbank in Ned.-Indië	888
Stand der cultures en uitvoer in Suriname	888
De Nederlandsche Maatschappij tot Ontginning van Steenkolenvelden	888
Kapitaaluitgifte in Duitschland	889
BOEKAANKONDIGING:	
Mr. C. L. Torley Duwel: De Dardanellen, bespr. door <i>Dr. Hendrik Muller</i>	889
Emile Vandervelde: Le Socialisme contre l'Etat	890
C. G. Rommenhüller: Bijdrage tot de hervorming van het Nederlandsche Consulaatwezen	891
INGEZONDEN STUKKEN:	
Ondeugdelijke Rechtsmiddelen en ongeoorloofde Machtsmiddelen door <i>O. R.</i>	892
OVERZICHT VAN TIJDSCHRIFTEN	894
REGEERINGSMAATREGELEN OP HANDELSGEBIED	894
STATISTIEKEN EN OVERZICHTEN	895—902
Geldkoersen. Effectenbeurzen.	
Wisselkoersen. Goederenhandel.	
Bankstaten. Verkeerswezen.	

INSTITUUT**VOOR ECONOMISCHE GESCHRIFTEN**Algemeen Secretaris: *Mr. G. W. J. Bruins.***WEEKBLAD ECONOMISCH-STATISTISCHE BERICHTEN**Secretaris-Redacteur: *G. E. Huffnagel.*Secretariaat: *Pieter de Hooghweg 122, Rotterdam.*Aangeteekende stukken: *Bijkantoor Ruige Plaatweg 37.*Telef. Nr. 3000. Telegr.adres: *Economisch Instituut.*Postcheque en girorekening *Rotterdam No. 8408.*

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in Nederland f 12,—. Buitenland en Koloniën f 14,— per jaar. Losse nummers 30 cents.

Leden en donateurs van het Instituut ontvangen het weekblad gratis.

De verdere publicaties van het Instituut uitgaande ontvangen de abonnés, leden en donateurs kosteloos, voor zoover daaromtrent niet anders wordt beslist.

Advertentiën f 0,35 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van abonnements en advertenties: *Nijgh & van Ditmar's Uitgevers-Maatschappij, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage.*

7 OCTOBER 1918.

Hoewel de maandwisseling geen verdere eischen aan de geldmarkt stelde, bleef er ook in verband met de politieke gebeurtenissen een vaste stemming heerschen. De prolongatierente noteerde onveranderlijk 3½ pCt., welke noteering heden, mede tengevolge van

het groote bedrag, dat morgen nodig is voor storting op de nieuwe aandelen Koninklijke Petroleum, tot 4 pCt. opliep. Ook voor particulier disconto bleef de stemming vast. In het midden der week kon men zoo nu en dan nog enkele kleine posten prima papier onder 3 pCt. afsluiten, maar later was er slechts met moeite tot 3¼ à 3⅓ pCt. plaatsing te vinden, vooral ook omdat het aanbod in den laatsten tijd voor een zeer groot gedeelte uit gemeentewissels bestaat.

* * *

Zoals reeds in het vorige bericht vermeld, opende de wisselmarkt in een zeer vaste stemming, die op Dinsdag haar hoogtepunt bereikte. Voor de Ententewissels bleef de tendenz, hoewel de koersen zich niet op het hoogste punt konden handhaven, ook gedurende het verdere verloop van de week vast. Voor de Marken en Oostenrijksche Kronen trad echter direct weder een reactie in, die ook nu weder hoofdzakelijk door aanbod uit Zwitserland werd veroorzaakt. Zaterdag was echter de stemming weder opnieuw beduidend vaster voor alle wissels op de oorlogvoerenden en in het bijzonder weder voor Marken en Kronen, omdat reeds eenige geruchten rondliepen over aanstaande vredesvoorstellen van Duitschland. De feitelijke berichten kwamen te laat om nog Zaterdag van invloed te zijn. Heden was de markt echter buitengewoon vast, zoodat Londen op 10.97 en Berlijn op 36.25 verhandeld werd. Deze koersen konden zich echter niet handhaven. De stemming voor Londen bleef evenwel vast, ca. 10.80 à 10.85. Berlijn en Weenen daarentegen moesten weder een groot gedeelte van het avance prijsgeven. Slot circa 34.50 en 20.40.

* * *

De voortdurende toeneming van goudvoorraad en biljettencirculatie der Bank of England verdient aandacht. Sedert het uitbreken van den oorlog is de goudvoorraad van £ 40 millioen op £ 72,2 gestegen. De laatste 12 maanden brachten een toeneming van niet minder dan £ 16,4 millioen, een stijging, door geen der neutrals landen, zelfs niet door Spanje, in hetzelfde tijdvak overtroffen. Ongetwijfeld mag men deze toeneming in verband brengen met het feit, dat sedert het intreden van Amerika in den oorlog de financiering van de Engelsche aankopen in de Vereenigde Staten belangrijk minder moeilijkheden oplevert dan voorheen. De hoeveelheid circuleerende bankbiljetten is sedert het uitbreken van den oorlog van £ 29,3 millioen op £ 62,3 millioen gestegen.

UITBREIDING VAN DEN GRAAN- VERBOUW IN GROOT-BRITANNIË EN IN NEDERLAND.

Het is bekend, hoe in ons land de pogingen der Regeering om gedurende den oorlog den graanverbouw op het oude peil te houden, gefaald hebben. Van 226.000 H.A. in 1913 is de met rogge bezaaide oppervlakte achteruitgegaan tot 187.000 H.A. in 1917. Voor tarwe waren deze cijfers bijna 53.000 H.A. en 49.555 H.A. Het behoeft geen betoog, van hoe groote beteekenis dit verlies van ruim 15 pCt. in de met broodgraan bezaaide oppervlakte voor ons land is geweest in deze jaren van voedselschaarschte.

Het is interessant om na te gaan, welk resultaat met werkelijk krachtige maatregelen op hetzelfde gebied in Groot-Brittannië en Ierland is bereikt. Daar was sedert 1868 de graanverbouw voortdurend verminderd. Rogge wordt er bijna niet verbouwd en eveneens slechts in zeer geringe hoeveelheid geïmporteerd. Het eenige broodgraan is dus tarwe, waarmee in 1868 3.937.000 acres (een acre is 0,40467 H.A.) bezaaid waren. Omstreeks dien tijd begon zich de tarweuitvoer der Vereenigde Staten van Amerika sterk uit te breiden, waardoor groote hoeveelheden goedkope tarwe in Europa den tarweprijs deden dalen. Als gevolg van de geringe waarde van den grond en het gemak, waarmee die grond zonder bemesting goede oogsten voortbracht, was de Amerikaansche tarwe veel goedkooper dan de in West-Europa verbouwde en de Amerikaansche aanvoeren brachten hier zeer belangrijke prijsverlagingen teweeg. Invoerrechten op graan zouden misschien den landbouw in het Vereenigd Koninkrijk in staat hebben gesteld de concurrentie tegen het goedkope, buitenlandsche graan vol te houden, doch deze bleven uit en het gevolg is geweest, dat de graanverbouw sterk is ingekrompen.

De tarweaanvoeren uit Argentinië, die omstreeks 1890 van steeds grootere beteekenis werden, hebben daartoe op dezelfde wijze als die uit Noord-Amerika meegewerkt. De omvang van den tarweverbouw van 1868 is dan ook nooit weder bereikt en de opbrengst, die in 1868 nog 17.000.000 qrs. per jaar bedroeg, was in de laatste 10 jaren vóór den oorlog tot gemiddeld 7.500.000 qrs. gedaald bij een gemiddelden invoer van ongeveer 26 millioen quarters, terwijl de bezaaide oppervlakte toen ongeveer 1¼ à 2 millioen acres bedroeg. Het getal voor 1913 was 1.791.569 acres.

Ook van gerst en haver was de verbouw langzamerhand verminderd, doch vooral wat haver betreft is de vermindering van geringeren omvang geweest dan voor tarwe. Gerst daalde van 2.484.000 acres in 1883 tot 1.932.321 acres in 1913, haver van 4.527.930 acres in 1895 (het grootste cijfer na 1882) tot 3.983.448 in 1913. Terwijl de totale oppervlakte der drie graansoorten in 1882, nadat die voor tarwe sedert 1868 reeds met 770.000 qrs. was afgenomen, nog 9.860.534 acres bedroeg, was zij in 1913 niet meer dan 7.707.338 acres. Er viel dus een belangrijke achterstand in te halen. Tot nog toe was van uitbreiding van den verbouw, zoodra de vermindering was ingetreden, nooit sprake geweest.

Dikwijls wordt dit verschijnsel ten deele geweten aan het feit, dat de groote grondbezitters, aan wie in het Vereenigd Koninkrijk zulk een groot gedeelte van den bodem behoort, geen aanleiding hadden om eene poging te wagen tot intensiever gebruik van hun grond en gaarne hunne jachtgronden intact hielden. Voor de overwegingen, die in oorlogstijd den doorslag geven, hebben ook zij moeten zwichten en het is den Minister van Landbouw Prothero gelukt, de met graan bezaaide oppervlakte zeer belangrijk te vermeerderen. Ter besparing van scheepsruimte, waarvan eene te groote hoeveelheid voor graanaanvoer van overzee werd in beslag genomen, was die vermeerdering noodzakelijk en niet alleen is den landbouwers voortdurend voorgehouden, dat zij tegenover het vaderland verplicht waren, door uitbreiding van

den verbouw van graan en aardappelen scheepsruimte vrij te maken, doch vooral hebben tot de bereiking van het beoogde doel meegewerkt de minimumprijzen, welke den landbouwers in Februari 1917 zijn gegarandeerd voor hunne oogsten van 1917 tot 1922.

Voor tarwe bedragen deze prijzen 60/- per quarter (meer dan het dubbele van den gemiddelden prijs der laatste 20 jaren vóór den oorlog) voor den oogst van 1917, 55/- voor 1918 en 1919 en 45/- voor 1920, 1921 en 1922. In werkelijkheid zijn de prijzen voor den oogst van 1917 veel hooger geweest en de regeering heeft maximumprijzen moeten vaststellen van 73/6 tot 77/9, al naar gelang van den tijd van levering. Voor den oogst van 1918 is de maximumprijs 75/-. Tot nog toe heeft de regeering dus nog geen bezwaar onderhouden bij de handhaving der door haar gegarandeerde maximumprijzen. Het is echter zeer goed mogelijk, dat de garantie haar, vóór de oogst van 1922 zal zijn aan den man gebracht, nog groote verliezen zal berokkenen, wanneer na den oorlog misschien de tarweprijs tengevolge van de sterke uitbreiding van den verbouw gedurende den oorlog in Australië, Argentinië en Noord-Amerika en wegens de voorraden, die door de tegenwoordige verschepingsbezwaren in sommige uitvoerlanden beschikbaar zullen komen, eene belangrijke daling ondergaat.

Bij de vaststelling der gegarandeerde minimumprijzen is rekening gehouden met de eveneens door de regeering gegarandeerde zeer hooge minimum-loonen der landarbeiders, die men anders vreesde niet in voldoende getale voor de bewerking der te verwachten groote oogsten ter beschikking te zullen hebben. Ook door deze garantie heeft de Regeering eene verplichting op zich geladen, waarvan voorloopig niet vast te stellen valt, hoeveel zij het land zal kosten.

De genoemde garanties, het herhaald aandringen bij den landbouwer op medewerking en sommige andere maatregelen, zooals aan de regeering verleende macht om den eigenaar te dwingen tot een goed gebruik van zijn grond, hebben in 1917 slechts geleid tot eene vermeerdering tegenover 1916 van den voor graan, peulvruchten en aardappelen gebruikten grond met 250.000 acres, waarvan slechts ⅓ voor tarwe. De maatregelen waren te laat genomen, om voor 1917 nog groote gevolgen te hebben. Voor den oogst van 1918 is het resultaat echter schitterend geweest. In den herfst van 1917 is in ruime mate grasland gescheurd, waarmee men den geheelen winter en gedurende de eerste maanden van 1918 heeft kunnen voortgaan.

Ten slotte bleken alleen in Engeland en Wales 2.042.000 acres meer voor den landbouw in gebruik genomen te zijn dan in 1916 en tezamen met Ierland en Schotland mag de vermeerdering op 3 millioen acres worden aangenomen, overeenkomende met ruim 25 pCt. Voor aardappelen bedraagt de toename 25 pCt. Voor tarwe alléén is de oppervlakte weder gestegen tot bijna 3 millioen acres, hetgeen sedert 1913 eene vermeerdering beteekent van 67½ pCt. De tarweoogst wordt geschat op 12.000.000 qrs. tegen gemiddeld 7.500.000 in de laatste tien jaren vóór den oorlog. Daarbij komt dan nog de vermeerdering voor de andere graansoorten en met recht mag dus Minister Prothero trotsch zijn op het door hem bereikte resultaat, dat eene belangrijke hoeveelheid scheepsruimte beschikbaar stelt voor meer directe oorlogsdoeleinden.

Uitdrukkelijk heeft de regeering hare waardeering uitgesproken voor de medewerking der landbouwers, doch niet vergeten mag worden, dat de voordeelen, welke de regeering hun met hare prijsgaranties heeft doen genieten, tot die medewerking alle aanleiding gaven. Bovendien is ook op andere wijzen de Regeering den landbouwers behulpzaam geweest bij de bestrijding der schaarschte aan landarbeiders. Soldaten zijn ter beschikking van den landbouw gesteld, evenals krijgsgevangenen en op gemakkelijke voorwaarden heeft de Regeering landbouwverktuigen, waaronder 3000 der zeer praktische Amerikaansche „tractors”

ter beschikking gesteld. Ook is het aantal op het land werkende vrouwen toegenomen van 91.000 tot meer dan 300.000.

Niet slechts de gewone landbouw heeft zich tot meerdere productie ingespannen, ook aan de volkstuinten is aandacht gewijd en deze zijn toegenomen van 570.000 vóór den oorlog tot 1.400.000 in 1917/1918, overeenkomende met eene vermeerdering van de voedselproductie van 800.000 ton per jaar.

Uit dit alles blijkt wel, dat met krachtige maatregelen goede resultaten te bereiken zijn en aangenomen mag worden, dat bij eene meer tegemoetkomende houding tegenover de landbouwers ook in ons land hunne medewerking verkregen zou zijn ter bereiking van een minder negatief resultaat, dan waarmede wij ons hier hebben moeten tevredenstellen.

De vraag mag echter worden gesteld, of een succes als het Engelsche voor ons land wel te verkiezen ware geweest. Ook in Nederland heeft zich gedurende de laatste 20 jaren der 19e eeuw in het landbouwbedrijf eene dergelijke verandering voltrokken als in Groot-Brittannië en Ierland. Ook hier heeft onder den invloed der groote aanvoeren van goedkoop graan, speciaal tarwe, de gebruiker van den grond zijn bedrijf meer en meer gebaseerd op den uitvoer van producten van de veeteelt, als kaas, boter, eieren, enz., terwijl tevens de tuinbouw zich als exportbedrijf zeer sterk is gaan ontwikkelen. Wel is gebleken, dat ook de moderne graanverbouw in staat is, aan de concurrentie der groote uitvoerlanden in vele gevallen het hoofd te bieden, maar sterke uitbreiding van den graanverbouw in Nederland is toch alleen mogelijk ten koste van de genoemde exportbedrijven, waarin Nederland in de laatste tientallen jaren juist groot is geworden. Bovendien hebben wij gezien, tot welke verstrekkende maatregelen men in Engeland zijne toevlucht heeft moeten nemen om het beoogde resultaat te bereiken. Voor een groot aantal jaren zijn prijsgaranties gegeven, die voor de schatkist nog zeer groote verliezen kunnen meebrengen, wanneer na den oorlog door overgroot aanbod uit de uitvoerlanden, waar uit oorlogsoverwegingen de graanverbouw sterk is uitgebreid en waar na het sluiten van den vrede groote voorraden ter verscheping zullen komen, de graanprijzen dalen beneden de zeer hoge garanties. Daarbij komt nog, dat het Vereenigd Koninkrijk, dat steeds de grootste tarwe-importeur is geweest, na den oorlog, althans voorloopig, door grooieren eigen verbouw minder dan vroeger als koper zal optreden. Wanneer nu in ons land dergelijke maatregelen waren genomen, dan zoude misschien het resultaat even verblijvend zijn geweest voor dezen tijd van voedselschaarschte, doch een groot gedeelte onzer exportartikelen zou ons voorloopig ontbreken en de schatkist zou waarschijnlijk voor verliezen staan, die zij bij hare toch reeds beangstigende verplichtingen moeilijk zou hebben kunnen dragen. Hoe gemakkelijk zouden dan niet de graanrechten weder op het tapijt kunnen worden gebracht, teneinde den Staat te vrijwaren voor de tengevolge der garantie te lijden verliezen. In Engeland gaan reeds stemmen op om op deze wijze de verliezen, welke waarschijnlijk de garantie der minimumprijzen zal meebrengen, te ontgaan. Wanneer zonder voor verscheiden jaren geldende minimumprijzen de Nederlandsche landbouwers tot het scheuren van groote uitgestrektheden weiland gedwongen worden, bestaat voor hen zeer zeker de kans op eene herhaling der moeilijkheden van de laatste 20 jaren der 19e eeuw en wel door daling der graanprijzen door dezelfde oorzaken als in dien tijd. En zou men dan kunnen weigeren hen, na hen eerst tot meerderen graanverbouw bewogen te hebben, door graanrechten of door andere beschermende maatregelen ter hulp te komen?

Verwacht mag worden, dat de verhoogde graanprijzen, welke de Nederlandsche regeering heeft vastgesteld voor den oogst van 1919, reeds zullen leiden tot eene vermeerdering van den verbouw. Laat ons hopen, dat de oogst van 1919 de laatste zal zijn, die onze

regeering tot zich zal hebben te nemen en dat die oogst voldoende zal zijn om de voeding van het Nederlandsche volk in het volgende seizoen zoozeer te verbeteren, dat van eigenlijk gebrek geen sprake zal behoeven te zijn. Dit kan met geringen aanvoer van buiten reeds worden bereikt, wanneer grasland wordt gescheurd naar veel bescheidener maatstaf dan in Engeland en zonder dat onze exportbedrijven voor langen tijd moeten worden ingekrompen.

Bij de uitvoering der Engelsche plannen heeft de bedoeling voorgezet, om het land ook na den oorlog bij zijne voedselvoorziening in tijden van nood onafhankelijk te doen zijn van aanvoer van buiten.

Zooals in den laatsten tijd reeds herhaaldelijk van verschillende zijden is aangetoond, zou voor ons land bereiking van dat doel om verschillende redenen practisch vrijwel onmogelijk zijn. Bovendien zijn aan krachtige pogingen in die richting groote bezwaren in verband met onzen export verbonden, die ik hierboven reeds heb aangeduid. Ik meen dus, dat wij zullen moeten trachten, de mogelijkheid open te houden tot spoedigen terugkeer tot onze positie van vóór den oorlog. Dat beteekent dus niet het scheuren van een overgroot gedeelte van ons weiland, doch slechts eene matige uitbreiding van den graanverbouw, zoodat nog eenigen tijd in den allergersten nood kan worden voorzien, zoolang het eindigen van den oorlog daarin geen verandering brengt.

JAN SCHILTHUIS.

ZWITSERLAND EN DE RIJNKWESTIE.¹⁾

In den loopenden jaargang van dit blad is reeds bij herhaling sprake geweest van de Zwitsersche scheepvaartplannen. In het nummer van 16 Januari werd de boodschap van den Bondsraad behandeld, waarbij een voorstel tot grondwetswijziging werd ingediend, dat de regeling van scheepvaartgelegenheden tot Bondszaak verklaarde; in het nummer van 23 Januari werden de voornaamste kanalisatie-ontwerpen in 't kort nagegaan. Enkele weken geleden (blz. 653 en 675) beschouwden wij meer in 't bijzonder het Zwitsersch-Fransche Rhôneplan en zijn economische vooruitzichten, waarbij vergelijkenderwijs ook de Rijnprojekten ter sprake kwamen; thans willen wij deze laatste, die ook voor Nederland zooveel betekenis hebben, aan een nadere beschouwing onderwerpen.

De lezer zal zich herinneren, dat het gaat om de bevaarbaarmaking van het riviervak Konstanz-Bazel en de verbetering van de bevaarbaarheid op dat tusschen Bazel en Straatsburg, waar zich vóór den oorlog reeds een zeker verkeer had ontwikkeld. Verder weet men, dat voor eerstgenoemd riviergedeelte om technische redenen slechts van kanalisatie sprake kan zijn, terwijl men op het tweede waarschijnlijk ook door normaliseering tot het doel zou kunnen geraken.

Op 't oogenblik is de rivier tusschen Straatsburg en Bazel p.m. 200 dagen per jaar bevaarbaar voor schepen met een lading tot 500 ton. De „Verein für die Schifffahrt auf dem Oberrhein“ te Bazel berekent, dat met een uitgave van slechts 30 miljoen francs een zoodanige normaliseering van het laagwaterbed is te bereiken, dat gedurende meer dan 300 dagen de vaart mogelijk zou zijn met volbeladen schepen van 2000 ton, terwijl de capaciteit van de rivier, thans op 600.000 ton per jaar geschat, tot over de 10 miljoen ton zou stijgen. De normaliseeringswerken zouden bestaan in afsluiting van overbodige rivierarmen en vorming van een enkel laagwaterbed tusschen beschermde oevers, waarbij men, voor zoover noodig, plaatselijk door vernauwing de diepte van het vaarwater zou vergrooten.

Van Duitsche zijde wordt dit plan een hersenschim genoemd. Reeds de normaliseering van het riviervak

¹⁾ [Over dit onderwerp ontvingen wij gelijktijdig van twee zijden een bijdrage, gelet de belangrijkheid dezer kwestie geven we aan beide plaatsing. — Red.]

onmiddellijk beneden Straatsburg achten velen slechts een matig succes. Boven deze stad zou zij, volgens Deutsche technici, zoo al geen fysieke onmogelijkheid, dan toch een ernstige misgreep zijn. De rivier heeft volgens hen hier reeds te veel het karakter van een bergstroom om anders dan door kanalisatie bevaarbaar gemaakt te kunnen worden.

Men behoeft niet zeer diepzinnig aangelegd te zijn, om te begrijpen, dat nationale belangen hier, aan beide zijden van de grens, hun invloed op de technische overtuiging doen gelden.

Bij het kanalisatieplan wordt de gewenschte diepte niet verkregen door de bedding sterker te laten uitschuren, maar door het water op te stuwen met behulp van groote dammen, die van afstand tot afstand dwars door de rivier worden gelegd. In het betrokken riviergedeelte zijn er vijftien geprojecteerd. Tusschen twee zulke dammen in heeft men een betrekkelijk gering verhang en dientengevolge slechts een geringe stroomsnelheid, terwijl men telkens ten opzichte van het volgend riviervak een aanzienlijk niveauverschil aantreft. Dit vormt natuurlijk voor het verkeer een bezwaar, daar het door een sluis naast den dam moet overwonnen worden; het is echter tevens, en daarin bestaat het groote voordeel van het kanalisatieplan, een rijke bron van elektrische energie. Geen wonder, dat men in Duitschland voor deze zijde van het plan meer belangstelling toont, dan voor de scheepvaart. Goedkope energie toch is een van de eerste voorwaarden voor industrieel succes, en waar door den oorlog de kolenprijzen zoo sterk zijn gestegen en vermoedelijk nog lang hoog zullen blijven, kon in de laatste jaren de voorkeur voor kanalisatie in Duitschland slechts worden versterkt.

De Zwitsers daarentegen kunnen op een aandeel in de te winnen electriciteit geen recht doen gelden — en zelfs al konden zij dat wel, dan zou de waarde daarvan voor hen gering zijn, daar zij in eigen land nog een overvloed van waterkracht beschikbaar hebben, die in den regel veel voordeliger te exploiteeren is, dan tusschen Bazel en Straatsburg het geval zal zijn. Zij beoordeelen dus de plannen uitsluitend naar de waarde er van voor de scheepvaart, welke laatste voor hen een veel grooter beteekenis bezit dan voor Zuid-Duitschland. Niet slechts is voor hun land de te wachten vrachtbesparing aanzienlijker dan voor de meeste plaatsen in het Zuiden van Baden, maar tevens heeft voor hen de zaak een politiek kant. Hun doel is niet maar alleen een overlaadhaven, die dichterbij ligt dan Straatsburg of Kehl; zij willen bepaaldelijk een Rijnhaven binnen hun nationale grens. Immers, zoolang men, zij het ook slechts over korte trajecten, voor zijn overzeeschen invoer gebruik moet maken van buitenlandsche spoorwegen, bevindt men zich tegenover deze in een toestand van afhankelijkheid en onzekerheid. Een vrije waterweg, waarop het Zwitsersche verkeer *desnoods* geheel met eigen middelen zou kunnen verzorgd worden, zal in dezen de positie van het land tegenover zijn bureu ten zeerste versterken.

Wij willen nu nagaan waarom, zoowel voor de belangen van de scheepvaart als in politiek opzicht, de Zwitsers zooveel meer verwachten van normaliseering dan van kanalisatie.

Van Deutsche zijde wordt steeds gewezen op de groote besparing van aanschaffings- en bedrijfskosten van het sleepbootmateriaal, die het gevolg zal zijn van de verminderde stroomsnelheid der gekanaliseerde rivier. De Zwitsers spreken dit natuurlijk niet tegen, maar wijzen van hun kant er op, dat bij kanalisatie, tengevolge van het ophoud aan de sluizen, de reis Straatsburg-Bazel, heen en terug, driemaal zoo lang zal duren als op den genormaliseerden stroom. Het verminderde rendement der Rijnvloot, dat hiervan het gevolg zal zijn, beteekent een vrachttijding, waar tegenover de genoemde besparing in het niet verdwijnt.

Een tweede reden, waarom men heeft te vreezen, dat bij kanalisatie de vrachten hooger zullen zijn, ligt in de onmeeteuze tolkwestie. Zooals men weet, vertoonen de Duitschers een onbedwingbare neiging om „Abgaben” te heffen ter bestrijding van de onderhoudskosten hunner waterwegen. Het verzet van Nederland heeft dit voor den Rijn tot nog toe belet (afgezien dan van de algemeene verkeersbelasting, die in 1917 in Duitschland is ingevoerd, en voor den Rijn geen uitzondering maakt ¹⁾). Staat het echter niet te vreezen, zoo redeneeren de Zwitsers, dat voor het Deutsche rechtsgevoel een dergelijk verzet zijn grond zal missen, zoodra men niet meer met een open rivier, een natuurobject, maar met een grootendeels kunstmatig waterweg te doen heeft, waaraan belangrijke kapitalen ten koste zijn gelegd? Men heeft toch, naar het schijnt, in Duitschland reeds lang vergeten, dat nog in 1909 *alle* Rijnsoeverstaten het er over eens waren, dat zelfs op een geheel nieuw lateraal kanaal natuurlijk evenmin tollën geheven mochten worden als op den stroom zelf. In de Deutsche kanalisatieplannen althans worden de scheepvaarttollën reeds als iets vanzelfsprekends opgenomen. En mocht men eenmaal tot de heffing er van besluiten, dan zullen de moeilijkheden eerst recht beginnen. Dan komt de groote vraag, welk deel van de aanlegkosten geacht moet worden in 't belang van de scheepvaart te zijn uitgegeven, en wat voor rekening van het elektrisch bedrijf moet worden gebracht. De stuwdammen bijvoorbeeld dienen zoowel voor de bevaarbaarmaking, als voor de electriciteitswinning.

Terwijl de totale kosten van de kanalisatie geschat worden op 230 millioen Mark (van Zwitsersche zijde beweert men, dat dit veel te laag geraamd is), loopt de schatting van het gedeelte daarvan, dat ten laste van de scheepvaart komt, uiteen van 40 tot 95 millioen Mark, al naarmate men de stuwen geheel op de electriciteitsrekening brengt of niet. Aangezien nu bij waterkracht de prijs der energie bijna geheel beheerscht wordt door rente en afschrijving op de installatiekosten, gaat het hier om de vraag of in de toekomst de electriciteit in Baden en den Elzas al dan niet 40 pCt. duurder zal zijn. Geen kleinigheid voorwaar. Men kan zich voorstellen met hoeveel felheid de wederzijdsche belangen zullen verdedigd worden, als eenmaal de definitieve verdeling der lasten moet worden vastgesteld. Dit verklaart ook, waarom reeds thans de belanghebbenden bij goedkope electriciteit weigeren in het normaliseeringsplan een alternatieve mogelijkheid te zien, en eenvoudig als vaststaand aannemen, dat het onuitvoerbaar is. Met des te meer recht immers kunnen zij straks eischen, dat de scheepvaart zal meebetalen aan de stuwen, die ook in haar belang onontbeerlijk waren. Omgekeerd is het voor belanghebbenden bij de scheepvaart zaak al den nadruk te leggen op de goedkoopste der normaliseering. Mocht het dan onverhoopt tot kanalisatie komen, dan kan men het altijd als een eisch van de meest elementaire billijkheid voorstellen, dat de scheepvaart in geen geval meer te betalen krijgt, dan anders de normaliseering zou hebben gekost.

Een verder bezwaar tegen het kanalisatieplan is, dat hierbij moet worden vastgesteld met welke grootte van vaartuigen men rekenen wil; hoe grooter schepen men wil toelaten, des te hooger worden de kosten. Moeten deze verhaald worden op het verkeer, dat aanvankelijk natuurlijk zoo groot niet zal zijn, dan dienen de afmetingen der sluizen binnen bescheiden grenzen te blijven. Bij de zoeven genoemde raming is dan ook gerekend met schepen van 1000 ton als maximum, terwijl de afmetingen der sluizen zoo zijn geprojecteerd, dat zij slechts één vaartuig van die grootte tegelijk kunnen bevatten. Sleeptrains zouden dus nooit in hun geheel, maar alleen schip voor

¹⁾ [Men zie het artikel ter zake op pag. 709, jaarg. 1917. — Red.]

schip geschat kunnen worden, wat een aanzienlijk tijdverlies meebrengt. De totale verkeerscapaciteit van de rivier zou ongeveer 3 miljoen ton per jaar bedragen. Voor 't oogenblik lijkt dat misschien nog zoo kwaad niet; alle ontwikkeling voor de toekomst wordt echter op deze wijze afgesneden, aangezien latere vergroting van de afmetingen ontzaglijke offers zou vragen. Het kanalisatieplan mist dus de noodige elasticiteit.

Naast al deze economische bezwaren tegen het kanalisatieplan spelen vermoedelijk in Zwitserland ook politieke overwegingen een rol. Aan alle zijden door vreemd grondgebied ingesloten, hoopt het land thans in den Rijnweg, naar wij reeds opmerkten, een verbinding met de zee te krijgen, die niet, of althans slechts in zoo gering mogelijke mate, onder buitenlandsche controle staat. Daartoe is echter van Duitsche zijde de erkenning noodig, dat aan Zwitserland waarborgen toekomen voor de meest volledige vrijheid van zijn Rijnvaart en voor een zeker medezeggenschap in belangrijke kwesties aangaande den Duitschen Rijn. Zwitserland zou bijvoorbeeld, evenals Nederland, verdragstaat moeten worden van de Rijnvaartakte. In 1868 heeft de Zwitsersche regeering hieraan blijkbaar geen belang gehecht, omdat de concurrerende spoorwegen toen de oude scheepvaart op Bazel geheel hadden verdrongen en een herleving daarvan niet binnen den kring der mogelijkheden scheen te liggen.

Zou echter Duitschland nu nog bereid zijn een Rijnvaarttractaat te sluiten op de voorwaarden van 1868? Het wordt daar te lande reeds met moeite verdragen, dat Nederland van zijn rechten gebruik maakt. Ook hier geldt in elk geval, wat wij over de tolkwesitie opmerkten. Hoe meer men aan den stroom ten koste legt, hoe meer men hem tot een kunstmatigen waterweg omvormt, des te meer zullen de Duitsche staten hem als hun bijzonder eigendom gaan zien en des te minder zullen zij geneigd zijn zich op hun volledige vrijheid van beslissing dienaangaande te laten beknibbelen. Hoe meer daarentegen de Rijn in zijn natuurlijke toestand blijft, des te meer grond voor de Zwitsers, om krachtens een natuurlijk recht op inwilliging van hun wenschen aan te dringen.

Voor den onpartijdigen beoordeelaar moet het overigens onloochenbaar schijnen, dat Zwitserland ook op juridische gronden eischen kan in de regeling van de Rijnvaartzaken gehoord te worden. Immers, de eerste zin van het ook thans nog geldende artikel 108¹⁾ der Weener Slotakte van 1815 luidt:

„Les Puissances dont les Etats sont séparés ou traversés par une même rivière navigable, s'engagent à régler d'un commun accord tout ce qui a rapport à la navigation de cette rivière”.

Of echter juridische argumenten tegenover Duitschland de meest effectieve zullen blijken, is een vraag, die wij niet zonder meer bevestigend zouden durven beantwoorden. Blijkens uitlatingen in de pers stelt men zich daar te lande op het standpunt, dat de Weener Slotakte, „von der so viele Bestimmungen nur auf dem Papier stehen geblieben sind” (Frankfurter Zeitung, 26 Juni 1918), eigenlijk een verouderd verdrag is.

Wij stellen ons voor in een volgend nummer de vraag te bespreken in hoever Zwitserland ook over andere dan juridische middelen beschikt om aan zijn wenschen kracht bij te zetten.

P. SERTON.

ZWITSERLAND EN DE RIJN.

De Zwitsersche Nationale Raad heeft met algemeene stemmen het wetsontwerp tot aanvulling van de grondwet aangenomen, waarbij de scheepvaart als een voorwerp van staatszorg wordt verklaard. Reeds eerder¹⁾ werd op deze plaats de beteekenis van deze aanvullende bepaling in het licht gesteld en er op gewezen, dat het doel daarvan was, den overwegenden

invloed, welken de kantons ten aanzien van de waterwegen tot dusver bezaten, weg te nemen. Herhaaldelijk toch was het voorgekomen, dat door de uiteenlopende plaatselijke en gewestelijke belangen de totstandkoming van plannen, die uit een algemeen economisch oogpunt noodzakelijk waren, werden tegengehouden. Men heeft daarom begrepen, dat de leiding niet meer kon berusten bij de 25 afzonderlijke kantons en dat een centrale organisatie gebiedend noodzakelijk moest genoemd worden. Dit was vooral ook een eisch met het oog op de onderhandelingen, die ongetwijfeld in de naaste toekomst met het buitenland zullen moeten worden gevoerd, men denke slechts aan de verbinding met de Noordzee en aan de plannen, die in Duitschland bestaan om van den Boven-Rijn tusschen Bazel en Straatsburg het water te gebruiken als stuwkracht voor zeer groote fabrieken. De plannen van Zwitserland om den Zwitserschen Rijn voor een scheepvaart met behoorlijk groote vaartuigen in te richten, zouden vooral van dit laatste voornemen belangrijke moeilijkheden ondervinden.

Het spreekt daarom van zelf, dat bij de beraadslagingen over het wetsontwerp de internationale positie van den Rijn voor Zwitserland naar voren werd gebracht en dat een groot deel van de vier dagen, waarin dit ontwerp, waarvan a priori kon worden gezegd, dat het zonder tegenkanting zou worden aangenomen, werd behandeld, gewijd was aan de vraag of Zwitserland een oeverstaat is in den zin van de Rijnvaartacte van 1868. Het is een kwestie, die ook voor ons land van belang is en op grond daarvan mag op het verhandelde in den Nationalen Raad wel de aandacht worden gevestigd.

In den Duitschen Rijksdag heeft de Staatssecretaris van het „Reichswirtschaftsamt” von Stein bij de behandeling van de begroting voor bijdragen in de kosten van de plannen voor den aanleg van waterwegen, den 8en Mei j.l. medegedeeld, dat Zwitserland geen aanspraken kan doen gelden, krachtens de bepalingen van de Rijnvaartacte, aangezien het daarbij geen partij is geweest. Het spreekt, dat deze uitspraak, waarmede een groot deel van den Duitschen Rijksdag instemde, in Zwitsersche ooren als de Duitsche opvatting klonk, zoodat alle sprekers, ieder op zijn manier, getracht hebben deze opvatting te weerleggen.

Een der sprekers, Dr. Wyrsh, besprak het internationale karakter van den Rijn en wees op de algemeen-Europeesche strekking van de bepalingen van de slotacte van het Weener Congres. Uit deze artikelen reeds vloeit volgens hem voort, dat Zwitsersche schepen, onafhankelijk van welke wetgeving in Nederland of Duitschland ook, met territorialiteitsrechten aan boord den Rijn mogen bevaren. Een ander woordvoerder, de heer de Rabours, achtte Zwitserland niet verkort in zijn rechten, doordat het aan de beraadslagingen over de Rijnvaartacte geen deel nam. Deze spreker stelde zich op het standpunt, dat ook hier te lande wordt ingenomen, dat op het Weener Congres de verkeersvrijheid der verschillende staten werd geregeld en dat toen een soort volkenrechtelijk burenrrecht werd vastgesteld. Dat de uitwerking van dit principe niet door heel Europa geschiedde, ligt voor de hand; de toen belanghebbende oeverstaten hadden voor de uitwerking in een tractaat te zorgen. Ten slotte nog wees ingenieur Gelpke er op, dat de Weener acte onopzegbaar is en dat de Rijnvaartacte door een met algemeene stemmen genomen besluit van alle belanghebbenden zou kunnen worden gewijzigd. Wij zijn dit, juist met 't oog op de evenbedoelde „codificatie van het burenrrecht” niet met dezen afgevaardigde in allen deele eens, tenzij hij bedoeld heeft, dat de wijzigingen op ondergeschikte punten zouden mogen worden gemaakt en niet de principes, b.v. van de vrijheid van de vaart, raken.

Het is intusschen mogelijk, dat Gelpke dit aldus bedoeld heeft; zijn voorbeeld, dat hij hierbij gaf, betrof weer de afwatering van den Boven-Rijn ten dienste der Duitsche industrie. Wanneer Nederland het met

¹⁾ E. S. B., No. 107.

Zwitserland eens is, dat het belang van de Rijnscheepvaart grooter is dan het industriele doel, zal ons land door zich te verzetten tegen de kanalisering van den Boven-Rijn de Deutsche plannen kunnen vrijdelen. Teneinde duidelijk te maken (ook in het buitenland), dat voor deze plannen geen steekhoudende argumenten bestaan, noemde de heer Gelpke eenige op, die ons ten deele zullen interesseeren. Als voornaamste argument sprak hij van het tegengaan van de concurrentie voor de transitohavens aan den Boven-Rijn, met name Straatsburg en Bazil; evenmin als deze elkander benadeelen, evenmin zal Bazil beide havens afbreuk doen. Deze vrees is even ongegrond als het tweede argument: dat voor concurrentie der staatspoorwegen van Baden en den Elzas. Een derde argument, dat voor de kanalisering in Duitschland wordt gebezigd, is de mogelijkheid daardoor scheepvaartrechten op den Rijn te kunnen heffen. Dit argument wordt terloops door Ir. Gelpke aangeroerd, het is voor ons land vermoedelijk het hoofdargument om ons te scharen aan de zijde van Zwitserland in dezen economischen strijd. Ook hij wijst er op, gelijk in Nederland reeds herhaaldelijk geschied is, dat de Rijn nooit tot een kunstmatigen waterweg kan worden bevorderd of gedegradeerd en dat op grond dezer opvatting een Rijntol niet mag worden toegelaten.

R. E. K.

SOCIALE VERZEKERING EN DE PARTICULIERE WERKGEVERS.

Het heeft er allen schijn van, dat onze sociale wetgeving thans eindelijk uit het moeras zal geraken, waarin deze na de aanneming van Talma's sociale verzekeringswetten toch nog weer is blijven steken. Het wel zeldzame geval, dat een verzekeringswetgeving geloovigen en vrijzinnigen zóó scherp scheidt, dat deze een onderwerp van praktische partijpolitiek is geworden, is niet te haren voordeele geweest tot nu toe. Wil een sociale verzekeringswetgeving zoó rijk mogelijk vruchten dragen, dan moet deze toch opgebouwd worden volgens een uitgesproken behoefte en tegemoetkomen aan de bij alle belanghebbenden bestaande wenschen. Thans evenwel is men drukdoende geweest stelselmatig een atmosfeer van wanbehagen te scheppen, zoodat een groot deel der bevolking de wetgeving reeds van te voren met wantrouwen tegemoet treedt.

Niets is nu verkeerder dan dat. In welken vorm onze sociale verzekeringswetgeving ook tot stand komt: het is slechts een minimumregeling, die alleen maar minimumuitkeeringen garandeert. Dit is geen fout, integendeel: hierin ligt juist een kracht, die de betrokkenen tot „self-help” moet opvoeden. Zulk een wetgeving is een stimulans om uit eigen beweging en uit eigen kracht de zoo noodige aanvulling te treffen.

Dat principieel de noodzakelijkheid van goede verzekeringsmaatregelen ten behoeve van het personeel door den Nederlandschen werkgever erkend wordt, blijkt wel uit het feit, dat in de laatste jaren het aantal werkgevers, die eenige regeling treffen, sterk toenemende is en dat nog wel niettegenstaande de onzekerheid der sociale wetgeving dat niet in de hand werkte. Het particuliere verzekeringsbedrijf heeft hier voor een groot deel gedaan wat de regeering naliet: propaganda maken voor de verzekeringsidee.

Het is nu van buitengewoon veel belang, zich eens op de hoogte te stellen van de verschillende regelingen, die er tot nu toe door het particuliere initiatief in het leven zijn geroepen, ten eerste omdat men daardoor een meer objectieven kijk krijgt op de kwesties der sociale wetgeving, maar ook omdat, als deze wetgeving er eenmaal is, zonder twijfel talloze werkgevers het probleem der aanvullingsmaatregelen onder de oogen zullen moeten zien. De onderlinge concurrentie, bedacht op aantrekkelijke arbeidsvoorwaarden, zal doen volgen waar er één is voorgedaan.

De eerste vraag, die zich dan voordoet, is deze:

welken van de vele vormen van verzekering kiest de werkgever, die niet door een sociale wet in een bepaalde richting gedwongen werd?

Nu is de oudste en meest bekende sociale verzekering de regeling ten behoeve van de Rijks-, later ook van de Gemeente-ambtenaren. „Des Pudels Kern” daarvan is: eigen pensioen op 65 jaar, invaliditeitspensioen vóór dien leeftijd (behalve in de eerste 10 jaar na aanstelling) groot zooveel 60ste deelen van het salaris als het aantal dienstjaren bij pensionering aangeeft, met een maximum van $\frac{2}{3}$ van het salaris; weduwepensioen, groot $\frac{1}{3}$ van het salaris met een maximum, dat thans f 800 bedraagt; ten slotte een daarbij aansluitend weezenpensioen.

De grondgedachte dezer rijksregeling is ongetwijfeld goed, ware het niet, dat door de vele bijzonderheden regelende wet de praktijk lang niet zoo eenvoudig blijkt te zijn en ook wel aanleiding tot onbillikheden geeft. In een uitnemende brochure, zoo juist verschenen, van den heer J. L. Kok,¹⁾ die als hoofdambtenaar van het pensioenbureau der gemeente Rotterdam deze rijksregeling door en door kent, treft men enkele van die bezwaren aan.

Toch is het niet te verwonderen, dat de particuliere werkgever in heel veel gevallen geneigd bleek te zijn, de genoemde rijksregeling als uitgangspunt te nemen bij een door hem te treffen maatregel. Dit kan zeer zeker en voert tot goede resultaten, mits men van de ingewikkelde complicaties afziet en vooral niet er nog zelf nieuwe complicaties bij bedenkt. Dan toch wordt de regeling zeer ingewikkeld. Hoe ingewikkelder de regeling, hoe minder de eenvoudige man deze begrijpt; met minder begrip gaat maar al te licht mindere waardeering parallel en daarmee gaat een groot deel aller gewenschte voordeelen weer verloren.

Echter is de rijksregeling een vrij dure vorm; men moet toch rekenen, dat de volledige regeling *minstens* plm. 1.1 pCt. van het loon kost en in den aanvang, als er naar verhouding meer verzekeringen op het leven van oudere arbeiders gesloten worden dan later bij een stationnair toestand, zijn de kosten vaak aanzienlijk meer.

Geen wonder dus, dat men aan den anderen kant zoekt naar modificaties der rijksregeling, die de onkosten geringer doen blijven. Men kan daartoe natuurlijk de eigen pensioenen lager stellen of op lateren leeftijd laten ingaan. Maar men komt dan niet licht tot een bevredigende oplossing.

Men kan beter in de eerste plaats het invaliditeitspensioen eens nader in beschouwing nemen. Men vergete toch niet: invaliditeit ten gevolge van een ongeval is in het meerendeel der gevallen reeds gedekt door de Ongevallenwet 1901. Dan blijven alleen nog de daar buiten vallende gevallen te voorzien. Nu is invaliditeit een uiterst rekbaar begrip. Het Rijk geeft hieraan een zeer breede interpretatie, maar gaat dan ook allerminst individueel te werk. In dat geval bestaat er altijd een zekere „rente-jacht”, die tot veel onnoodige uitgaven aanleiding geeft. Hieraan kan nu de particuliere werkgever sterk tegemoet komen door meer individueel te werk te gaan. Dat zelfs de zeer groote werkgevers dit kunnen doen, bewijzen onze groote spoorwegmaatschappijen, die in haar reglement de zeer nuttige bepaling opgenomen hebben, dat de directie een invalide anderen hem passenden arbeid kan aanwijzen. Het blijkt dan ook dat, niettegenstaande het bedrijf als zoodanig voor het invaliditeitsrisico niet als het meest gunstige geldt, de waargenomen invaliditeit gering is.

Voor een goede toepassing dezer individueele methode moet men echter eenige organisatie hebben en bovendien de medewerking van de belanghebbenden. Deze is nu in het algemeen wel te vinden. Invaliden toch hebben in zeer veel gevallen een groot aanpassingsvermogen, mits men hen steunt en aanmoedigt.

¹⁾ J. L. Kok. Pensioenregelingen en pensioenfonds voor personeel in dienst van particuliere werkgevers. Rotterdam, Nijgh & van Ditmar's Uitgevers-Maatschappij. 23 blz.

dig. Hebben zij zich aangepast aan hun nieuwe omgeving en hun nieuwen arbeid, dan voert dit ongetwijfeld tot verhooging van hun eigen levensgeluk, omdat ieder ten slotte liever in zijn productieve levensperiode ook zoodanig bezig is. Het aldus te bereiken hoogere loon, boven het toch immer geringe invaliditeitspensioen, is nog een prikkel te meer. Dat het uit sociaal oogpunt het beste is inproductiviteit tot een minimum te beperken, behoeft wel geen toelichting.

Welnu, zooals gezegd, de werkgevers hebben deze beperking voor een groot deel in de hand. De enkele dan nog overblijvende invaliditeitsgevallen behoren meer bij een ziekte-regeling dan bij een pensioen-regeling thuis. Een ziekte-regeling stelt evenwel weer geheel andere eischen, o.a. omdat hiervoor geen groote reservevorming noodig is en omdat hier onderling toezicht en controle een allereerste eisch is, wat men bij een bedrijf van eenigen omvang het best bereiken kan door belanghebbenden financieel belang bij de uitkomsten te doen hebben. De ziekte-regeling wil ik hier thans, om niet te uitvoerig te worden, buiten beschouwing laten.

Behalve de invaliditeits-regeling komt in de tweede plaats modificatie van het weduwe- en weezenpensioen der rijksregeling in aanmerking om tot minder drukkende totaallasten te komen. Weduwe- en weezenpensioen hebben één ding tegen: dat is, dat deze gekoppeld zijn aan het leven van bepaald aangewezen begunstigden. Overlijdt de vrouw vóór den man, dan kan er nooit uitkeering volgen, ook al is de man kostwinner van een geheel andere relatie geworden. Het volle weduwepensioen overbrengen op zulk een andere relatie bezwaart de lasten echter zeer aanzienlijk. Het tijdelijke weezenpensioen is absoluut onvoldoende als het om lichamelijk of geesteszwakke kinderen gaat. Bovendien zijn de weduwepensioenen der rijksregeling, hoewel zij reeds plm. 6 pCt. uitmaken der hierboven op minstens plm. 1.1 pCt. van het salaris geschatte totaallasten, toch nog te laag om van een afdoende verzorging te kunnen spreken.

Sluit men evenwel een kapitaalverzekering bij overlijden van den man in stede van een renteverzekering, dan ondervangt men deze bezwaren. Het bij overlijden beschikbare kapitaal kan men aanwenden ten behoeve van wie dit het noodigst zal blijken te hebben en op een wijze als op *dat oogenblik* het meest wenschelijk is. Men kan dit ineens uitbetalen, of in een aantal termijnen, of men kan het nog immer in een lijfrente omzetten.

Het bezwaar tegen de kapitaalverzekering is echter, dat men voor de aanwending zéér individueel te werk moet gaan. Het Rijk, dat alléén volgens een vast schabloné meent te kunnen werken, vindt hierin zelfs een onoverkomelijk bezwaar; de particuliere werkgever evenwel niet. Het bewijs hiervoor is, voor zoover mij bekend, het eerst geleverd door de Delftsche industrieën van Van Marken. Het pensioenreglement bijvoorbeeld van de Gist- en Spiritusfabriek gaat uit van het principe: eigen pensioen moet worden verkregen door sparen. Het bij overlijden van den man vrijvallende spaarfonds, komt aan zijn nagelaten betrekkingen ten goede; op welke wijze, beslist een daartoe ingesteld lichaam, waarin de belanghebbenden zelf zitting hebben. Een bijkomstig voordeel daarvan is, dat men de belangstelling der werknemers bevordert; een regeling, waar zij zelf een werkzaam aandeel in hebben, doet hen deze meer waardeeren en voedt hen ten slotte tot sociale „self-help” op.

Nu heeft echter het hier ingevoerde spaarsysteem op het verzekeringssysteem tegen, dat bij vroegtijdig overlijden veel te weinig wordt nagelaten. De volledige regeling omvat dan ook nog een aantal aanvullingen, waardoor deze voor den eenvoudigen man wel ingewikkeld wordt. Een tweede bezwaar tegen het spaarsysteem wordt vaak gehoord: men weet absoluut niet welk eindresultaat men ten slotte bereikt en dus ook niet de grootte der toekomstige pensioenen.

De kapitaalverzekering heeft evenwel voor den

werkgever nog een bijzonder voordeel boven de weduwepensioenen. Volkomen bevredigende weduwepensioenen bereikt men toch niet zonder een zeer aanzienlijke opvoering der lasten. Het toezeggen van onvoldoende weduwepensioenen is echter nog minder dan half werk, na overlijden van den man blijft er toch gebrek en ontevredenheid in het gezin bestaan. Een kapitaalverzekering, ook al is deze bij lange na niet zoo groot, dat het gezin voor immer verzorgd is, kan volkomen bevredigen. In beide gevallen toch moet de weduwe productieven arbeid zoeken, in dat geval drukt de eerste overgangstijd verreweg het zwaarst. Hier helpt een onvoldoende rente, al is deze levenslang, niet overheen, een betrekkelijk geringe kapitaalverzekering, mits doelmatig aangewend, kan dit wel.

Uit dit oogpunt is de kapitaalverzekering te verkiezen. En zulks vooral in het geval, dat men bij invoering financieele bezwaren heeft tegen een al te omvattende regeling; men kan toch later geleidelijk aan de uitkeeringen verhoogen, zoodra de omstandigheden dit toelaten.

De praktijk van het verzekeringsbedrijf trouwens wijst op een zeer uitgesproken voorkeur van het publiek voor kapitaalverzekeringen boven de verzekering van weduwepensioen en dergelijke, niettegenstaande men met dezen vorm door de algemeene bekende rijksregeling zoo zeer vertrouwd is. In den laatsten tijd komen er ook meer en meer sociale verzekeringsmaatregelen tot stand, die naast de pensioenverzekering een kapitaal bij overlijden garandeeren; hiervan zijn mij talrijke voorbeelden bekend. Zelfs gaat men soms wel zoover ook de eigen pensioenregeling door een kapitaalverzekering te vervangen, dit is echter m.i. niet immer gewenscht.

Dat zelfs de ambtelijke verzekering de groote aantrekkelijkheid der kapitaalverzekering in gaat zien boven alle andere vormen, bewijst o.a. de geprojecteerde Beiersche regeling. Deze zeer moderne regeling geeft de staatsambtenaren o.a. een kindertoeslagverzekering, om aldus bij te dragen tot de oplossing van het probleem der groote gezinnen. Maar wat ons hier het meest interesseert: naast een gedwongen weduwepensioenregeling zal de staat gelegenheid geven tot vrijwillige kapitaalverzekering.

Een ander bewijs uit de praktijk, dat de meerdere aantrekkelijkheid van kapitaalverzekering aantoonde, levert het onlangs in de verzekeringspers gecirculeerd hebbende bericht, dat de Standard Oil Company te New Jersey voor haar ongeveer 30.000 ambtenaren een kapitaalverzekering sloot bij de Equitable en wel een uitkeering van 500—2000 dollars per hoofd, ongeveer overeenkomende met een jaar salaris. Dit is nog wel niet veel, maar het kan een begin zijn. Ook de verzekering van het Amerikaansche expeditieleger¹⁾ toont, dat aan de overzijde van den Oceaan de renteverzekeringen buitengewoon weinig in trek zijn.

Het laatst geciteerde bericht is evenwel nog uit een ander oogpunt van belang en wel wegens het feit, dat men in het zakenland bij uitnemendheid het risico van zulk een grooten post zonder aarzelen overdraagt aan een particuliere instelling. Hiervan leveren de U. S. A. trouwens meerdere voorbeelden. Hier te lande zou men thans nog tien tegen een zulk een post in eigen risico gehouden hebben en zelf een fonds hebben gevormd. Hiermede roeren wij een cardinaal punt aan: overdracht of eigen fonds?

Als voordeelen van eigen fonds hoort men veelal: 1e. men kan als werkgever meer rente kweeken van de beleggingen dan de verzekeringsinstellingen in rekening brengen; 2e. men meent goedkoop te kunnen administreeeren; 3e. men meent bij eigen fondsvorming coulanter te kunnen zijn als zich eens uitzonderingsgevallen voordoen, waarbij men een verdienstelijk ambtenaar extra wil bevoordeelen.

Tegenover deze punten ontwikkelt de heer Kok

¹⁾ Zie laatstelijk E.-S. B., pag. 913, jaarg. 1917.

in zijn voorgenoemde brochure een aantal bezwaren, waar ik mij zeer wel mee vereenigen kan. In het kort zijn deze als volgt.

De meerdere rente krijgt men vaak door belegging annex aan het eigen bedrijf, daarmee één der aller-eerste eischen der verzekeringswetenschap: verdeling van risico, overtredend. Denkt men bij meerdere rente ook wel altijd aan het dan vaak dreigende grotere koersverlies?

Goedkoopere administratie blijkt vrijwel een fictie, omdat de door de particuliere instellingen genoteerde premïen voor sociale verzekeringen zéér dicht bij de netto-kosten blijken te liggen.

De vermeende meerdere coulance houdt zeer zeker geen steek, omdat elk behoorlijk vastgesteld eigen pensioenfonds van te voren met die extra dotaties evenmin rekening houdt. Extra giften geven extra lasten. Dat laatste punt wordt dan ook veelal door hen aangevoerd, die weliswaar een zeer fraaie regeling invoerden, maar er op hun balans een willekeurig bedrag voor reserveeren, omdat men zich van de lasten en baten nooit volkomen nauwkeurig rekenschap gaf. Zulk een wijze van eigen fondsvorming is natuurlijk absoluut uit den boeze. Toch is hiervan meer dan één voorbeeld te noemen, zelfs zulke, waarbij men volkomen te goeder trouw is. Het zich niet rekenschap geven van de lasten eener ingevoerde regeling voert, ook als men aanvankelijk ook nog zoo voorzichtig te werk gaat, in de toekomst vaak tot een toestand, dat men meer belooft dan men garandeeren kan, door den successieven uitbouw der regeling. Een tekort in een pensioenfonds merkt men immers pas na vele jaren, als het aantal rentetrekkingen belangrijk wordt.

Dat het streven tot eigen fondsvorming meer en meer verlaten zal worden, bewijst ook de recente stichting door werkgevers van een onderlinge pensioenvereniging, in aansluiting met en in navolging van de zoo gunstig op ongevallengebied bekende Centrale Werkgevers Risico Bank.

Hoewel het nu de vraag is of in ons land met zijn toch al veel te grooten overvloed van verzekeringsinstellingen nog plaats is voor een nieuw lichaam, nu ook alle bestaande naamloze vennootschappen zoowel als onderlinge levensverzekeringinstellingen tegen zoogenaamde provisievrije, althans aanmerkelijk gereduceerde, premïen sociale verzekeringen in herdekking nemen, wijst deze stichting toch den weg, dien de Nederlandsche koopman uit wil: eigen initiatief, geen of zoo weinig mogelijk dwangverzekering.

Uit dit oogpunt is het jammer, dat men de bedoelde pensioenvereniging niet wat breder heeft opgezet en wat ruimer keuze in verzekeringsvormen biedt. Wie de praktijk der sociale verzekeringen kent, weet hoezeer de gestelde eischen uiteenloopen. Wil men een beteekenenden stap doen om op den duur zooveel mogelijk het vrije initiatief vóór dwangverzekering te doen gaan — en men mag aannemen, dat de oprichting der genoemde pensioenvereniging onder meer ook bedoelde: propaganda hiervoor — dan moet men door veelheid van vormen juist breede kringen trachten aan te lokken.

Het is toch ook zeer begrijpelijk, dat de gestelde eischen breed uiteenloopen, ieder werkgever let toch speciaal op de samenstelling van zijn personeel, den aard van zijn werk, terwijl bovendien financieele motieven medespreken. De meest bevredigende oplossing der sociale verzekering voor den werkgever is dus zeker: zooveel mogelijk vrijheid, zooveel mogelijk erkenning van het particuliere initiatief. Als de wet een zeker minimum eischt, zal ook de werknemer bij lange na daar niet slecht bij varen.

Dr. A. O. HOLWERDA.

**SPAANSCHES DESIDERATA VOOR BEHOUD
EN VERMEERDERING VAN ARBEIDS-
KRACHTEN.**

Naar aanleiding van ons artikel in dit weekblad van 31 Juli 1918, werd ons door een belangstellend

lezer toegezonden een verslag van hetgeen ter zake reeds in 1916 in de Spaansche „Cortes” werd besproken.

In verband met het vraagstuk, is de inhoud van dat verslag in menig opzicht van veel en van nog zoo actueel belang, dat wij meenen den korten inhoud ter kennis van de lezers van dit weekblad te moeten brengen.

In de zitting van den Senaat van Donderdag 25 Mei 1916 waren het de heeren Cavestany en Altamira, die hun oordeel over de aangelegenheid uitspraken, in de zitting van het Congres van Vrijdag 10 November 1916 voerde de heer Seoane daarover het woord.

De heer Cavestany begon met uiting te geven aan den, volgens dien afgevaardigde, in Spanje algemeene gekoesterde vrees voor een *belangrijk verlies van arbeidskrachten* bij het einde van den wereldoorlog. In de Koninklijke Boodschap bij de opening der zitting zou die vrees mede tot uiting zijn gekomen. De heer Cavestany spreekt van eene mogelijke „ontvolking” van Spanje en grondt de vrees op het feit, dat de grootste bron van rijkdom, te weten de arbeid, zoozeer in waarde is gestegen en zal stijgen.

De mededinging, zegt de heer Cavestany, tusschen de Europeesche landen om zich te herstellen; om het verlorene spoedig te herwinnen, om hun nijverheid en voortbrenging weer op te bouwen, zal een groote behoefte aan handen ten gevolge hebben, die te grooter zal zijn naarmate deze onmenschenlijke oorlog, die zooveel jeugd en kracht vernietigd heeft, meer weg-gemaaid zal hebben, en deze handen, welke noodig zijn in landen, waar de arbeid een grotere belooning vindt dan in Spanje, kunnen aan onze akkers en onze werkplaatsen onttrokken worden, terwijl onze arme landbouw en onze schaarsche takken van nijverheid te gronde gericht worden.

Om dit te voorkomen, beveelt genoemde spreker aan regelen in de landverhuizing in te grijpen, daardoor te voorkomen, dat zij zich richt naar Frankrijk, Engeland of België — wat een onherstelbaar verlies van die arbeidskrachten voor Spanje zou meebrengen, — maar daartegenover te bevorderen, dat de emigratie zich richt naar de Argentijnsche Republiek als „zwaluw-landverhuizing”, dat wil zeggen eene van seizoen-arbeiders.

Het groote voordeel voor Spanje daaraan verbonden zoude zijn, dat die seizoen-arbeiders in Argentinië in den zomer noodig zijn, welk seizoen ongeveer in de zelfde maanden valt als de Spaansche winter, n.l. van December tot Maart. In die maanden kunnen die handen in Spanje gemist worden en met de terugkeer in Maart komen niet alleen de arbeidskrachten weer, maar wordt ook een belangrijk bedrag aan specie in Spanje gebracht.

Zoo keert de Italiaansche seizoen-landverhuizer, volgens Cavestany, na eene afwezigheid van drie of vier maanden met een spaarduitje terug, dat somtijds de 1000 Lire overtreft. Spreker wenschte daarom langs diplomatieken weg eene landverhuizingsovereenkomst tot stand te brengen tusschen Spanje en Argentinië; de gelijkheid van taal in beide landen is uiteraard een belangrijk voordeel voor den Spaanschen seizoen-landverhuizer.

Een niet gering voordeel aan eene zoodanig geregelde Spaansche landverhuizing verbonden, acht de heer Cavestany, den meerderen politieken invloed, die van Spanje zal uitgaan op genoemden Zuid-Amerikaanschen Staat, waarvan, in tot oordeelen bevoegde kringen, in den toekomst zoo veel verwacht wordt.¹⁾

Cavestany acht met het oog op de landverhuizing betere voorlichting van de aanstaande emigranten dringend noodig. Hij hekkelt scherp den bestaanden toestand. Groote gezelschappen, aldus Cavestany, ver-

¹⁾ In het in 1917 door W. H. Koebel uitgegeven werk: „Central America”, wordt hoog opgegeven van de groote kansen, welke de staten van Centraal Amerika bieden en de lezing van dit boek bevelen wij ten zeerste aan onze voormannen op handels- en scheepvaartgebied aan.

laten het land zonder eenigen gids dan hun eigen onwetendheid of slechts voorzien van de inlichtingen van eenige landverhuizersagenten, die niet altijd te goeder trouw zijn, zonder het minste denkbeeld van het land, waarheen zij gaan of wel met totaal verkeerde begrippen, geloovend, dat zij naar een goed klimaat gaan, wanneer zij zich gaan blootstellen aan de onbarmhartigheden van een tropische zon; denkend, dat zij hun eigen taal gaan spreken, wanneer zij naar een republiek gaan waar men Engelsch of Portugeesch spreekt; in de overtuiging, dat zij zich aan den tak van nijverheid kunnen geven, waarmede zij vertrouwd zijn, wanneer zij gaan naar plaatsen, waar alleen gebrek is aan landbouwers.

Cavestany wil de oplossing zoeken door voorlichting op de scholen, door beter aardrijkskundig onderwijs, in het bijzonder omtrent de beide Amerika's waaromtrent den onderwijzers gegevens zouden moeten worden verstrekt, door de Regeering, door de Directie van den Handel en door den Landverhuizersraad, betreffende den algemeenen toestand van die landen, de taal, het klimaat, den rijkdom, de levensvoorwaarden, de werkloonen, de waarde van het geld, de vereischten voor den landbouw en de nijverheid.

Het is noodig, zegt Cavestany, dat degene, die het land verlaat dit alles van te voren weet; het is noodig, in één woord, dat de landverhuizer in de school gevormd wordt. Alleen op die wijze zal hij ophouden te zijn de avonturier van de 16e eeuw, die zich op het onbekende wierp, om de nauwgezette man der tegenwoordige tijden te worden, die niet op zoek gaat naar roem, welke een oplossing voor zijn bestaan geeft (zijn voorgangers hebben reeds voldoende roem gezocht en gevonden) maar op zoek naar de oplossing van een economisch vraagstuk, dat niet alleen hem raakt, maar geheel Spanje en waaraan dientengevolgde de Overheid de plicht heeft te denken.

De heer Altamira is het in het algemeen met den heer Cavestany eens, ook hij wil de zwaluw-landverhuizing aangemoedigd zien, ook hij acht betere voorlichting van en meerdere zorg voor den landverhuizer dringend noodig, maar hij wenscht de voorlichting der aanstaande emigranten niet opgedragen te zien aan de onderwijzers der lagere scholen, die daartoe de bekwaamheid missen. Voor die voorlichting, voor de opleiding, welke de aanstaande landverhuizers zal moeten bekwaamen om in den economischen strijd succes te hebben, wenscht de heer Altamira bijzondere scholen opgericht te zien.

Voorts wenscht hij, behalve voorlichting en bescherming van de landverhuizers, dat maatregelen zullen worden getroffen om de naar Spanje terugkeerende emigranten, de rémigranten, de hand te reiken, steun te verleenen, opdat hun arbeidskracht, vermeerderde ervaring en verhoogd economisch inzicht het eigen land zooveel mogelijk ten goede zullen komen. Ook acht de heer Altamira het noodig, dat van de landverhuizing partij wordt getrokken om nauwere betrekkingen aan te knoopen met de immigratielanden, om den export van Spanje naar die landen te vermeederen, het scheepvaartverkeer uit te breiden.

De heer Altamira acht het de plicht der Regeering alles in het werk te stellen om de betrekkingen tusschen Spanje en de Amerikaansche landen te bevorderen. In dit verband wijst de heer Altamira ook op de wenschelijkheid om betrekkingen met de Staten aan den Stillen Oceaan gelegen aan te knoopen of voor zoo ver zij reeds bestaan, ze uit te breiden. Hij wijst daarbij op de beteekenis van het Panamakanaal en dringt aan op de oprichting van een groote scheepvaartmaatschappij, die Spanje door genoemd kanaal in directe verbinding moet brengen met de republieken aan den Stillen Oceaan.

De heer Seoane begint met te wijzen op de leemten in de landverhuizerswet als een gevolg van de veranderde omstandigheden wat betreft den vorm en omvang waarin en de wijze waarop de landverhuizing plaats vindt.

Na gewezen te hebben op de noodzakelijkheid om verbetering aan te brengen in het geringe bedrag der schadeloosstelling aan landverhuizers, die buiten hun schuld in de inschepingsplaatsen moeten verblijven in afwachting van een verlaat vertrek en in de geneeskundige behandeling aan boord, stelt de heer Seoane voor de oprichting van een *landverhuizersfonds*, waaruit de kosten van de geheele organisatie van den landverhuizersdienst zouden kunnen worden bestreden. Dit fonds zou moeten worden gevormd door op elk der passagebiljetten een klein bedrag te leggen, dat dus door den landverhuizer zou worden betaald en zou dienen ter bestrijding van de uitgaven, die de Regeering zich ten zijnen behoeve getroost.

De heer Seoane wijst dan op de slechte practijken, waaraan de wervers zich schuldig maken en wenscht als remedie oprichting van beschermende genootschappen voor landverhuizers, waar de landverhuizersraad, leiding en al die inlichtingen ontvangen, welke van nut zijn voor het doel, dat zij zich voorstellen, opdat zij slechts het land verlaten, indien daarvoor in het land, waarheen zij gaan, aanleiding is, of wel niet het land verlaten, indien misschien het genootschap van meening is, dat het land, waarheen zij denken te gaan, geen goede vooruitzichten biedt.

Spreker legt dan zijne bezwaren bloot tegen de trage behandeling van de landverhuizerszaken door den Landverhuizersraad, stelt voor de oprichting van eene uitvoerende afdeling van dien raad, waarin dan echter geen enkele vertegenwoordiger eener scheepvaartmaatschappij zoude mogen zitting hebben, omdat, hoezeer deze op hun plaats zijn in den raad ter verschaffing van inlichtingen, wanneer het gaat om beslissingen de kwestie een andere wordt, daar dan het belang der vertegenwoordigers hen er toe brengt belangen te verdedigen, die in strijd zijn met die van de landverhuizers.

Ten slotte dringt de heer Seoane dan aan — in verband met de plannen voor den internationalen wederopbouw bij den vrede — op een wet tot nationalisatie van het passagebedrijf, waarin de vertegenwoordigers der vreemde lijnen, volgens spreker, in korten tijd het enorme bedrag van 50 miljoen duros verdiend hebben.

In ons land komt een seizoenlandverhuizing door de Spaansche sprekers gestempeld met den kenschetsenden naam van „zwaluw-landverhuizing”, naar de overzeesche landen niet voor en voorzoover zij wel bestaat of te wachten is naar de naburige Europeesche landen, dreigt het gevaar van een voor goed verloren gaan dier arbeidskrachten ons evenzeer als Spanje. Voor eene bevordering der landverhuizing bestaat n. o. m. hier te lande dan ook geenerlei aanleiding, ook niet van seizoenarbeiders.

Door onze Regeering zullen tot behoud onzer arbeidskrachten en ter bescherming van de wegtrekenden maatregelen moeten worden genomen als in ons vorig artikel aangegeven. ¹⁾ J. C. C. SANDBERG.

De praeadvies over Staatsmonopolies ter versterking van de Staatsinkomsten, die in het vorig nummer van dit tijdschrift verkort werden weergegeven, zijn in de vergadering der Vereeniging voor de Staatshuishoudkunde en de Statistiek van Zaterdag j.l. besproken. Het debat, waaraan verschillende sprekers deelnamen, concentreerde zich voornamelijk op de vraag naar de al of niet wenschelijkheid en doelmatigheid van monopolies in het algemeen, waardoor de besprekingen, met gedeeltelijke overschrijding van de oorspronkelijke vraagstelling zich bewegen gingen op een ruimer gebied, waar

¹⁾ Nog maken wij van deze gelegenheid gebruik mede te deelen, dat de behandeling van het ontwerp Engelsche Emigratiewet, mede in ons vorig artikel besproken, welk ontwerp reeds in tweede lezing in het Lagerhuis werd goedgekeurd, tot nader order is uitgesteld. (Zie Handelsberichten van 29 Augustus 1918, No. 598).

uiteraard dikwijls het algemeen politiek inzicht van den betrokkene mede een rol speelt. Daarnaevens werden enkele speciale punten ter sprake gebracht, in de eerste plaats wel, of inderdaad de concentratie van het bedrijf hier te lande reeds zoodanige vorderingen heeft gemaakt, dat, gelijk in het praeadvies Wibaut werd betoogd, ook uit dezen hoofde voor het staats-monopolie een reden van bestaan ware aan te wijzen. Voorts werd o.a. de vraag te berde gebracht, of bij het nauwe verband van het overheidsbedrijf met de algemeene overheidsfinanciën, wel onder alle omstandigheden een voldoende financieel krachtig blijven van het bedrijf verzekerd is. Intusschen meenen wij te dezer plaatse van een resumie der debatten, waarvan naar gewoonte over eenigen tijd een stenografisch verslag verschijnen zal, te moeten afzien.

AANTEKENINGEN.

Eene Cultuur-Hulpbank in Ned.-Indië. — De gedelegeerde voor Nederland van het Nederlandsch-Indisch Landbouw-Syndicaat heeft enkele mededeelingen gedaan in zake het in den aanhef genoemde onderwerp. Het navolgende zij daarvan, in aansluiting met het artikel op pag. 841 j.l., volledigheidshalve overgenomen.

Het maatschappelijk kapitaal is nog niet vastgesteld, een bedrag van f 500.000 was echter reeds geplaatst. Wat de bank tekort zal komen om aan de credietaanvragen te voldoen, wordt voorgeschoten door de Javasche Bank onder garantie van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement. Het dividend aan deelnemers is ten hoogste 5 pCt., het overschot der winst wordt in het reservefonds gestort. De voorschotten worden verstrekt op basis kostprijs, met dien verstande, dat in overleg met de Producenten-Vereenigingen door de Indische Regeering minimum verkoopprijzen worden vastgesteld, in verhouding tot den kostprijs. Opgerecht zullen worden Producenten-Vereenigingen voor koffie, thee en rubber, onder de auspiciën van de Indische Regeering, die, ten einde algemeene aansluiting te verkrijgen, uitsluitend aan de bij de Producenten-Vereenigingen aangesloten ondernemingen uitvoer-licenties zal verleen. Tot zoover de circulaire.

Ter beurze in Amsterdam is men naar wij vernemen eigenlijk van gevoelen, dat de behoefte aan de cultuurhulpbank, door het verloop der gebeurtenissen, al weer minder noodig schijnt geworden. Maandag werd koffie afgedaan voor f 27.— per picol en rubber voor f 0,80 per ½ K.G., beide dus boven kostprijs. Omtrent de garantie van de Ned.-Indische Regeering, is zoover men weet, nog niets definitiefs bepaald. Aan niet produceerende landen zal ook hulp verleend worden, mits zij eerste hypotheek kunnen geven; is er reeds obligatie-schuld, dan kunnen deze ondernemingen door de hulpbank niet meer gesteund worden.

Voorts meldt N. I. P. A. nog, dat de president der hulpbank, die door het Gouvernement benoemd zal worden, het recht van veto verkrijgt.

*Stand der cultures en uitvoer gedurende het tweede kwartaal 1918, in Suriname.*¹⁾ Het seizoen was tengevolge van de aanhoudende regens gedurende de laatste maanden ongunstig voor verschillende gewassen (te Paramaribo bedroeg de regenval over het eerste halfjaar van 1918: 1601,8 m.M., tegen 1150 m.M. in 1917). Met name ondervonden daarvan de jonge rietvelden, de maïs, de bananen en de verschillende aardvruchten aanzienlijk nadeel. De cacao en Liberia-koffie hebben daarvan weinig te lijden gehad en staan er gunstig voor, terwijl het seizoen zeer gunstig is voor den rijstbouw. De oogst van cacao en van Liberia-koffie was tot nu toe gunstig. De rijst oogst zal, naar het zich laat aanzien, dien van het vorige jaar belangrijk over-

treffen, gedeeltelijk als een gevolg van het zeer gunstige seizoen daarvoor, gedeeltelijk door de belangrijke aanplanten op de plantages. De schaarschte aan arbeiders in het groot landbouwbedrijf doet zich meer en meer gevoelen, waartoe ook bijdraagt, dat een gedeelte van de arbeiders moet worden gebruikt voor den aanplant van voedselgewassen, waardoor voor de eigenlijke cultures weer minder werkrachten beschikbaar blijven.

De uitvoer der voornaamste producten over het tweede kwartaal van 1918 bedroeg in vergelijking met dien van 1917:

		2e kw. '18	2e kw. '17
Balata	K.G.	114.007	74.008
Cacao	"	822.289 ½	665.129
Koffie	"	622	—
Maïs	"	—	72.050
Suiker	"	1.263.905	130.422 ½
Rum 50 %	L.	146.019	159.684
Huiden	K.G.	—	5.571
Hout	M ³ .	98	472
Letterhout	K.G.	400	1.948
Goud	Gram	55.025	174.416

De totale uitvoer bedroeg van Januari t/m. Juni 1918:

		1918	1917
Balata	K.G.	170.013	214.670 ½
Cacao	"	1.238.920 ½	825.869
Koffie	"	622	88.205 ½
Maïs	"	—	99.390
Suiker	"	5.320.265	5.522.214
Rum 50 %	L.	299.060	296.586
Huiden	K.G.	6.045	13.310
Hout	M ³ .	395	923
Letterhout	K.G.	6.245	13.046 ½
Goud	Gram	183.653	298.484,1

Als een gevolg van het ontbreken van verscheppingsgelegenheid kon geen uitvoer van koffie plaatsvinden en ligt de geheele oogst van het eerste halfjaar en gedeeltelijk ook nog die van 1917 op de plantages opgeslagen. De uitvoer van cacao en suiker kon tot nu toe naar Amerika plaatsvinden.

De Nederlandsche Maatschappij tot Ontginning van Steenkolenvelden. — Het eerste jaarverslag dezer maatschappij is verschenen. Men zal zich herinneren, dat in den loop van 1917 tot haar oprichting door enkele der grootste industrieën, stoomboot- en spoorwegmaatschappijen hier te lande, onder deelneming eener bankinstelling werd overgegaan, welke naar men vernam, door in het bezit te komen van enkele productieplaatsen in den vreemde, inzonderheid onder de bezwaarlijke omstandigheden die zich ook na den oorlog inzake kolenvoorziening nog zullen blijven voordoen, verwachten zich onafhankelijker te kunnen stellen in de voorziening van de behoeften hunner bedrijven. Met belangstelling zal dan ook vernomen worden, welke ontwikkeling de maatschappij aan haar werkzaamheden heeft kunnen geven. Het „Bergwerkeigendom” der maatschappij is gelegen te Hüchelhoven en omgeving en binnen één jaar na het sluiten van den vrede zal zij uit hoofde der reeds aangegane contracten het volledig recht kunnen bezitten op de ontginning van 86 maximaal-velden, elk 210 H.A. groot.

Het voortduren van den oorlogstoestand heeft natuurlijk de ontwikkeling der ontginning zeer belemmerd. De bemoeiingen van de directie hebben zich daardoor moeten beperken tot het ontwikkelen der exploitatie van de mijn te Hüchelhoven. Daar gedurende den oorlogstoestand in Duitschland geen toestemming wordt verleend voor het maken van nieuwe schachten, is inmiddels de geologische beteekenis der kolenterreinen, waarvoor het ontginningsrecht verkregen is, nauwgezet bestudeerd. Te Hüchelhoven was het aanwerven van arbeidskrachten in het bijzonder van kolenhouders, waaraan een algemeen tekort bestond, door de tijdsomstandigheden moeilijk. Te meer deed zich

¹⁾ Vergelijk No. 133, pag. 638.

deze omstandigheid gevoelen, omdat er wegens een bouwverbod geen gelegenheid bestond, behoorlijke woonruimte aan de arbeiders te verschaffen. Machines en materiaal zijn natuurlijk ook zeer moeilijk te verkrijgen. Niet alleen dat de prijzen zeer hoog zijn, maar bovendien moest voor bijna alles bij de daarvoor aangewezen instantiën een „Freigabe” bepleit worden. Ten slotte was het in dezen tijd uiterst bezwaarlijk een staf van deskundige beambten te verwerven, daar bij het tekort daaraan, de bestaande maatschappijen op het behoud dier beambten zeer gesteld waren en ook de wettelijke bepalingen het overgaan in een andere betrekking zeer belemmeren. Ondanks deze velerlei moeilijkheden is het, zooals in het verslag te lezen valt, gelukt om het aantal arbeiders op te voeren van 28 tot ongeveer 150; de kolenproductie van 10 ton per dag tot ongeveer 45 ton. Nog leverde het tot stand brengen van een spoorwegaansluiting met mijn-spoor en overgave-station vele moeilijkheden en kon in het verslagjaar nog niet met dit werk begonnen worden. De geproduceerde kolen vonden een gereeden afzet tegen goede prijzen, ofschoon het vervoer per transportmiddel veel bezwaar opleverde en niet steeds wagons ter beschikking waren.

Kapitaaluitgifte door naamlooze vennootschappen enz. in Duitschland. — De zoo juist verschenen ambtelijke „Statistik über die Bestands- und Kapitaländerungen von Aktiengesellschaften und Gesellschaften m.b.H. im Jahre 1917” illustreert zichtbaar de strooming, die van Duitschland algemeen bekend is. De gegevens zullen ons ditmaal geen aanleiding zijn tot beschouwingen ter zake. De onderstaande cijfers kunnen spreken.

In 1917 vermeerderde het aantal N.V. van 5529 tot 5553, het maatschappelijk kapitaal van 18.283,72 mill. Mk. tot 18.902,24 mill. Mk. Geliuideerd werden 44 tegen 41 maatschappijen, met 29,59 tegen 19,17 mill. Mk.; in staat van faillissement kwamen 2 tegenover 7 vennootschappen, nominaal kapitaal: 700.000 tegen 2.639.000 Mk. Bij 38 maatschappijen werd het kapitaal verkleind met gezamenlijk 26,05 mill. Mk., voor 1916 waren deze cijfers resp. 42 en 23,83.

De Gesellschaften m.b.H. telden einde 1917, met uitzondering dergenen, die in liquidatie of in staat van faillissement waren, 28.817 vorig jaar 27.957, stamkapitaal 5.370,69 mill. Mk. tegenover 5.166,09 mill. Mk. ultimo 1916. In liquidatie of faillissement verkeerden 52 (62) ondernemingen, kapitaal 2,86 (4,03) mill. Mk.

Van nieuwe vestigingen of kapitaalvergrotingen volgt hier nog een staatje:

Aktiengesellschaften.

(nieuw opgericht). (kapitaal vergroot).

1916..	89 met 113,16 mill. Mk.	164 met 245,40 mill. Mk.
1917..	111 „ 268,39 „ „	282 „ 715,99 „ „

Gesellschaften m. b. H.

1916..	1600 met 206,93 mill. Mk.	357 met 59,18 mill. Mk.
1917..	1827 „ 203,36 „ „	527 „ 159,66 „ „

In totaal werd door naamlooze vennootschappen in het achter ons liggende jaar dus bijna één milliard Mark opgenomen, tegen ongeveer 359 millioen Mark in 1916. Door de G.m.b.H. 363 millioen tegenover 266 in het voorafgaand jaar. De in November 1917 ingestelde verplichting op nieuwe emissies de goedkeuring van den Staat te verkrijgen, is aan het beeld van het afgelopen jaar, naar het den indruk maakt, niet veel meer ten goede kunnen komen.

In de rubriek „Effectenbeurzen” vindt men eenige bijzonderheden over de geschiedenis der Beurs te Berlijn en te Weenen, ontleend aan de recente jubileum-uitgave van den *Berliner Börsen Courier*.

BOEKAANKONDIGING.

Mr. C. J. Torley Duwel. De Dardanellen. Een vraagstuk voor het komend Congres. Utrecht bij G. J. A. Ruys, 1918, blz. 150.

Deze studie, door niemand minder dan den Minister van Staat De Savornin Lohman met een welwillend woord ingeleid en, ofschoon slechts 125 bladzijden groot, afzonderlijk uitgegeven, geeft blijk van veel arbeid. Een aantal, uiteraard bijkans uitsluitend vreemde geschriften zijn er voor doorwerkt en de gegevens heeft de schrijver goed geordend en passend ingedeeld. Het boekje is iets anders geworden dan bijkans den ondertitel het plan was, namelijk bijkans uitsluitend een overzicht van het verleden, terwijl aan het vraagstuk, zooals het zich thans voordoet, en aan de bepleiting der door den schrijver voorgestelde oplossing aan het slot slechts enkele bladzijden worden gewijd. Wel gaat hij het volkenrecht na en de toepasselijheid daarvan op dit bijzonder geval.

Als beeld van het verleden brengt het geschrift den lezer, die zich nog niet op nadere bestudeering van het vraagstuk heeft toegelegd, wel nieuws en hij bespeurt, hoe reeds van oudsher de bijzondere aardrijkskundige toestand van dezen wereldhoek aanleiding heeft gegeven tot veel strijd met zwaard, pen en woord. Inderdaad, hier heeft men een der sterkst sprekende voorbeelden van den overwegenden invloed der aardrijkskundige gesteldheid op het lot der volken, zelfs van die, welke er door duizenden mijlen van gescheiden zijn. Immers, de nauwe zeestraat, smaller dan de groote rivieren in haar benedenloop en beheerscht aan beide zijden door één enkele mogendheid, vormt den uitsluitenden toegang tot een uitgestrekte binnenzee, aan welke ook een aantal andere volken en staten gevonden worden en die voor dezen een onontbeerlijke verkeersweg is.

Diep haalt de schrijver zijn onderwerp op. Hij begint met den strijd tusschen Venetië en Genua in de Levant, dus nog voor de ontdekking van Amerika en wijst op de belangrijke omstandigheid, dat het de Franschen zijn geweest, die in 1535 het eerst de zoogenaamde capitulaties in ongeveer den tegenwoordigen vorm hebben verkregen. Naar mijn meening misschien het duidelijkst in hun oorspronkelijken omvang weergegeven door het woord „privilegiën” onzer middeleeuwen, bestonden zij ter plaatse volgens den schrijver reeds voor de komst der Turken aan den Bosporus in 1453, dus onder Byzantium, toen de Italiaansche steden over haar onderdanen door eigen consuls recht deden spreken en eigen kerken en wijk bezaten. Het zijn de rechten op „eygen regeeringhe”, zooals onze vadersen het noemden, rechten door de Europeanen langzamerhand genomen of verkregen in alle landen, waar het Christendom niet den hoofdtoon doet weerklinken. Van dien tijd reeds dagteekent de groote Fransche invloed in de Levant, een uitnemende, eeuwenoude benaming, die de schrijver gelukkig niet, zooals thans velen, vergeten heeft en vervangt door het onbeholpen „Nabije Oosten”, maar wel, volkomen onnoodig, door het Deutsche „Oriënt”.

Engeland verkreeg die rechten vervolgens in 1579 en wij in 1612, door toedoen van onzen prachtlievenden en ontzag wekkenden ambassadeur Cornelis Haga, die de kunst goed verstaan heeft om zijn doel bij oosterlingen te bereiken. De Republiek der Vereenigde Nederlanden heeft ook in de Levant een machtigen invloed uitgeoefend en tweemaal is zij het geweest die, gezamenlijk met Groot-Brittannië, niet alleen bemiddeld heeft, maar zelfs tusschen beiden gekomen is in den strijd over de Zwarte Zee tusschen Rusland en Turkije in de dagen van Peter den Grooten. Wij zien dan de groote Catharina II haar rijk uitbreiden naar de zee, de Krim veroveren en de vrije vaart op binnenzee en zeestraat verkrijgen, echter uitsluitend voor handelsschepen. Vervolgens brak, ruim een halve eeuw later, de Krim-oorlog uit, die zijn oor-

sprong nam in een geheel andere aangelegenheid, namelijk in den eisch van den staatspresident Napoleon, begeerig naar den steun zijner Roomsche geestelijkheid, om voor Roomsche-Katholieken toegang te krijgen tot sommige heilige plaatsen in Palestina, toen in handen der daar veel talrijker en door Rusland beschermde Grieksch-Katholieken. Ten slotte zijn het echter weder de rechten met betrekking tot de Zwarte Zee geweest, om welke de strijd eigenlijk is gevoerd geworden. Zij werd toen open gesteld voor de handelschepen van alle vlaggen, maar verboden voor oorlogschepen, ook de Russische. Wel hernam in 1870 Rusland eigenmachtig zijn vrijheid op de binnenzee, maar tot den huidigen dag is de doorvaart door Dardanellen en Bosporus niet toegankelijk voor oorlogschepen, tenzij met uitdrukkelijke vergunning van den Turkschen oeverstaat; ook aan een Nederlandsch wachtschip is die enkele jaren geleden verleend.

De schrijver stelt nu voor, bij internationale regeling den toegang tot de binnenzee open te stellen ook voor oorlogschepen, mits de Sultan het recht behoude tot sluiting, wanneer dit door de levensbelangen van zijn rijk zal worden vereischt. In elk geval zal de vorm, waaronder het Ottomaansche rijk uit den vrede zal te voorschijn komen, natuurlijk ook op dit vraagstuk een gewichtigen invloed doen gelden.

* * *

Ten slotte moet mij een woord van het hart over het gebrek aan zorg onder onze jongere schrijvers voor het gewaad, waarin zij hun gedachten uit de pers doen te voorschijn treden. Vaak wordt geen enkel stelsel van schrijfwijze meer gevolgd en men getroost zich niet eens meer de moeite om gebrekkige opleiding daarin te verbeteren of zelfs maar te bemantelen. Kort geleden gaf een lid van het onderwijzend personeel aan een onzer universiteiten, zelf gepromoveerd tot doctor aldaar, een brochure in het licht met op elke bladzijde een reeks van grove fouten en met gebruikmaking van *dollmetscher* en *verdollmetschen* voor *tolk* en *vertolken*. Daarop schrijft een leerares in de Nederlandsche taal aan een Hoogere Burgerschool „den laatsten maand”. Sommige onzer dagbladen zijn tegenwoordig ware cacographieën. En ook deze schrijver toont zich op spellinggebied bijkans een Bolsjewiki. Te zelfder tijd zouden die schrijvers zich gekwetst achten door de bewering, de spelling van vreemde talen niet machtig te zijn. Men verschijnt immers in het openbaar of bij bezoek niet in gescheurde of half aangetrokken kleedij en ongereinigd!

Gelukkig mag besloten worden met het getuigenis, dat 's schrijvers stijl aangenaam en zijn woordkeus geslaagd is, al zou minder gebruik van onnoodige vreemde uitdrukkingen de kernachtigheid hebben bevorderd.

Dr. HENDRIK MULLER.

Emile Vandervelde. Le Socialisme contre l'Etat. Paris-Nancy, Berger-Levrault, 1918, 174 blz.

Met het oog op den verwoeden concurrentiestrijd, die ons na den oorlog te wachten staat, wordt er in de commercieele, industriele en financieele ondernemingen een sterken drang tot groepeerings waargenomen; meer en meer ziet men groote bedrijven samensmelten, terwijl de kleine in grootere worden opgenomen. Reeds in hun bekend manifest van 1848 voorspelden de grondleggers van het socialistische collectivisme, dat de bedrijfsconcentratie den val van de kapitalistische maatschappij zou veroorzaken, daar hiermede de weg zou zijn vrijgemaakt om de arbeiders gemakkelijk in staat te stellen de productiemiddelen ter hand te nemen.

In dezen fellen strijd om het bestaan en door den nijpenden nood der tijden, wordt er in alle landen slechts rekenschap gehouden met het belang der gemeenschap en worden de voornaamste takken van het bedrijfsleven onder staatstoezicht gebracht. Onwille-

keurig rijst de vraag of het in de toekomst nog mogelijk zal zijn de ondernemingen los te maken van de knellende banden waaraan ze thans onderworpen zijn. De oorlogvoerende en insgelijks de neutrale natiën gaan gebukt onder den gestadig toenemenden last der milliarden groote schulden, welke nochtans bij den terugkeer van den vrede afgelost zullen moeten worden. Het ligt voor de hand, dat men dan naar allerlei geldmiddelen zal moeten zoeken om de staatsuitgaven te dekken; directe en indirecte belastingen zullen geheven worden, nieuwe monopolies zullen ingesteld worden. De financieele nood zal zoo groot zijn, dat de Staat verplicht zal zijn geschikte winstgevendende bedrijven over te nemen, die tot nu toe geëxploiteerd werden door het particulier initiatief en zich alzoo door de opbrengsten een nieuw inkomen zal verzekeren om de schatkist te vullen.

Tot de toestanden van vrijwel economische ongebondenheid, die wij kenden vóór het uitbreken van den wereldoorlog voelt men, dat het bijna onmogelijk zal zijn nog terug te keeren, daar rekenschap zal gehouden moeten worden met de drukkende strooming der democratische gedachten, die overal veld winnen. De sociaal-democratie, die zijn meeste aanhangers vindt onder de arbeiders, de intellectueelen, die snakken naar sociale hervormingen, gelijkheid en gerechtigheid, zullen hunne gelederen gesterkt zien door de proletarisatie van tal van personen uit den middenstand, door de massa ontevreden, verbitterden, ontmoedigden, welke deze rampzalige en langdurige krijg zal hebben teweeggebracht, schijnt geroepen eene belangrijke rol te spelen in onze samenleving.

Zooals bekend, worden naar de socialistische leer alle maatschappelijke misstanden toegeschreven aan het feit, dat het kapitaal, noodig tot de productie, niet in handen der arbeiders is. Vandaar het voeren van den klassestrijd tusschen arbeiders en kapitalisten, tusschen bezitlozen en bezitters, opdat de eersten zich de productiemiddelen zouden kunnen toeëigenen. Terecht wordt dan ook gevreesd, dat de regeeringen, eenerzijds gedwongen door de financieele moeilijkheden en anderzijds door de toenemende macht der democratie, meer en meer op het terrein van het staatsocialisme zich zullen moeten bewegen. Andere vermoeden, dat de maatschappij door het instellen van monopolies en oprichten van staatsindustrieën, socialistische karaktertrekken zal aannemen.

De mogelijkheid om met succes in normale tijden de bedrijven te nationaliseeren, wordt door velen sterk in twijfel getrokken. De leider der Belgische Arbeiderspartij, de heer Emile Vandervelde, Minister van Proviandeering, komt dit belangrijk na-oorlogsch vraagstuk in een zooveen verschenen boek, „Le Socialisme contre l'Etat” te bespreken. Het bevat merkwaardige beschouwingen aangaande socialistische hervormingsplannen der maatschappij en wij meenen, dat de denkbeelden van den gezaghebbenden schrijver de aandacht verdienen, inzonderheid met het oog op de positie, die hij als hoofd der Internationale in de arbeiderswereld inneemt.

De grondgedachten, welke hij verdedigt, kunnen samengevat worden in: 1e. de verovering der staatkundige macht door het proletariaat; 2e. de hervorming der tegenwoordige maatschappij in eene „grootte economische coöperatie door de socialisatie der productiemiddelen”. De schrijver geeft talrijke middelen aan, die in alle landen door de bezittende klasse op touw gezet worden, ten einde beslag te leggen op kiezers en gekozenen, tot het behartigen harer individualistische belangen, en vervolgens verkondigt hij het verval, het failliet van het parlementarisme. De schrijver roemt het Zwitsersche regeeringstelsel, dat ook plaats verleent aan de mindere partijen in den Bondsraad en waarbij op alle oogenblikken geen motie van vertrouwen vereischt is.

Om het mogelijk te maken de kapitalistische voort-

brenging te vervangen door de maatschappelijke productie, is het volgens schrijver noodig, dat de groote meerderheid der bevolking geproletariseerd zij en het proletariaat zich economisch en intellectueel organiseere, opdat het aan de macht van het getal de macht van hare politieke en economische kracht kan voegen. De moeilijkheden waarmede de Russische revolutie te kampen heeft om de oude kapitalistische rogeering onder den hiel te krijgen, en het feit, dat zij aan de wereld blijk geeft van hare onmacht, ligt hierin opgesloten, dat het proletariaat er niet op was voorbereid de macht uit te oefenen, die haar in handen is gevallen. Willen de arbeiders voor de gebeurtenissen gereed zijn, dan moeten zij zich organiseren, zij moeten zich voorbereiden door het beheeren van hun coöperaties en vakverenigingen, om, indien de dag gekomen zal zijn, de plaats te kunnen innemen van de bedrijfsleiders van het kapitalistische regime.

Het tweede deel van Vandervelde's werk is gewijd aan de socialisatie der productiemiddelen. De schrijver erkent, dat de Staat op handels- en nijverheidsgebied gewoonlijk te kort schiet tegenover het particulier initiatief en bijgevolg weinig bevoegd is om de rol van ondernemer te vervullen. Uit dien hoofde is het noodig, dat de hedendaagsche Burger-Staat, de Klasse-Staat gesteund op het geweld, gewijzigd wordt in, hetgeen Menger noemt, de „Volksstaat van den arbeid” door de proletarische verovering van de politieke macht.

De heer Vandervelde geeft een duidelijk verschil aan tusschen de gezaghebbende functie en de economische functie van den Staat en maakt een scherp onderscheid tusschen den Staat, orgaan van gezag, en den Staat, orgaan van beheer. Schrijver wil, naar de uitdrukking van Saint-Simon „het bestuur der menschen scheiden van het beheer der dingen”, en hij beschouwt het als eene hoofdvereischte van de gemeenschappelijke toeëigening der voornaamste arbeidsmiddelen, dat de Staat-Regeering losgemaakt worde van den Staat-Industrieel. De ondervinding leert, dat het beheer der dingen zich weinig leent voor het „étatisme”, daar het zich niet kan vrijwaren van politieke inmenging, van den noodlottigen invloed der heerschzuchtige ambtenarij en met sleur en bekrompenheid niet kan breken.

Hierop verwijst de heer Vandervelde naar een reeks Belgische instellingen, zooals de „Caisse d'Epargne et de Retraite”, de „Crédit communal”, de „Société des Chemins de fer vicinaux”, de „Société intercommunale des Eaux”, de „Société nationale pour la Construction des habitations à bon marché”, die hoewel genationaliseerd de nadeelen van het „étatisme” zoo goed als niet gekend hebben. Deze ondernemingen, die als navolgenswaardige voorbeelden voor andere landen kunnen dienen, zijn ingehuldigd door den bekwamen staatsman Frère-Orban, die aan de staats- of gemeentebedrijven eene zelfstandige organisatie verleende en een eigen rechtspersoonlijkheid gaf. Deze lichamen hebben eene daadwerkelijke zelfstandigheid en de staat of gemeente, of beiden, zijn de voornaamste aandeelhouders. Om aan te toonen in welke mate de „Caisse d'Epargne et de Retraite” van haar vrijheid gebruik maakte, noemt schrijver als typisch voorbeeld het geval, dat zich destijds voordeed, toen de raad van beheer der spaarbank een voorschot van frs. 1.200.000 tot het bouwen van het socialistische Volkshuis te Brussel verleende, terwijl andere zusterinstellingen dit weigerden. Dergelijke belegging der spaarbankgelden zou men zeker van den Staat-Regeering niet mogen hebben verwacht, die in dien tijd de sociaal-democraten ongunstig gezind was. De auteur vindt het onontbeerlijk, dat al deze instellingen hun eigen begrooting en hun eigen boekhouding hebben, dat het personeel de syndicale vrijheid geniet, m. a. w., dat hun het recht wordt toegestaan van vereniging en gezamenlijke actie.

Ook wil schrijver groote hervormingen zien aangebracht in het regiestelsel. De exploitatie der regies zou geen fiscaal doel mogen hebben en hetzelfde geldt ook voor alle staatsbedrijven, met uitzondering van dezulke, die door hun aard winsten aan de schatkist zouden verschaffen, zooals het monopolie van alcohol en tabak. Centralisatie zou de voorwaarde moeten zijn van den Staat-Regeering met het gezag belast, terwijl decentralisatie eene vereischte is van beheer. Het industrieel beheer zou niet meer mogen toebehooren aan de door de Regeering gemachtigde ambtenaren, welke in hun dienst loonarbeiders hebben, maar aan al de arbeiders georganiseerd in vereenigingen van publiek recht.

Het laatste hoofdstuk is gewijd aan het socialisme en het „étatisme” of m. a. w. het staats-socialisme, waarbij door schrijver er tegen gewaarschuwd wordt deze begrippen te verwarren; het staats-socialisme, definieert hij als de organisatie van den maatschappelijken arbeid door den Staat, door de Regeering, terwijl het socialisme de organisatie is van den maatschappelijken arbeid door de arbeiders, gegroepeerd in een vereeniging van publiek recht. Het privaatkapitalisme, zegt Vandervelde, mag niet vervangen worden door het Staatskapitalisme, maar het privaaten Staatskapitalisme moet vervangen door de coöperatie der arbeiders, meester van de productie- en ruilmiddelen. De kapitalistische Staat, werktuig van de overheersching der bezittende klassen, heeft niets gemeen met den nieuwen Staat, de socialistische Staat, orgaan van beheer der gemeenschappelijke belangen. De groote coöperatie van gemeenschappelijken arbeid, gekomen tot het toppunt van hare zelfstandigheid, beheert zich zelf, buiten alle regeeringsinmenging.

Wij mogen verwachten, wanneer de vrede zal zijn hersteld, dat de Belgische socialistische leider zijn verworven gezag en invloed als Staatsminister, in de wetgevende Kamer zal aanwenden om in zijn vaderland meer gemeenschapsbedrijven in het leven te roepen. Wellicht kan het een der doeltreffendste middelen zijn om het economisch herstel van het diepgeteisterde België in den kortst mogelijken tijd te verzekeren. Zal het Belgenland, na als slagveld van Europa te hebben gediend, vervolgens, naar de oude benaming van den Franschen geleerde Elisée Reclus, opnieuw de „champ d'expérience de l'Europe” voor sociale hervormingen worden?

M. P.

C. G. Rommenhüller. Bijdrage tot de hervorming van het Nederlandsche Consulaatwezen. 1918, 63 blz.

De heer Rommenhüller geeft zijn pen geen rust. Als no. 4 in zijn serie Economische Vragen des Tijds zag het bovengenoemde geschrift het licht. De schrijver geeft er geen blijk van, steeds bekend te zijn met de veranderingen der laatste jaren in de consulaire diensten van de onderscheidene landen plaats gevonden. Op pag. 8 lezen wij, dat „de opleiding van de Hollandsche (het toenemend gebruik van dit woord in stede van Nederlandsch geniet zeker geen aanbeveling) consuls geregeld (is) door het Besluit van den 4den Augustus 1906, benevens door het Besluit van den 1sten Maart 1911”. Dit is echter niet juist; bij het laatstgenoemde K. B. werd het eerstgenoemde ingetrokken. De schrijver komt er vooral voor op, dat men de medewerking van werkelijk bekwame en met de toestanden in het betreffende land bekende honoraire consuls niet kan missen en zou meer algemeen aan de beroepsconsuls zulke functionarissen toegevoegd willen zien. De heer Rommenhüller is hier vooral ten opzichte der meer gevestigde Europeesche handelscentra, wat de bruikbaarheid van honoraire consuls betreft, zeker niet mis, alleen komt helaas in de practijk van samenwerking meestal niet veel terecht; de rang- en functieverhouding zal oorzaak zijn van voortdurende wrijving.

H.

Commercial Holland, a monthly journal of foreign trade for the Netherlands and Colonies is het orgaan, waarmede *Nijgh & Van Ditmar's Uitgevers-Maatschappij* voornemens is deel te nemen aan de beweging, welke zich ten doel stelt meerdere aandacht te schenken aan de handelsrelaties met den vreemde. Het eerste nummer zag dezer dagen het licht. De uitvoering valt te roemen, ook de advertentiepagina's maken een goeden indruk; vooral hierdoor zal het blad aan zijn zakelijke bestemming beantwoorden. Ongetwijfeld werkt tot het succes mede, indien eenige opstellen in het blad een populair beeld geven van Neerlands nationale en economische beteekenis. Voor het eerste nummer hebben de uitgevers o.a. den heer Mr. M. W. F. Treub bereid gevonden een bijdrage te leveren, waarin wij lezen, dat de Engelsch sprekende wereld niet beter weet van Nederland dan dat: „for the most part the Netherlands are a race of „characters, shod with wooden clogs and wearing picturesque costumes.” Zouden de groote zakenmensen, met wie onze handel toch in hoofdzaak in aanraking is bij het verkeer met den vreemde, dat werkelijk van ons denken? Verschil van oordeel over deze vraag zal wel niet bestaan, echter draagt de te onzent populaire meening waarschijnlijk niet bij om ons inzicht in de psychologie van den vreemden koper te verruimen. Hoe het zij de voorkeur voor „characters”, die langen tijd het geliefd sujet voor buitenlandsch reclame-materiaal waren, zal aan een eventueel misverstand niet ten goede zijn gekomen, het geeft dan ook voldoening dat, met een enkele uitzondering, dit middel in het nieuwe blad vermeden is.

H.

Als de grenzen opengaan... heet de nieuwe keurige brochure, die de werkzame *Algemeene Nederlandsche Vereeniging voor Vreemdelingenverkeer* te 's-Gravenhage ons toezendt. Is ons hotelwezen berekend voor de moderne eischen van het vreemdelingenverkeer? Het antwoord luidt niet in allen deele bevestigend. Bij de pogingen de financieele depressie van den oorlogstijd te boven te komen, zal ook de bron van inkomsten, die het toerisme is, volle toewijding verdienen. Eerste eisch zal dan echter zijn: goede waar en goede behandeling. Amsterdam bouwt eerlang het Atlanta hotel, Rotterdam wacht op zijn Caland hotel en ook in Den Haag is de vestiging van een up to date hotel aanhangig. Naar de brochure meent, blijft er niettemin nog veel te doen, wil men de directe en indirecte resultaten bereiken, die in een perfect hotelwezen, inzonderheid ook in den vorm van bloeiende handelssuccessen, zijn weggelegd. Vroeger zeide men, dat de handel de vlag volgt en velen bestreden deze stelling; zal hij thans, zoo vraagt men na de lezing van dit geschriftje, het moderne hotel tot zijn leidman nemen?

H.

INGEZONDEN STUKKEN.

ONDEUGDELIJKE RECHTSMIDDELEN EN ONGEOORLOOFDE MACHTSMIDDELEN.

Tusschen de Rechterlijke Macht en het Departement van Landbouw heeft het de laatste maanden niet recht willen boteren. De decreten van Landbouw staan bij de rechtbanken met een zwarte kool aange-teekend, en als men Landbouw hoort, is al wat Rechterlijke Macht heet, de steun en stut en toeverlaat van kettinghandelaren en levensmiddelen-saboteurs.

Eenerzijds haalt men met een hoongebaar de schou- ders op over het annonceeren van z.g. tuchtmaat- regelen, die niet anders zijn dan eigenmachtige strenge strafbepalingen; anderzijds wijst men met emphase op het volstrekt onvoldoende der Rechts- spraak, die iemand tot vijf en twintig gulden boete veroordeelde, terwijl hij door de teelt van verboden gewassen om en de bij tien duizend gulden had ver- diend. De een signaleert het als een hoon aan de wet,

dat de schatters geïnstrueerd worden omtrent den aan te leggen maatstaf bij de waardebepaling van in bezit genomen goederen; de andere kookt van ver- ontwaardiging, dat b.v. tapiocameel, hetwelk volgens de N.O.T. sinds twee jaar uitsluitend in handen van kettinghandelaren is geweest, thans bij inbezitneming door het Rijk met een gulden per pond betaald moet worden, terwijl het bij den import nog geen vijf cent kostte. Een pleidooi voor de heiligheid der rechtszekerheid aan den eenen kant; aan den anderen kant een vinnige snauw, dat in deze tijden die rechts- zekerheid alleen ten goede komt aan het schuim der natie.

Zooals altijd en overal zal het ook wel hier zijn, dat waar twee kijden, twee schuld hebben en er een ongelukkige derde is, die het kind van de rekening wordt. De ongelukkige derde is in dit geval het Ne- derlandsche Volk als geheel genomen, hetwelk in het conflict: „ondeugdelijke rechtsmiddelen” tegenover „ongeoorloofde machtsmiddelen” groot gevaar loopt zich het bedroevend beetje eten, dat er nog is, nog voor een belangrijk deel te zien ontglippen.

Dat conflict: „ondeugdelijke rechtsmiddelen” te- genover „ongeoorloofde machtsmiddelen” heeft van den eersten dag van den oorlog af al bestaan. De onteigeningswet, die in het leven was geroepen ter voorkoming van prijsopdriving of vasthouding van levensmiddelen, was nog geen week oud, of zij werd op grond van heel andere motieven toegepast. In het boek van Dr. D. Hoek: „De distributiewet 1916” vindt men daarover de frappantste voorbeelden, verkregen over heel het land: onder die voorbeelden zijn gevallen van inbezitneming, omdat geen vasthouding van wa- ren plaats vond, en er ook geen prijsoverschrijding bestond, zoodat dus gehandeld werd tegen de uit- drukkelijke bewoordingen van de considerans van de wet in. Toch zal wie van deze gevallen kennis neemt — tenzij hij zich op streng formeel juridisch standpunt plaatst — van harte kunnen instemmen met de daad der inbezitneming, omdat zij de belan- gen van het algemeen beschermde tegen de willekeur van den enkeling. Het gezond verstand vulde aan, waar de wet tekort schoot.

Toen de distributiewet kwam en met haar een reeks van op het eerste gezicht strenge strafbepalin- gen, mag het er een oogenblik den schijn van gehad hebben, dat de ambtenarij voor het vervolg het straf- fen wel aan den rechter kon overlaten, maar ook de Distributiewet was nog geen maand oud of het stond al vast, dat zelfs, al verleende de strafrechter volle medewerking, die medewerking in tal van gevallen te laat zou komen om het dreigend kwaad te keeren. Indien een groep boeren weigerde om overeenkom- stig de voorschriften melk aan een bepaalde gemeente te leveren, kon als rechtsmiddel worden toegepast, inbezitneming der melk gepaard met proces-verbaal. De inbezitneming was evenwel onuitvoerbaar, omdat zij tweemaal daags moest plaatsvinden en de boeren iederen dag op andere uren het vee gingen melken, zoodat de schatters of te laat kwamen of uren moes- ten wachten. Er werd gemolken in verontreinigd melkgerei, zoodat de melk bedorven aankwam; men moest paarden en melkwagens huren, wat schatten geld kostte; men liep elk oogenblik de kans, dat de voortdurend gedupeerde schatters er de brui van gaven. Processen-verbaal konden opgemaakt worden, maar geen sterveling wist, wanneer zij behandeld zouden worden; bovendien hadden de recalitrante boeren een strijdkas gevormd, om daaruit de boeten te betalen. Inmiddels bleef de bevolking van melk ver- stoken. Onder deze omstandigheden werd naar een „ongeoorloofd machtsmiddel” gegrepen, dat tot dezen zomer toe in staat is geweest de melkvoorziening ongestoord te doen verlopen: wie in strijd met de voorschriften handelde, verbeurde den z.g. melkbij- slag van 2 of meer cent per Liter, welke bijslag in den zin der Distributiewet niets anders was dan het

nadeelig verschil van den in- en verkoopprijs van art. 3 der wet. De gemeente of het Rijk betaalde dus eenvoudigweg den verschuldigten inkoopsprijs niet, wat op het eerste gehoor ongeoorloofd klinkt en in normale tijden ook zeker ongelooflijk zijn zou. Dat instituut van inhouding van toeslag wordt b.v. door de gemeente Den Haag zelfs toegepast om de melkvervalsching te bestrijden; iedere week bevat de „Crisiscourant” namen van slijters, wien wegens verkoop van ondeugdelijk samengestelde melk de toeslag gedurende één of meer weken onthouden wordt.

Van de 1100 gemeenten zijn er stellig 1000, die gebruik maken van het ongeoorloofde machtsmiddel: den met regeeringsgoederen fraudeerenden winkelier van het recht om regeeringsgoederen te verkoopen uit te sluiten.

Omdat de rechtbank geen hulp kon of wilde geven, en eigenlijk nooit in staat was te straffen op het oogenblik, dat zulks noodig was, grepen zoowel de Rijks- als de Gemeente-administratie naar op zich zelf „ongeorloofde machtsmiddelen”, die in verreweg de meeste gevallen deden bereiken, wat met behulp van de „ondeugdelijke rechtsmiddelen” niet bereikt kon worden. Een bekend voorbeeld uit de laatste maanden is de veevordering in geval van frauduleus slachten of niet-inlevering van de boter.

Zonder het dreigement van veevordering zou er in den heelen voorzomer geen stuk slachtvee aan de regeering geleverd zijn. Elk veehouder toch wenschte toen zijn vee aan te houden. Het Rijksveekantoor verkreeg de medewerking der veehouders voor de levering op voorwaarde van gelijke behandeling en vordering bij hen, die niet genegen waren vrijwillig te leveren. In elke gemeente werden tot dat doel plaatselijke organisaties opgericht, die uitmaakten, wie in een bepaalde week vee te leveren had en hoeveel. In eene gemeente in Noord-Holland dreigde georganiseerd verzet; het weghalen van vijf stuks voor de slachtbank geschikt vee bij den voorman bewerkte, dat 24 uur later de 40 overgebleven wegeraars zich bij de organisatie voor de z.g. vrijwillige levering hadden aangesloten. Ter bevordering der aansluiting was nog de bepaling getroffen, dat bij vrijwillige levering boven den gestelden maximumprijs een premie van 10 cts. per K.G. werd genoten. Een op deze grondslagen gevestigde organisatie kan, als zij eenmaal goed ingewerkt is — en dat punt was voor enkele weken bereikt — op volstrekt regelmatige wijze het noodige vee voor de slachtbank beschikbaar stellen, onder gelijktijdige zorg voor de instandhouding van een voldoende veestapel. Alleen aan dezen maatregel is het te danken geweest, dat het aantal frauduleuze slachtingen niet in de tienduizenden is geloopt. Zeker, er is dezen zomer ongetwijfeld op tal van plaatsen nog frauduleus geslacht; grooten omvang kan het kwaad echter trots alle verhalen daaromtrent niet hebben gehad. Immers, het is bekend genoeg, dat de vee-inventarisatie een paar honderd duizend stuks vee meer opleverde dan geraamd was.

Bekend is ook, dat van landbouwerszijde als eenig middel, om juiste gegevens omtrent de vee-inventarisatie te blijven behouden, beschouwd wordt de opvordering van vee bij hen, wier telstaten onverklaarbare afwijkingen vertoonen. Men vindt die opvordering ook noodzakelijk, om te beletten, dat de goedwilligen de dupe worden: het Nederlandsche volk toch heeft vleesch noodig, en het zich verrijken van wie zich aan frauduleuze slachtingen schuldig maken, heeft tot gevolg, dat de leden der organisatie grooter percentage vee moeten afstaan dan in het belang is van de instandhouding van den veestapel om niet te gewagen van de schreeuwende onrechtvaardigheid, die aldus tegenover deze medewerkers begaan wordt.

De aanvallen der juristen tegen het instituut der „ongeorloofde machtsmiddelen” hebben tot gevolg gehad, dat sinds eenige weken die middelen niet meer worden toegepast. Er wordt dus geen vee meer gevor-

derd bij hen, bij wie de slachtrijpe koeien op geheimzinnige wijze verdwijnen; het aantal frauduleuze slachtingen is dan ook grooter dan ooit. Dit frauduleuze slachten is minder gevolg van vleeschnood dan wel van vetnood; er zijn frauduleus geslachte koeien, waarvan alleen het vet f 600 à f 700 opbracht, zoodat het vleesch tegen zeer billijke prijzen kon verkocht worden. In vakkundige kringen kan men nu reeds de voorspelling hooren, dat, indien niet aanstonds wordt ingegrepen, er binnenkort geen houden meer aan zijn zal en de met zooveel beleid opgebouwde organisatie uiteenvalt, waardoor de regelmatige vleeschvoorziening hopeloos in de war zal loopen.

Dit zelfde gevaar dreigt ten opzichte van de veevoorziening. Ter bevordering der inlevering van de boter is indertijd een karnverbod uitgevaardigd, waarvan de ontheffing verkregen kon worden onder voorwaarde, dat alle boter aan de Regeering zou worden afgeleverd. Omdat het fabriekmatig bedrijf de meest afdoende waarborgen biedt, dat de totale hoeveelheid geproduceerde boter afgeleverd wordt en bovendien de ondermelk dezen winter voor een deel noodig zijn zal voor menselijke voeding, werd tevens bepaald, dat het zelfkarnen zooveel mogelijk zou moeten plaats maken voor het karnen in fabrieken. De regeling sloot geheel en al aan bij hetgeen de laatste jaren vrijwillig gebeurde. De aanvoeren van boerenboter op de weekmarkten in Overijsel schommelden de laatste 20 jaren jaarlijks tusschen 1,4 en 1,6 miljoen kilogram. In 1916 daalde deze aanvoer plotseling tot 700.000 K.G. en bedroeg in 1917 350.000 K.G. Deze omzetting van het bedrijf was een gevolg van het feit, dat de fabricatie van fabrieksboter door de getroffen regelingen belangrijk voordeeleriger geworden was. Op dezen grond gingen de boeren „en masse” naar bestaande fabrieken, zelfs richtten ze zelf coöperatieve boterfabrieken op. Geen sprake dus van bedrijfsbezwaren tegen fabriekmatige verwerking van melk. Deze komen plotseling als zoovele bergen naar voren, nu het in den sluikhandel mogelijk is het dubbele van den voldoende maximum-boterprijs te behalen.

Ook hier is aan een „ongeorloofd machtsmiddel” gedacht, omdat het eenige ter beschikking staande rechtsmiddel — het proces-verbaal — ondeugdelijk was; immers, het bewijs, dat de veehouder karnt is slechts zelden te leveren. De handige fraudeur, wien verweten wordt, dat hij noch melk noch melkproducten levert, beweert eenvoudig, dat de beesten zoo goed als geen melk geven en hij de volle productie zelf behoeft, hetzij voor eigen gebruik, hetzij voor de mestterij van kalveren enz. In zulke gevallen werden tot dusver wonderen verkregen met het behulp van het „ongeorloofde machtsmiddel”: zorgt dat uw wederspanning vee binnen een week produceert of het wordt voor de slachtbank opgevorderd, daar de Staat in dezen tijd van voedselnood niet kan gedoogen, dat de koeien tot niets nut zijn.

Het zal den minnaars van „boven alles de rechtszekerheid” ongetwijfeld aangenaam zijn te vernemen, dat het „ongeorloofde machtsmiddel” thans is losgelaten, en aangezien geen „deugdelijke rechtsmiddelen” ter beschikking staan, is de uitkomst licht te raden. Een fabriek had zich gereed gemaakt om de melk te ontvangen van 700 koeien meer, die ingevolge de bepalingen omtrent het karnverbod aan de fabriek geleverd zou worden. Welnu, *van geen enkele der 700 koeien komt de melk binnen.* De vaste leveranciers aan de fabrieken, ziende dat niets gedaan wordt om het karnverbod te doen naleven, worden het beu voor hun boter slechts f 3 per K.G. te krijgen, terwijl de fraudeurs het dubbele ontvangen, en loopen met hoopen van de fabrieken weg. Eén der fabrieken, die voor een paar weken nog 1600 K.G. boter afleverde, kan het nu slechts tot 600 brengen. Reeds thans wordt alleen in Overijsel het in bedrijf houden van tal van fabrieken in de waagschaal

gesteld door deze uittocht van leden en wat meer of minder gedwongen overblijft is een ontevreden, onwillige groep, waarmede noch de gewestelijke, noch de Algemeene Zuivel-Organisatie iets kan bereiken.

Ik kan mij voorstellen, dat de bewonderaar van „boven alles de rechtszekerheid” het gebruiken van een „ongeoorloofd machtsmiddel” als de opvordering van vee ongetwijfeld is, iets zóó ergs vindt, dat hij het onder geen beding wenscht toegepast te zien. Het is een standpunt als ieder ander, en grif zij ook toegegeven: de rechtszekerheid is een kostelijk goed, velerlei opofferingen waard. Maar dat standpunt heeft toch óók zijn schaduwzijde. Eén er van is, dat het reeds zoo schamel vet- en vleeschrantsoen nog verkleind wordt. Een tweede, dat de leveranciers, die het niet met hun geweten kunnen overeen brengen eveneens het karnverbod te overtreden, of frauduleus vee te verkoopen, al bijzonder slecht voor plichtsvervulling beloond worden. Hun product brengt minder op; hun vetrantsoen wordt kleiner dan het behoefde te zijn en zij loopen de kans het komende voorjaar een grooter deel van hun vee dan noodig was, opgevoerd te zien voor de vleeschvoorziening.

Onder deze omstandigheden schijnt er maar één uitkomst te zijn: indien het ter wille van de rechtszekerheid van den vermoedelijken fraudeur niet toegestaan kan worden van „ongeoorloofde machtsmiddelen” gebruik te maken, hef dan, zoo lang alleen over „ondeugdelijke rechtsmiddelen” beschikt kan worden, ter wille van de rechtszekerheid van den erkend eerlijken producent slachtverbod, karnverbod, kaasmaakverbod en dergelijke ten spoedigste op, als zijnde dit het beste middel om het snelst tot stand te doen komen de rechtsmiddelen, die even doeltreffend en even vlug werken als de machtsmiddelen van de ambtenaren-rechtspraak deden.

De verhoudingen van dit oogenblik, nu de „ongeoorloofde machtsmiddelen” zijn losgelaten en slechts „ondeugdelijke rechtsmiddelen” bestaan, mogen vleitend zijn voor het gevoel van *rechtszekerheid* van den *fraudeur*, zij zijn tevens en voortdurende hoon aan het *rechtsbesef* van den *eerlijken producent* en een voortdurend gevaar voor de *voedselvoorziening van het volk*.

O. R.

OVERZICHT VAN TIJDSCHRIFTEN.

Tijdschrift voor Economische Geographie. — 's-Gravenhage, 15 Augustus 1918.

F. B. Löhnis, Voorziening van de binnenlandsche markt met groenten; *Prof. Dr. H. Blink*, De kust van Arabië langs de Roodde zee, Sinai, Petreisch Arabië, Hedsjas en Jemen; *Dr. C. te Lintum*, Electricische Bemaling in Schieland; *N. H. B(link)*, De economische beteekenis der plantaardige oliën voor Nederlandsch-Indië; *C. P. Voûte*, Een internationale Nijverheidstentoonstelling; *Prof. Dr. H. Blink*, Lichtenvoorde, een opkomend industrie-centrum.

Tijdschrift van het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap. — Leiden, Juli 1918.

Dr. F. C. Wieder, Merkwaardigheden der oude cartographie van Noord-Holland; *C. L. van Balen*, Nieuwere opvattingen omtrent de beteekenis van de vorst als geologische factor; *D. H. S. Blaupot ten Cate*, Kenmerken van rijzende en dalende kusten; *Dr. L. Rutten*, De geologische expeditie naar Ceram; *W. Toose*, Aanteekeningen betreffende economische geographie, inzonderheid over verkeerswezen.

De Jaarbeurs. — Utrecht, 15 September 1918.

Als eerste bijdrage is de beschrijving gegeven van een nieuwen tak van dienst, dien het ijverig jaarbeurs-bestuur ingericht heeft. Vaak bereikten het secretariaat der beurs aanvragen om inlichtingen aangaande industrieën en artikelen, die ter beurze vertegenwoordigd waren. Om voor de beantwoording daarvan beter beslagen te zijn werd gedurende de laatstgehouden beurs onder de deelnemers een

groot aantal gegevens verzameld. Thans is het secretariaat er toe overgegaan in den vreemde formulieren te verspreiden waarbij aangeboden wordt inlichtingen te verschaffen omtrent voor export in aanmerking komende artikelen van ter beurze aanwezige firma's. Voor zoover daarvan gebruik gemaakt wordt, deelt het bestuur der jaarbeurs den deelnemers mede, dat een buitenlandsche firma een zeker artikel zoekt en omgekeerd aan de buitenlandsche firma, welke deelnemers het gezochte artikel fabricereen. Overigens wordt van de binnengekomen aanvragen mededeeling gedaan in het tijdschrift, al dan niet met openlijke vermelding van den naam der aanvragende firma.

Die Bank. — Berlijn, September 1918.

A. Lansburgh, Der Verschmelzungsprozess im englischen Bankwesen; *L. Eschwege*, Die neue Börsensteuer und die Spekulation; *A. L.* Der Frankfurter Bankier-Zusammenschluss.

De acht voornaamste Frankfurter „Privatbankiers” hebben zich tot een in laatstgenoemd artikel nader omschreven syndicaat aaneengesloten. Naar de schrijver uiteenzet, mag men in deze gebeurtenis niet een op zich zelf staand verschijnsel zien, doch zijn ook in andere belangrijke financiële centra in Duitsland soortgelijke stroomingen aan te wijzen. Deze stroomingen keeren zich zoowel tegen de oppermacht van Berlijn als tegen het steeds meer op den voorgrond komen en om zich heen grijpen der groote Duitse „Aktienbanken”, de bekende D-banken. Wellicht komt de reeds dikwijls in Duitsland aan de orde gestelde vraag, of in de toekomst de „Privatbankier” zich ook buiten het domein van het particulier vermogensbeheer zal kunnen handhaven, hierdoor in een ander daglicht.

Zeitschrift für Völkerrecht. — Breslau, 1918. XI Band.

E. Zitelmann, Die Einziehung der Jacht „Germania”; *Dr. Wolfgang Mettgenberg*, Luxemburg; *Prof. Dr. R. Erich*, Einige völkerrechtliche Kriegs- und Friedensfragen; *Dr. O. Reichel*, Die Hospitalisierung im Völkerrecht; *Dr. K. Maschka*, Die rechtliche Stellung der Sanitätspersonen nach der Genfer Konvention unter Berücksichtigung des österreichisch-ungarischen Militärrechtes.

Id. — Ergänzungsheft 1 zu Band XI.

Dr. Fr. W. Jerusalem, Kriegsrecht und Kodification.

Id. — Ergänzungsheft 2 zu Band XI.

Dr. Fr. Scholz, Die seekriegrechtliche Bedeutung von Flottenstützpunkten.

Journal de la Société de statistique de Paris. — Paris, Augustus—September 1918.

Yves-Guyot, Les finances de guerre des Etats-Unis; *M. Bellom*, Chronique des questions ouvrières et des assurances sur la vie.

REGERINGSMAATREGELEN OP HANDELSGEBIED.

Broodprijzen. De kleinhandelsprijs voor wittebrood wordt met ingang van 16 October 40 cent per K.G.

Regeeringsbloemen - meel. Met ingang van 9 October zal onder regeeringsbloem worden verstaan een mengsel van: 10 K.G. gerstebloem, 12 K.G. roggebloem, 8 K.G. Amerikaansch meel en 70 K.G. bloem, verkregen door uitmaling op 80 pCt. van 12 K.G. buitenlandsche tarwe, 36 K.G. inlandsche tarwe en 52 K.G. inlandsche rogge.

Regeeringsmeel wordt samengesteld uit: 15 pCt. inlandsche tarwe, 10 pCt. buitenlandsche tarwe, 50 pCt. inlandsche rogge, 10 pCt. maïsmeel, 10 pCt. erwten en/of boonen, 5 pCt. gedroogde aardappelen/aardappelpoeder, of: 15 pCt. inlandsche tarwe, 10 pCt. buitenlandsche tarwe, 60 pCt. inlandsche rogge, 10 pCt. maïs en/of maïsmeel en 5 pCt. gedroogde aardappelen/aardappelpoeder.

Gebruik van eigen graan voor veevoeder. De Minister is voornemens toe te staan, dat landbouwers, die geen gerst of boonen verbouwen, ook haver aan hun varkens voeren.

STATISTIEKEN EN OVERZICHTEN.

N.B. *** beteekent: Cijfers nog niet ontvangen.

GELDKOERSEN.

BANKDISCONTO'S.

	5 October 1918	20 Juli 1914
Ned. Bank	Disc. Wissels. 4½ sedert 1 Juli '15	3¼ sedert 23 Mrt. '14
Bel. Binn. Eff. Vrsch. in R.C.	4½ " 1 " '15	4 " 23 " '14
	5½ " 19 Aug. '14	5 " 23 " '14
Bank van Engeland	5 " 5 Apr. '17	3 " 29 Jan. '14
Duitsche Rijksbank	5 " 23 Dec. '14	4 " 5 Febr. '14
Bank van Frankrijk	5 " 21 Aug. '14	3½ " 29 Jan. '14
Oostenr. Hong. Bk.	5 " 12 Apr. '15	4 " 12 Mrt. '14
Nat. Bank v. Denem.	5 " 9 " '15	5 " 6 Febr. '14
Zweedsche Rijksbk.	7 " 20 Mrt. '18	4½ " 6 " '14
Bank v. Noorwegen	6 " 14 Dec. '17	4½ " 11 " '14
Zwitserse Nat. Bk.	5½ " 3 Oct. '18	3½ " 19 " '14
Bank van Spanje	4 " 22 Mrt. '17	4½ " —
Bank van Italië	5 " 10 Jan. '18	5 " 9 Mei '14
Feder. Res. Bk. N.Y.	3½-4½	—
Javasche Bank	3½ " 1 Aug. '09	3½ " 1 Aug. '09

OPEN MARKT.

Data	Amsterdam		Londen	Berlijn	Parijs	N. York
	Part. disconto	Prolongatie				
5 Oct. '18	3¼ 1)	3½	317/32	4-5/8	—	5¼-6¹)
30 S.-5 O. '18	2¾-3¾	3½	317/32	4-5/8	—	5¼-6
23-28 S. '18	27/8-3	2½-3½	317/32	4-5/8	—	5¼-6
16-20 S. '18	27/8-3	2½	317/32	4-5/8	—	5¼-6
1-6 Oct. '17	1¾-2½	2½-3¼	413/16	4-5/8	—	3-½
2-7 Oct. '16	1½-1¾	2-½	5½-9/8	4-5/8	—	2¼-3¼
20-24 Jul. '14	3½-3½	2¼-3¼	2¼-3¼	2¼-1½	2¼	1¼-2½

1) Noteering van 4 October.

WISSELKOERSEN.

WISSELMARKT.

De wisselmarkt is in de laatste weken weder aan groote schommelingen onderhevig. De politieke gebeurtenissen volgen elkaar dan ook zoo snel op, dat het niet te verwonderen is, dat er ook op de wisselmarkt een nerveuze stemming gaat heerschen. De opeenvolgende gebeurtenissen zijn zoo verschillend in waarde voor Duitsland en Oostenrijk, dat men de richting kwijt raakt, waarin men zich ten opzichte van den wisselkoers voor deze landen moet begeven. Zooveel is echter zeker, dat alle gebeurtenissen van den laatsten tijd gelijkmatig gunstig zijn voor de Ententelanden. Dit komt dan ook ten volle uit in de wisselkoersen op die landen. Londen is in de laatste weken regelmatig gestegen en ook de afgelopen week was de stijging weder belangrijk, terwijl heden tot 10.95 betaald werd.

De neutrale wissels ondergingen niet veel verandering. Over het algemeen hebben deze koersen de neiging zich in de richting van het goudpunt te bewegen, zoodat Denemarken, Noorwegen en Zwitserland regelmatig vaster worden en Zweden een dalende richting inslaat.

KOERSEN IN NEDERLAND.

Data	Londen	Parijs	Berlijn	Weenen	St. Petersburg 1)	New York 1)
30 Sept. 1918..	10.11	38.75	32.05	17.65	—	2.11¼
1 Oct. 1918..	10.46½	39.95	33.—	19.—	—	2.20
2 " 1918..	10.40½	40.20	32.35	17.60	—	2.18½
3 " 1918..	10.45	40.30	32.47½	17.90	—	2.19½
4 " 1918..	10.43½	40.—	32.25	17.80	—	2.19
5 " 1918..	10.48	40.30	33.45	19.—	—	2.20
Laagste d. w. 1)	10.—	38.65	31.70	17.50	—	2.10
Hoogste " " 1)	10.55	40.40	33.75	19.25	—	2.22
28 Sept. 1918..	9.96	38.25	31.70	17.30	—	2.09
21 " 1918..	9.92	38.05	31.80	17.45	—	2.07¾
Muntpariteit..	12.10½	48.—	59.26	50.41	1.28	2.48¾

*) Noteering te Amsterdam. 1) Particuliere opgave.

Data	Stockholm*)	Kopenhagen*)	Christiania 1)	Zwitserland*)	Spanje 1)	Batavia 1) telegrafisch
30 Sept. 1918	69.52½	62.50	64.30	47.15	—	99½-100½
1 Oct. 1918	69.—	62.90	64.10	47.—	48.75	99½-100½
2 " 1918	69.10	62.90	64.20	47.15	49.—	99½-100½
3 " 1918	69.40	63.10	64.30	47.15	48.25	99½-100½
4 " 1918	69.40	63.10	64.35	48.—	48.50	99½-100½
5 " 1918	69.25	63.—	64.40	47.60	48.50	99½-100½
L'te d. w. 1)	68.75	62.30	64.—	46.60	47.50	99½
H'te " " 1)	69.60	63.20	64.50	48.—	49.50	100½
28 Sept. 1918	69.80	62.50	64.20	47.20	48.50	99½-100½
21 " 1918	69.85	62.60	64.—	46.70	48.—	99½-100½
Muntpariteit	66.67	66.67	66.67	48.—	48.—	100

*) Noteering te Amsterdam. 1) Particuliere opgave.

KOERSEN TE NEW YORK.

Data	Cable Londen (in \$ per £)	Zicht Parijs (in frs. p. \$)	Zicht Berlijn (in cents p. 4 Rm.)	Zicht Amsterd. (in cents per gld.)
5 Oct. 1918	4.76.55	5.47½	nom.	46¾
Laagste d. week..	4.76.55	5.47½	nom.	46
Hoogste " " ..	4.76.55	5.48	nom.	47½
28 Sept. 1918	4.76.55	5.48	nom.	48¼
21 " 1918	4.76.55	5.48	nom.	48
Muntpariteit....	4.86.67	5.18¼	95¼	40¾

KOERSEN VAN DE VOLGENDE PLAATSEN OP LONDEN.

Plaatsen en Landen	Noteeringseenheden	5 Sept. 1918	18 Sept. 1918	Tudeperk 19 Sept.—1 Oct. 1918		1 Oct. 1918
				Laagste	Hoogste	
Alexandrië..	Piast. p. £	97½/32	97½/32	97½/8	97½/32	97½/8
B. Aires	d.p.gd.pes.	51	50¾/16²)	50½/8	51½/16	50¾/16
Calcutta	sh/d.p.rup.	1/6¹/32	1/6¹/32	1/6	1/6¹/16	1/6¹/32
Hongkong ..	id. p. \$	3/6³/4	3/8	3/6³/4	3/8	3/6³/4
Lissabon	d.p.escudo	29½	30	28	30½	28½
Madrid	Peset. p. £	20.33	20.81	20.73	21.96	21.89
Montevideo..	d.p.peso	62¾/8	63¼	61½/8	63¼	62¼
Montreal....	\$ per £	4.85¾/4	4.86¼/8	4.85½	4.87	4.86¾/4
R.d.Janeiro¹)	d.p.milr.	12½/16	12¾/16	11¾/8	12¼	12¼
Rome	Lires p. £	30.31½	30.31½	30.25	30.37½	30.31
Shanghai ..	sh/d.p.tael	5	5/6	5/3	5/6	5/3
Singapore ..	id. p. \$	2/3²/32	2/3³/32	2/3¾/8	2/4¹/16	2/3³/32
Valparaiso 1)	d.p.pap.p.	16¾/8	16¼/4	15½/32	16¼/16	15½/32
Yokohama ..	sh/d.p.yen	2/3¼	2/3¼	2/3	2/4	2/3¼

1) Noteeringen op 90 dagen.

2) Koers van 16 September.

GOUD EN ZILVER.

Sedert 29 Juli 1916 worden de dagelijkse ontvangsten en onttrekkingen van goud door de Bank van Engeland tijdelijk niet bekend gemaakt.

NOTEERING VAN ZILVER.

Noteering te Londen.

		te New York	
5 Oct. 1918.....	49½	101¼	
28 Sept. 1918.....	49½	101¼	
21 " 1918.....	49½	101¼	
14 " 1918.....	49½	101¼	
7 " 1918.....	49½	101¼	
5 Oct. 1917.....	46¾	90¾	
7 Oct. 1916.....	32½	68¼	
20 Juli 1914.....	24½/16	54¼	

N. U. M.

Weekstaat der Nederlandsche Uitvoermaatschappij.
Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Bankiers	Buitenl. Schatkistbilj.	Debet Diverse reken. 1)	5 p Ct. Schuld-brieven	Credit Diverse reken. 1)
3 Oct. 1918..	3.867	49.600	66.800	14.507	93.281
26 Sept. 1918..	3.573	49.600	63.900	14.470	90.255
19 " 1918..	1.964	43.100	60.300	14.447	86.173
12 " 1918..	1.680	43.100	60.300	14.447	85.864
5 " 1918..	1.599	43.100	60.300	14.405	85.750

1) Beide rekeningen omvatten, behalve garantiewissels in portfeuille tot het bedrag der buitenl. schatkistbiljetten, in hoofdzaak garantiewissels in depôt bij de Ned. Bank.

NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte Balans op 5 October 1918.

Activa.

Binnenl. Wissels, Prom., enz. in disc.	H.-bk. f 95.110.351,03½	B.-bk. „ 94.264,95	Ag.sch. „ 15.449.332,31½	f 110.653.948,30
Papier o. h. Buitenl. in disconto	—			
Idem eigen portef. f	7.817.996,—			
Af: Verkocht maar voor de bk. nog niet afgel.	„ 7.817.996,—			
Beleeningen incl. vrsch. in rek.-cert. op onderp.	H.-bk. f 66.088.772,05½	B.-bk. „ 4.819.556,27½	Ag.sch. „ 41.647.550,01	f 112.555.878,34
Op Effecten	f 110.801.378,34			
Op Goederen en Spec.	„ 1.754.500,—			
Voorschotten a. h. Rijk	„ 8.161.420,16½			
Munt en Muntmateriaal	—			
Munt, Goud	f 85.490.220,—			
Muntmat., Goud	„ 622.096.000,05½			
	f 707.586.220,05½			
Munt, Zilver, enz.	„ 8.048.867,24			
Muntmat., Zilver	„ —			
	„ 715.635.087,29½			
Effecten	—			
Bel. v. h. Res.fonds. id. van ⅓ v. h. kapit.	f 5.035.969,32 „ 3.882.361,18			
	„ 8.918.330,50			
Geb. en Meub. der Bank	„ 1.770.000,—			
Diverse rekeningen	„ 103.158.039,98½			
	f 1.068.670.700,58½			

Passiva.

Kapitaal	f 20.000.000,—			
Reservefonds	„ 5.079.402,56			
Bankbiljetten in omloop	„ 981.217.175,—			
Bankassignatiën in omloop	„ 1.562.432,52			
Rekening-Courant saldo's:	—			
Van het Rijk	f —			
Van anderen	„ 55.271.369,95			
	„ 55.271.369,95			
Diverse rekeningen	„ 5.540.320,55½			
	f 1.068.670.700,58½			
Beschikbaar metaalsaldo	f 507.414.997,62½			
Op de basis van ⅓ metaaldekking	„ 299.804.802,13½			
Minder bedraaan bankbiljetten in omloop dan waartoe de Bank gerechtigd is	„ 2.537.074.985,—			

Verschillen met den vorigen weekstand:

	<i>Meer</i>		<i>Minder</i>	
Disconto's	—		6.764.415,99	
Buitenlandsche wissels	16.000,—		—	
Beleeningen	—		226.352.17½	
Goud	—		1.122.025,35	
Zilver	6.750,78		—	
Bankbiljetten	9.659.985,—		—	
Part. Rek.-Crt. saldo's	—		3.611.874,85	

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Goud	Zilver	Bankbiljetten	Andere opschbare schulden
5 Oct. 1918	707.586	8.049	981.217	56.834
28 Sept. 1918	708.708	8.042	971.557	65.637
21 „ 1918	706.810	7.997	956.250	77.383½
14 „ 1918	707.695	7.988	954.057	67.561
7 „ 1918	707.437	7.959	953.797	61.104
31 Aug. 1918	709.316	7.953	946.392	46.733
24 „ 1918	707.424	7.953	922.122	69.883
17 „ 1918	706.089	7.861	922.377	60.996
10 „ 1918	706.419	7.867	919.104	56.560
3 „ 1918	713.251	7.860	927.020	53.851
27 Juli 1918	715.123	7.793	909.750	78.846
20 „ 1918	715.258	7.729	910.655	77.111
13 „ 1918	717.388	7.741	920.180	65.569
6 Oct. 1917	675.916	7.211	816.307	68.108
7 Oct. 1916	587.354	6.189	708.521	99.070
25 Juli 1914	162.114	8.228	310.437	6.198

Data	Disconto's		Beleeningen	Beschikbaar Metaalsaldo	Dekkingpercentages
	Totaal	Hieraan Schatkistpromessen rechtstreeks			
5 Oct. 1918	110.654	89.000	112.556	507.415	69
28 Sept. 1918	117.418	98.000	112.782	508.671	69
21 „ 1918	113.457	94.000	101.081	507.411	69
14 „ 1918	99.258	80.000	102.049	510.661	70
7 „ 1918	89.209	70.000	104.711	511.685	70
31 Aug. 1918	75.116	57.000	104.715	517.884	72
24 „ 1918	72.204	55.000	100.660	516.194	72
17 „ 1918	64.448	47.000	101.787	516.473	73
10 „ 1918	61.395	43.000	101.508	518.330	73
3 „ 1918	51.430	32.000	110.082	524.086	74
27 Juli 1918	52.139	32.000	112.300	524.319	73
20 „ 1918	44.854	23.000	114.844	524.526	73
13 „ 1918	34.101	11.000	115.627	527.036	74
6 Oct. 1917	67.541	57.000	70.078	505.252	77
7 Oct. 1916	105.286	89.500	59.986	431.122	73
25 Juli 1914	67.947	14.300	61.686	43.521¹)	54

¹) Op de basis van ⅓ metaaldekking.

Uit de bekendmaking van den Minister van Financiën blijkt, dat uitstonden op:

	28 Sept. 1918	5 Oct. 1918
Aan schatkistpromessen.. waarvan rechtstreeks bij de Ned. Bank geplaatst	f 259.740.000,—	f 238.910.000,—
Aan schatkistbiljetten ..	„ 98.000.000,—	„ 89.000.000,—
Aan zilverbons ..	„ 78.695.000,—	„ 99.658.000,—
	„ 65.149.125,—	„ 67.579.620,50

JAVASCHE BANK.

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Naast de per mail ontvangen gegevens worden de telegrafisch bekend geworden totaalcijfers der obligo's en uitzettingen en het beschikbaar metaalsaldo van latere data opgenomen.

Data	Goud	Zilver	Bankbiljetten	Andere opschb. schulden
21 Sept. 1918	***	***	—	256.100
14 „ 1918	***	***	—	253.700
6 Juli 1918	101.988	13.643	191.247	64.980
29 Juni 1918	102.110	13.929	189.275	67.268
22 „ 1918	102.208	13.872	189.038	65.446
22 Sept. 1917	82.246	17.393	173.293	58.435
23 Sept. 1916	69.342	23.902	151.071	55.243
25 Juli 1914	22.057	31.907	110.172	12.634

Data	Disconto's	Wissels, buiten N.-Ind. betaalbaar	Beleeningen	Diverse rekeningen ¹)	Beschikbaar metaalsaldo	Dekkingpercentages
21 Sept. 1918	136.900		***	—	63.300	***
14 „ 1918	132.800		***	—	63.800	***
6 Juli 1918	7.836	23.108	71.996	23.964	64.583	45
29 Juni 1918	7.887	23.567	72.062	24.018	64.898	45
22 „ 1918	7.673	23.410	73.296	22.618	65.333	46
22 Sept. 1917	7.808	34.774	72.943	19.699	53.578	43
23 Sept. 1916	6.706	37.223	63.578	7.176	51.982	45
25 Juli 1914	7.259	6.395	47.934	2.228	4.842¹)	44

¹) Sluitpost der activa. ²) Op de basis van ⅓ metaaldekking.

SURINAAMSCHE BANK.

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Metaal	Circulatie	Andere opschb. schulden	Disconto's	Div. rekeningen ¹)
27 Juli 1918	615	1.444	961	1.154	940
20 „ 1918	686	1.423	832	1.138	613
13 „ 1918	677	1.483	837	1.134	668
6 „ 1918	668	1.520	771	1.163	600
28 Juli 1917	782	1.206	1.100	902	735
29 Juli 1916	728	1.054	890	917	618
25 Juli 1914	645	1.100	560	735	396

¹) Sluitpost der activa.

BUITENLANDSCHE BANKSTATEN.

Aan het eind van ieder kwartaal wordt een overzicht gegeven van enkele niet wekelijks opgenomen bankstaten.

BANK VAN ENGELAND.

Voornaamste posten, onder bijvoeging der Currency Notes, in duizenden p. st.

Data	Metaal	Circulatie	Currency Notes.		
			Bedrag	Goudd.	Gov. Sec.
3 Oct. 1918	72.158	62.252	***	***	***
25 Sept. 1918	71.542	60.496	***	***	***
18 " 1918	70.996	59.398	273.077	28.500	251.072
11 " 1918	70.703	59.056	271.629	28.500	249.572
3 Oct. 1917	55.727	41.829	180.749	28.500	154.062
4 Oct. 1916	54.631	37.064	132.991	28.500	101.266
22 Juli 1914	40.164	29.317

Data	Gov. Sec.	Other Sec.	Public Depos.	Other Depos.	Reserve	Dek-kings-percentage 1)
3 Oct. '18	57.671	99.727	30.525	137.127	28.355	16,91
25 Sept. '18	54.203	100.336	31.942	133.988	29.497	17,78
18 " '18	56.568	99.547	38.133	129.955	30.047	17,88
11 " '18	64.644	98.393	36.127	138.924	30.098	17,20
3 Oct. '17	58.735	98.372	42.512	128.745	32.348	18 1/8
4 Oct. '16	42.188	109.168	52.236	117.402	36.016	21 1/4
22 Juli '14	11.005	33.633	13.735	42.185	29.297	52 3/8

1) Verhouding tusschen Reserve en Deposits.

DUITSCHER RIJKS BANK.

Voornaamste posten, onder bijvoeging der Darlehens-kassenscheine, in duizenden Mark.

Data	Metaal	Daarvan Goud	Kassen-scheine	Circu-latie	Dek-kings-percentage 1)
30 Sept. 1918	2.563.033	2.447.215	2.646.896	15.334.358	34
22 " 1918	2.565.351	2.447.215	2.340.130	14.429.381	34
15 " 1918	2.466.472	2.348.225	2.303.655	14.044.593	34
7 " 1918	2.466.906	2.348.268	2.228.594	14.104.684	33
29 Sept. 1917	2.505.761	2.404.006	986.481	10.204.936	34
30 Sept. 1916	2.503.636	2.484.774	392.091	7.369.965	39
23 Juli 1914	1.691.398	1.356.857	65.479	1.890.895	93

1) Dekking der circulatie door metaal en Kassenscheine.

Data	Wissels	Rek. Cr.	Darlehenskassenscheine	
			Totaal uitge-geven	In kas bij de Reichs-bank
30 Sept. 1918	23.830.058	14.538.078	11.502.200	2.636.000
22 " 1918	17.590.086	9.106.408	10.941.700	2.327.800
15 " 1918	17.485.626	8.923.913	10.797.100	2.290.200
7 " 1918	16.999.374	8.702.566	10.615.800	2.215.000
29 Sept. 1917	15.632.509	9.540.925	6.523.200	975.000
30 Sept. 1916	10.768.831	6.266.453	2.484.200	377.800
23 Juli 1914	750.892	943.964

RUSSISCHE STAATSBANK.

Sedert 5 November 1917 is geen bankstaat verschenen.

BANK VAN FRANKRIJK.

Voornaamste posten in duizenden francs.

Data	Goud	Waarvan in het Buitenland	Zilver	Te goed in het Buitenland	Buit.gew. voorsch. ald. Staat
3 Oct. '18	5.438.630	2.037.108	319.809	1.540.155	18.300.000
26 Sept. '18	5.437.881	2.037.108	320.564	1.539.631	18.000.000
19 " '18	5.437.420	2.037.108	319.767	1.577.089	18.000.000
12 " '18	5.436.899	2.037.108	319.740	1.648.461	18.000.000
5 Oct. '17	5.321.227	2.037.108	259.782	761.964	12.100.000
5 Oct. '16	4.840.446	—	335.105	829.806	8.600.000
23 Juli '14	4.104.390	—	639.620	—	—

Data als boven.	Wissels	Uitge-stelde Wissels	Belee-ning	Bankbil-jetten	Rek. Cr. Parti-culieren.	Rek. Cr. Staat
851.272	1.059.226	818.855	29.922.374	3.106.859	57.485	
824.222	1.060.650	824.937	29.788.150	3.005.650	351.656	
812.269	1.061.895	818.856	29.763.683	3.089.989	354.318	
728.320	1.161.654	1.097.085	21.420.039	2.899.713	27.269	
512.155	1.382.977	1.185.844	17.011.144	2.252.168	59.108	
1.541.080	—	769.400	5.911.910	942.570	400.560	

SOCIÉTÉ GÉNÉRALE DE BELGIQUE. 1)

Voornaamste posten in duizenden francs.

Data	Metaal incl. buitenl. soldt	Beleen. van buitenl. vorder.	Beleen. van prom. d. provinc.	Binn. wissels en beleen.	Circu-latie	Rek. Cr. Staat
3 Oct. '18	1.144.781	100.011	480.000	95.287	1.452.612	358.318
26 Sept. '18	1.145.778	99.982	480.000	101.783	1.452.948	365.452
19 " '18	1.127.848	99.976	480.000	100.315	1.452.947	345.068
12 " '18	1.130.276	99.963	480.000	102.329	1.446.174	357.283
27 Sept. '17	460.199	90.386	480.000	98.010	1.015.657	102.801
3 Oct. '16	333.478	73.864	480.000	43.940	813.344	110.199

1) Sedert einde 1914 met de functie van circulatiebank belast.

VEREENIGDE STATEN VAN NOORD-AMERIKA.

FEDERAL RESERVE BANKS.

Voornaamste posten in duizenden dollars.

Data	Goud	Waarvan voor dekking F. R. Notes	Waar- van in het buiten-land	Zilver etc.	F.R. Notes in circu-latie
2 Aug. '18	1.980.896	939.611	9.696	54.022	1.906.465
26 Juli '18	1.974.200	945.783	11.628	55.129	1.870.835
19 " '18	1.975.448	974.945	15.496	55.647	1.829.045
12 " '18	1.960.052	997.560	15.529	55.932	1.813.425
3 Aug. '17	1.367.673	477.235	52.500	53.709	540.785

Data	Wissels	Totaal Deposito's	Waar- van Kapitaal	Algem. Dek-kings-percentage 1)	Percent. Dek-king circula-tie
2 Aug. '18	1.480.104	2.090.397	76.518	66,8	49,3
26 Juli '18	1.507.425	2.181.262	76.441	63,4	50,6
19 " '18	1.409.278	2.225.268	76.383	63,9	53,3
12 " '18	1.378.346	2.194.074	76.324	61,9	55,0
3 Aug. '17	305.131	1.395.974	57.881	74,6	88,2

1) Verhouding tusschen: den totalen goudvoorraad, zilver etc., en de opeischbare schulden: F. R. Notes en netto deposito's met inbegrip van het kapitaal.

PARTICULIERE BANKEN AANGESLOTEN BIJ HÉT FED. RES. STELSEL.

Voornaamste posten in duizenden dollars.

Data	Aantal banken	Totaal uitgezette gelden en beleggingen	Reserve bij de F. R. banks	Totaal deposito's	Waarvan lime deposits
26 Juli '18	725	12.668.369	1.150.922	11.132.555	1.426.697
19 " '18	718	12.402.030	1.161.867	10.931.250	1.409.212
12 " '18	713	12.561.057	1.142.726	11.258.595	1.410.345
5 " '18	696	12.459.708	1.079.196	11.048.921	1.383.546
28 Juni '18	681	12.322.121	1.243.680	11.337.485	1.360.162

EFFECTENBEURZEN.

Amsterdam, 7 October 1918.

Geweldige beroeringen hebben de internationale beurzen gedurende de achter ons liggende berichtperiode geteisterd, beroeringen van zoo heftige werking en van zoo uiteenlopend karakter, als sinds de eerste dagen van Augustus 1914 niet zijn voorgekomen.

Het zijn inderdaad tijden van wereldhistorische beteekenissen, die wij thans medemaken en die hun afschaduwning op de beurzen werpen. In één enkele week tijds toch hebben zich in Duitschland wijzigingen voltrokken, die tot vóór zeer korten tijd, zoodat niet tot de onmogelijkheden, dan toch wel tot de onwaarschijnlijkheden werden gerekend.

Het is dan ook duidelijk, dat de voorvallen op het gebied der binnenlandsche politiek een zeer krachtigen steun aan de beurs te Berlijn hebben gegeven. Onder den invloed van den afval der Bulgaren toch was de stemming daar ter plaatse niet minder dan paniekachtig geworden. Verkoopen na verkoopen werden op de markt geëffectueerd, waartegenover echter niet steeds voldoende vraag kon worden gesteld, zoodat verschillende realisaties zelfs niet uitgevoerd konden worden. Deze tendens culmineerde in het beursverloop van Donderdag 3 dezer: koersteruggangen van 40, 50 en 70 procent behoorden niet tot de uitzonderingen en zelfs waren er verschillende fondsen, die meer dan 100 pCt. moesten prijsgeven, o.a. Hansa, Bismarckhütte, Tabakregie, Steaua Romana, Erdöl, Rheinmetall, enz. Het spreekt vanzelf, dat hier niet alles op de militaire situatie terug te voeren was. Weken tevoren hadden ter zake kundigen reeds gewaarschuwd tegen een te hoog opvoeren van het koerspeil, waarop h. i. noodzakelijk een reactie zou moeten volgen, die te sterker zou zijn, naarmate de koersopdriving krachtiger was geweest. Dit is thans geschied en het is onder dezen gezichtshoek beschouwd, dan ook verklaarbaar, dat tot interventie-aankopen van de groote banken zoo betrekkelijk laat is besloten. Er bestond klaarblijkelijk voor de financiële leiders geen aanleiding het algemeen koerspeil op een door een bijna ongebreidelde speculatie zoo hoog opgevoerd cijfer te houden en men heeft met ingrijpen gewacht, tot er teekenen kwamen, die wezen op een lawine-achtigen val van de prijzen. Toen heeft men te Berlijn de handen inéengeslagen en besloten de banken steun aan de markt te verleenen, echter nog slechts voor bepaald geselecteerde fondsen, die b.v. reeds zoodanig gedaald waren, dat het niveau van begin Juli 1914 weder bereikt was, waaronder dan genoemd mogen worden eenige scheepvaart- en industriele waarden en voorts Harpener, Gelsenkirchen, Rombacher en Lothringer Hütte. Bij de laatste was de daling veroorzaakt door het bijzondere gevaar, dat de ondernemingen liepen ten gevolge van de nadering der geallieerde legers tot de grenzen van het Rijkland.

Voornamelijk scheepvaartwaarden hebben zeer sterk onder den verkoopdrang geleden, in verband met aanbod op groote schaal van Hamburgsche zijde. Hier moet worden opgemerkt, dat dit aanbod niet steeds uit vrijwillige verkoopen voortkwam; talrijke executies hebben reeds plaats gehad, zoowel te Berlijn als te Hamburg en te Frankfurt; in eerstgenoemde plaats heeft zelfs de heftige reactie van aandelen Bemberg (omtrent de enorme koersverheffingen van dit fonds spraken wij in deze kolommen reeds meermalen) offers geëischt, die niet van louter materiële aard zijn.

Toen echter op Vrijdag 4 dezer tot interventie besloten was, verkreeg de markt plotseling een geheel ander aanzien. Weliswaar werkten tot een krachtig herstel ook mede de verwachtingen omtrent vrede, die men met betrekking tot de rede van den nieuwen Rijkskanselier koesterde (verwachtingen, die inmiddels niet beschaamd zijn geworden) en de discussies omtrent de „Neu-Orientierung” van de binnenlandsche politiek, doch in eerste instantie was het toch wel de steun, die zeer voelbaar aan de markt werd verleend. De beurs was uitermate nerveus, zoodat koersvariaties van 10 en 20 pCt. bij zeer vele fondsen voorkwamen, doch de stemming was gedeceideerd beter. Er werd in de eerste plaats niet meer zonder eenig oordeel des onderscheids verkocht en er waren zelfs waarden, die vrij aanmerkelijk konden monteeren, zoo o.a. de sterk gedepreceerde scheepvaartwaarden als Lloyd en Paketfahrt, sommige electriciteitswaarden, de aandelen van groote industriele ondernemingen, enz.

Merkwaardig is gedurende de geheele uiterst bewogen periode de opmerkelijk vaste stemming van Duitsche staatsfondsen geweest. Het ligt voor de hand, dat men hier eerder tot krachtigen steun is overgegaan, met het

oog op de thans in gang zijnde inschrijvingen op de negende Deutsche oorlogsleening. Omtrent deze emissie worden in de Duitsche pers voortdurend bedragen vermeld, waardoor, ondanks de ernstige tijdsomstandigheden, een welslagen als verzekerd mag worden beschouwd. Voor een zeer groot deel echter moet dit succes worden toegeschreven aan de techniek der emissie, die een teleurstellend resultaat (evenals in de Vereenigde Staten, waarop wij hieronder terugkomen) vrijwel uitsluit.

De geldmarkt is tamelijk ruim gebleven; ondanks verschillende onttrekkingen, was er geen gebrek aan liquide middelen, zoodat de rentevoet zich op $4\frac{1}{2}$ a $4\frac{3}{4}$ pCt. kon handhaven.

De beurs te Weenen heeft een zoo mogelijk nog scherper beeld van paniekstemming te aanschouwen gegeven, hetgeen in de hand werd gewerkt door den invloed, die steeds vanuit Budapest (met een, naar bekend, uitermate speculatief aangelegde bevolking) uitgaat. Reeds in de laatste dagen vóór de Bulgaarsche débauche was de stemming ongeanimeerd geweest; toen deze echter een feit was geworden, opende de markt reeds dadelijk op een gemiddeld 50 pCt. lager niveau. De verkoopen vonden aanvankelijk voor het grootste gedeelte voor louter Weensche rekening plaats; de provincie, en ook Budapest, had nog geen gelegenheid gehad in te grijpen, tengevolge van de slechte telefonische en telegrafische verbindingen. Ook had men in Budapest het aanvangsuur der beurs met een half uur vertraagd, terwijl de omzetten zelf slechts gedurende een half uur konden plaatsvinden. Zoo kwam het, dat in de eerste dagen der reactie zelfs nog eenige vraag zich voordeed, mede in verband met dekkingsaankopen. Het beursbestuur heeft bovendien medegewerkt in die eerste dagen afwikkelingen uit het publiek mogelijk te maken, doordat het toestond ook variaties van 10 pCt. te noteeren. Voorheen waren n.l. slechts fluctuaties van 7 pCt. hooger of lager toegestaan, terwijl bij grootere wijzigingen op één enkelen dag de koersnotering werd geannuleerd en derhalve geen afdoeningen tot stand konden komen. Door den hier genoemden maatregel echter werd bereikt, dat althans een deel der verkooplimites geëffectueerd kon worden, zoodat tenminste dit aanbod voor de volgende dagen niet meer bleef bestaan.

Op de vrije markt echter was de koersval niet minder dan geweldig te noemen. Om slechts enkele voorbeelden aan te halen, releveeren wij hier, dat op den eersten dag der paniekstemming aandelen Donau-Dampfschiff Kr. 145 lager sloten, Lloyd Kr. 165, Waffenfabrik Kr. 175, Daimler Motoren Kr. 115. Zeer sterk gedrukt waren steenkolenwaarden: Brüxer verloren Kr. 120, Salgo Tarjaner Kr. 158. Ook bankaandelen waren zoo sterk aangeboden, dat zeer aanmerkelijke koersverliezen te vermelden vallen; de reacties bewogen zich tusschen 48 en 82 Kronen.

Gedurende de volgende dagen nam de paniekstemming toe, zoodat verschillende faillissementen werden uitgelokt, o.a. te Budapest van een beursmakelaar met een passief van circa Kr. 1.000.000; men oordeelde het dan ook het best de beurs te Weenen te sluiten, hetgeen echter niet langer dan één dag is geschied. Van georganiseerde interventie verluide hier nog niets; er is dan ook wel eenig herstel ingetreden, als gevolg van aankopen uit het publiek, doch van een redres op groote schaal kan hier nog niet worden gesproken.

In verband met de buitengewone en zeer ernstige gebeurtenissen heeft het slechts weinig de aandacht getrokken, dat de Berliner Börsen Courier in hare jubileumsuitgave ter gelegenheid van haar vijftigjarig bestaan eenige zeer interessante publicaties omtrent het ontstaan en de ontwikkeling der Berlijnsche en Weensche beurzen het licht heeft doen zien. Uit de betreffende artikelen releveeren wij hier, dat feitelijk de stoot tot de oprichting van de beurs te Berlijn is uitgegaan vanuit Nederland. Op 29 Juni 1685 toch stelde de Groote Keurvorst, Friedrich Wilhelm, het beursinstituut in, hiertoe gebracht door hetgeen hij in zijn lang verblijf in ons land had opgemerkt, vooral in verband met het nut voor handel en scheepvaart. Oorspronkelijk waren het slechts handelsartikelen, die ter beurse werden omgezet en het duurde tot 1772, het jaar, waarin Frederik de Groote de „Königliche Seehandlungsgesellschaft” oprichtte, dat voor het eerst in effecten werd gehandeld. Deze effecten waren de aandelen van de Seehandlung, waarnaast werden omgezet eenige tabaksaandelen, aandelen in haringvisserijen (Emdener Heringfischerei) en assurantie-maatschappijen, benevens eenige pandbrieven. Eerst zeer langzamerhand voegden zich hierbij andere waarden; zoo werden in 1805 nog slechts genoteerd de Duitsche staatsschulden, de Pruisisch-Engelsche leeningen, eenige pandbrieven en enkele stede-

lijke obligaties. De groote „Aufschwung” verkreeg de Berlijnsche beurs eerst na 1870, toen de vestiging van groote banken in de hoofdstad van het land het verkeer in de geldwereld sterk stimuleerde.

De beurs te Weenen heeft haar oorsprong te danken aan een patent, verleend door Keizerin Maria Theresia, op den eersten Augustus 1771, waardoor zij het karakter verkreeg van een staatsinstelling met een Regeerings-commissaris. Eerst in 1854 bracht de beurswet van Karl, Freiherr von Bruck, hierin verandering, doch ook toen werd het beursverkeer nog onder toezicht gesteld van de „Börsenkammer”. Volledige vrijheid werd eerst in 1875 verkregen, nadat de zeer levendige periode van oprichting van nieuwe ondernemingen, banken, enz. het voordeel van een geheel onbelemmerde beurs had doen inzien. Gedurende het bestaan der Weensche beurs hebben haar bijzonder vaak crisissen geteisterd, welke zij echter tot nu toe glansrijk heeft doorstaan.

Het is niet de bedoeling thans en in deze kolommen de ongetwijfeld interessante publicaties te refereeren, vooral niet nu de tijden van zoo buitengewone beroering zijn en de aandacht op andere objecten wordt verlegd; toch was het ter wille van de volledigheid wenschelijk op enkele punten de aandacht te vestigen.

Te Parijs, en te Londen hebben de beurzen, zooals te verwachten is geweest, een uiterst willig verloop gehad. Bepaalde fondsen in het bijzonder zijn echter niet naar voren gekomen, zoodat een meer gedetailleerde bespreking hier achterwege kan blijven. Wel wordt uit Parijs gemeld van zeer groote belangstelling voor de vierde oorlogsleening, „l'Emprunt de la Libération”, waaromtrent in het vorig overzicht uitvoeriger bericht werd.

Te New York heeft de beurs een zeer verdeeld verloop gehad. Van een bepaald geanimeerde stemming kan hier niet gesproken worden; het waren meer enkele fondsen, die op sommige dagen sterk de aandacht hebben getrokken. Zoo bevonden zich Marinewaarden doorgaans in het centrum der belangstelling, in verband met herhaalde geruchten, dat het Engelsch bezit der maatschappij thans tot aanneemelijke condities zou worden verkocht, waaruit dan wellicht het geheele achterstallige dividend der preferente aandelen betaald zou kunnen worden. Tot nu toe werd geen bevestiging van dit gerucht ontvangen, hoewel de tendens voor de betrokken waarden zeer vast is gebleven. Ook voor aandelen Anaconda Copper bestond goede belangstelling. Over het geheel echter kan niet worden gesproken van een stemming, die het uitvloeisel was van de Europeesche berichten, ten ware de meer geanimeerde tendens, die voor Amerikaansche spoorwegwaarden is ontstaan en waarvan voornamelijk de kleinere shares konden profiteeren. Deze richting is vermoedelijk in verband te brengen met overwegingen omtrent teruggave der thans door den Staat beheerde systemen aan de respectievelijke aandeelhouders.

De campagne voor de vierde „Liberty-Loan” is nog in vollen gang. Naar men weet, is de rentevoet thans iets hooger gesteld dan die der drie voorgaande emissies; van het verloop der successievelijk uitgegeven leeningen geeft het volgend staattie een duidelijk overzicht:

	1e Ing.	2e Ing.	3e Ing.	4e Ing.
Tijd van uitgifte ..	Juni '17	Oct. '17	April '18	Oct. '18
Toegewezen bedrag..	\$ 2000	\$ 3808,77	\$ 4176,52	minstens \$ 6000 m.
Rentevoet	3 1/2 % belast. vrij	4 %	4 1/4 %	4 1/2 %
		onderhevig aan belasting		
Koers van uitgifte..	pari	pari	pari	pari
Aantal inschrijvers.	4 1/2 mill.	9 1/2 mill.	17 mill.	?

Naar men ziet, is een minimumopbrengst van \$ 6000 miljoen vastgesteld en men heeft dit bedrag reeds vooruit kunnen bepalen doordat de techniek der emissies zoodanig is, dat men te voren reeds zeker kan zijn van een zekere minimumopbrengst. De banken zijn n.l. verplicht een gedeelte van haar liquide middelen in schatkitbiljetten te beleggen, vervallende tegen den termijn van uitgifte der oorlogsleening, waarmede zij dan tevens de verplichting overnemen het vrijkomende bedrag in de nieuwe obligaties te verwisselen.

Te onzent heeft de inheemsche Staatsfondsenmarkt een uiterst stil en ongeanimeerd verloop gehad. Zonder uitzonderingen zijn onze Nederlandsche schuldsoorten lager genoteerd dan een week geleden het geval is geweest. Eenerzijds moet hiervoor als oorzaak worden genoemd het stroeven worden van de geldmarkt (overigens een gewoon verschijnsel tegen het najaar, doch thans nog eenigszins in de hand gewerkt door de stortingseischen op verschillende nieuwe emissies, o.a. de Koninklijke) anderzijds het vooruitzicht op de komende Staatsleening, welke thans, nu het

ontwerp dienaangaande reeds bij den Raad van State is ingediend, vermoedelijk binnen zeer korten tijd tegemoet kan worden gezien.

Buitenlandsche soorten daarentegen konden zich in grooter belangstelling verheugen. Van deze stonden Russische waarden wel in het eerste gelid. De mogelijkheid van een wijziging in den stand van zaken in het Oosten van Europa heeft bij tal van betrokkenen de hoop op een betere toekomst voor Russische obligaties doen herleven, zoodat zeer groote kooporders in de markt kwamen. Bij de beperktheid van materiaal heeft dit voor sommige fondsen zeer aanmerkelijke koersverbeteringen in het leven geroepen.

Ook voor Oostenrijksche Renten ontwikkelde zich groote vraag, die in direct verband stond met de vredesvoorstellen van de Centrale Mogendheden. Aan den anderen kant echter was ook de verbetering der Oostenrijksche valuta oorzaak van de koersverheffing en toen dan ook in den loop van het huidige beursuur de noteering voor Oostenrijksche Kronen iets terugliep, moesten ook de betrokken schuldbrieven iets van hun avance prijs geven. Het slot bleef echter boven het niveau van de vorige berichtperiode.

Ook in enkele andere minder courante staatschuldsoorten ontstond thans eenige handel; zoo releveeren wij hier Servische en Bulgaarsche obligaties, die gezocht waren in verband met de vooruitzichten voor een herstel op den Balkan.

Overigens heeft men aan onze beurs de ingrijpende voorstellen van de Centrale Mogendheden met vrij groote reserve opgenomen. Weliswaar waren die rubrieken, die bij het tot stand komen van den vrede de zeer gunstige gevolgen hiervan onmiddellijk zullen ondervinden, hooger in koers, doch de verbeteringen gingen voor het meerendeel toch niet boven een bescheiden omvang uit.

	1 Oct.	4 Oct.	7 Oct.	Rijzing of daling.
4 1/2 % Ned. W. Sch. 1916	90 7/8	90 9/16	90 1/4	— 5/8
4 % „ „ „ 1916	84 1/2	84 3/8	84 1/10	— 7/16
3 1/2 % „ „ „	77	77 1/4	77 1/8	+ 1/8
3 % „ „ „	67 9/16	67	67 1/16	— 1/2
2 1/2 % Cert. N. W. S.	57 1/4	56 3/4	57	— 1/4
5 % Oost-Indië 1915	94 9/16	94 9/16	94 1/2	— 7/16
4 % Hongarije Goud	39 1/2	37	40 1/2	+ 1
4 % Oostenr. Kronenrente	31 1/2	31	34 3/8	+ 3 1/8
5 % Rusland 1906	32	34 7/8	42	+ 10
4 1/2 % Iwongorod Dombr...	22 1/8	26	37 1/2	+ 15 3/8
4 % Rusland Cons. 1880..	26 1/8	29 1/4	34 7/8	+ 8 3/4
4 % Rusl. bij Hope & Co...	27 1/2	30 1/4	36	+ 8 1/2
4 % Servië 1895	48	50	53	+ 5
4 1/2 % China Goud 1898 ..	51 3/8	51	55 1/4	+ 3 5/8
4 % Argentinië Buitenl..	57 1/2	56	58 11/16	+ 1 1/16
5 % Brazilië 1895	56 1/8	56 7/8	56 7/8	+ 3/4
5 % „ 1913	57	57	57 1/2	+ 1/2

Het sterkst waren de fluctuaties nog voor de petroleumafdeeling. Hier bleken vooral de Roemeensche soorten gefavoriseerd en van deze weder voornamelijk aandelen Geconsolideerde Hollandsche Petroleum (als „holding-company” van de Astra-Romana). Daarnevens trokken aandelen Orion de belangstelling, die zich echter op het hoogste peil niet konden handhaven. Aandelen Koninklijke Petroleum herstelden zich na een kortstondige reactie.

Vervolgens was de rubbermarkt in veel betere conditie. Hier waren het alle soorten, die goede verbeteringen konden behalen; in de eerste plaats echter waren het de fondsen met een kleine markt, die het grootste avance konden boeken, als Lampong-Sumatra, Nederlandsche Rubber, enz.

Cultuurwaarden en Handelsondernemingen bleven vrij goed gevraagd, doch zonder koersvariatiën van groote betekenis, evenals aandelen van Nederlandsche Industriele ondernemingen. Deze profiteerden echter iets meer van de hoopvolle verwachtingen, die men met betrekking tot deze maatschappijen koestert voor de tijden na den oorlog.

De tabaksmarkt was zeer vast gestemd op dezelfde overwegingen als voor de rubberafdeeling. Ook hier echter konden de hoogste noteeringen niet behouden blijven.

	1 Oct.	4 Oct.	7 Oct.	Rijzing of daling.
Amsterdamsche Bank	184	184 3/4	184 3/4	+ 3/4
Ned. Handel-Mij. cert. v. aand.	178	175 1/4	178	
Rotterd. Bankvereniging ..	145 1/8	146	145 3/4	+ 5/8
Amst. Superfosfaatfabriek...	190	180	184	— 6
Van Berkel's Patent	147	147 1/2	147 1/4	+ 1/4
Insulinde Oliefabriek	231 1/2	228	228 1/2	— 3
Jurgens' Ver. Fabr. pr. aand.	247 1/2	255	255	+ 7 1/2
Ned. Scheepsbouw-Mij.	156	161 1/2	161 1/2	+ 5 1/2
Philips' Gloeilampenfabriek	347 1/2	358	369	+ 21 1/2
R. S. Stokvis & Zonen	510	500	500	— 10
Vereenigde Blikfabrieken ..	138	138 1/2	138 1/2	+ 1/2

	1 Oct.	4 Oct.	7 Oct.	Rijzing of daling.
Compania Mercantil Argent.	256 $\frac{1}{2}$	250 $\frac{1}{2}$	251 $\frac{3}{4}$	- 4 $\frac{3}{4}$
Cultuur-Mij. d. Vorstenland.	143	138 $\frac{7}{16}$	144	+ 1
Handelsver. Amsterdam...	351	344 $\frac{1}{2}$	353 $\frac{1}{2}$	+ 2 $\frac{1}{2}$
Holl. Transatl. Handelsver.	156 $\frac{1}{2}$	154	157 $\frac{3}{4}$	+ 1 $\frac{1}{4}$
LindeTeves & Stokvis	215	212 $\frac{1}{2}$	213	- 2
Van Nierop & Co's Handel-Mij	200	201 $\frac{3}{4}$	199 $\frac{1}{2}$	- $\frac{1}{2}$
Tels & Co's Handel-Mij	170	170	172 $\frac{1}{2}$	+ 2 $\frac{1}{2}$
Gecons. Holl. Petroleum-Mij	224 $\frac{1}{4}$	224 $\frac{3}{8}$	235	+ 10 $\frac{3}{4}$
Kon. Petroleum-Mij.	565	553 $\frac{1}{2}$	568 $\frac{1}{2}$	+ 3 $\frac{1}{2}$
Orion Petroleum-Mij.	81 $\frac{3}{8}$	81 $\frac{1}{4}$	85 $\frac{1}{2}$	+ 4 $\frac{1}{8}$
Steaua Romana Petr.-Mij.	172	165	175	+ 3
Amsterdam-Rubber-Mij.	179	175 $\frac{1}{4}$	182 $\frac{1}{2}$	+ 3 $\frac{1}{2}$
Nederl.-Rubber-Mij.	100	103	110	+ 10
Oost-Java-Rubber-Mij.	200	196 $\frac{1}{2}$	202	+ 2
Deli-Maatschappij	504	490 $\frac{1}{2}$	513	+ 9
Medan-Tabak-Maatschappij.	221 $\frac{1}{2}$	213 $\frac{1}{4}$	223	+ 1 $\frac{1}{2}$
Senembah-Maatschappij	472 $\frac{1}{2}$	452	475	+ 2 $\frac{1}{2}$

De *scheepvaartafdeeling* heeft een zeer verdeeld verloop gehad. Over het geheel kan worden gezegd, dat onze beurs de betrokken waarden niet in de eerste plaats als „vredes“-fondsen beschouwt. Tot voor eenigen tijd was dit wel en zeer sterk het geval; nadat echter de bepalingen met de Vereenigde Staten en met Engeland omtrent de te vergoeden huren bekend zijn geworden, is deze opvatting gewijzigd. Zoo is het te verklaren, dat de meeste scheepvaartwaarden eerder een reactie te aanschouwen hebben gegeven, met uitzondering van speciale fondsen als aandeelen Holland-Gulf, Hillegersberg, Oostzee, enz. en van een enkel aandeel, dat bij de voorgaande rijzing eenigszins achter was gebleven, als Kon. Hollandsche Lloyd.

	1 Oct.	4 Oct.	7 Oct.	Rijzing of daling.
Holland-Amerika-Lijn	439	434 $\frac{3}{4}$	434	- 5
„ „ „gem.eig.	416 $\frac{1}{2}$	415 $\frac{1}{2}$	415 $\frac{1}{2}$	- 1
Holland-Gulf-Stoomv.-Mij.	290	300	305	+ 15
Holl. Alg. Atl. Stoomv.-Mij.	182	189 $\frac{1}{2}$	188	+ 6
Hollandsche Stoomboot-Mij.	239	233 $\frac{1}{2}$	234 $\frac{1}{2}$	- 4 $\frac{1}{2}$
Java-China-Japan-Lijn	348 $\frac{3}{8}$	343 $\frac{1}{4}$	341	- 7 $\frac{3}{8}$
Kon. Hollandsche Lloyd	186	190 $\frac{1}{2}$	193 $\frac{1}{4}$	+ 7 $\frac{1}{4}$
Kon. Ned. Stoomb.-Mij.	273 $\frac{1}{4}$	266 $\frac{1}{8}$	264 $\frac{1}{2}$	- 8 $\frac{3}{4}$
Kon. Paketvaart-Mij.	284 $\frac{1}{2}$	279	281 $\frac{1}{2}$	- 3
Maatschappij Zeevaart	355 $\frac{1}{4}$	365	360	+ 4 $\frac{3}{4}$
Nederl. Scheepvaart-Unie	286	282 $\frac{1}{2}$	282 $\frac{1}{4}$	- 3 $\frac{3}{4}$
Nievelt Goudriaan	575	569	569	- 6
Rotterdamsche Lloyd	327	323	320 $\frac{1}{2}$	- 6 $\frac{1}{2}$
Stoomv.-Mij. „Hillegersberg“	395 $\frac{1}{4}$	400	406	+ 10 $\frac{1}{2}$
„ „ „Nederland“	316	310 $\frac{1}{4}$	308 $\frac{1}{2}$	- 7 $\frac{1}{2}$
„ „ „Noordzee“	236 $\frac{1}{2}$	233 $\frac{1}{2}$	230	- 6 $\frac{1}{2}$
„ „ „Oostzee“	399 $\frac{1}{4}$	407	415	+ 15 $\frac{1}{4}$

De *Amerikaansche markt* heeft zich geheel analoog aan Wallstreet gedragen; de omzetten waren echter zeer klein, daar de belangstelling van het publiek in hoofdzaak op de locale markten gericht blijft. Ook heeft de arbitrage, tengevolge van het nog steeds gebrekkige telegrafische verkeer, nog steeds geen gelegenheid tot ingrijpen gevonden.

	1 Oct.	4 Oct.	7 Oct.	Rijzing of daling.
American Car & Foundry	77 $\frac{3}{8}$	77	76 $\frac{1}{2}$	- $\frac{7}{8}$
Anaconda Copper	141	143 $\frac{1}{2}$	144 $\frac{1}{2}$	+ 3 $\frac{1}{2}$
Un. States Steel Corp.	100 $\frac{5}{16}$	98 $\frac{13}{16}$	98 $\frac{1}{4}$	- 2 $\frac{1}{16}$
Atchison Topeka	86 $\frac{15}{16}$	90 $\frac{3}{8}$	91 $\frac{1}{16}$	+ 4 $\frac{1}{4}$
Southern Pacific	85 $\frac{7}{8}$	85 $\frac{15}{16}$	86 $\frac{3}{4}$	+ $\frac{7}{8}$
Union Pacific	130	128 $\frac{15}{16}$	130	- $\frac{1}{16}$
Int. Merc. Marine afgest.	33	34 $\frac{1}{2}$	34 $\frac{1}{16}$	+ 1 $\frac{1}{16}$
„ „ „ „ prefs.	108 $\frac{5}{16}$	115 $\frac{3}{8}$	114 $\frac{1}{2}$	+ 6 $\frac{3}{16}$

De *geldmarkt* was iets vaster; prolongatie is gemonteerd tot 4 pCt.

GOEDERENHANDEL. GRANEN.

Rotterdam, 8 October 1918.

Uit de berichten, die ons dezer dagen hebben bereikt, blijkt, dat in *Groot-Brittannië* en *Ierland* de maand September al even ongunstig weder heeft gebracht als wij hier hebben doorgemaakt. Ook daar heeft het nog niet binnengehaalde gedeelte van den oogst sterk geleden. Slechts in het uiterste zuiden waren tarwe en gerst geheel en haver grotendeels geoogst vóór de regenperiode intrad. Meer noordelijk echter bevond zich een groot gedeelte van het graan nog op het land en in de noordelijke streken van Engeland; in Wales en Schotland en ook in Ierland was nog slechts zeer weinig binnengehaald. De berichten uit die streken zijn vrijwel geheel gelijklopend aan die uit ons eigen land.

Gevreesd wordt, dat niet slechts de kwaliteit zeer zal hebben geleden, doch dat ook de opbrengst niet onbelangrijk beneden de in Augustus gekoesterde schitterende verwachtingen zal blijven. Gelukkig hielden de aardappelen, waarvan de opbrengst geschat wordt op 4,1 miljoen ton (25 pCt. meer dan de reeds groote oogst van het vorige jaar) zich tamelijk goed. De aanvoeren van nieuwe tarwe aan de Engelsche markten zijn van flinken omvang. De Engelsche regering heeft bij hare prijsvaststelling van tarwe dit jaar de prijsverhooging voor latere levering veel lager vastgesteld dan in het vorige seizoen en het gevolg is, dat de boeren hun oogst sneller ter markt brengen dan in 1917. De molens ontvangen dan ook zonder moeite voldoende tarwe voor hun bedrijf. Zij ondervinden echter eenig bezwaar van de omstandigheid, dat een zoo groot gedeelte der hun ter beschikking gestelde tarwe uit de zachte Engelsche soorten bestaat. Gelukkig echter is de Amerikaansche winter tarwe, die in steeds ruimere hoeveelheden in Engeland begint aan te komen, dit seizoen buitengewoon hard. De ruimere aanvoeren van tarwe der laatste weken en het vooruitzicht, dat ook in de naaste toekomst voor eene herhaling der schaarschte van 1917 niet behoeft te worden gevreesd, heeft de Engelsche regering er toe geleid om de 25 pCt. meel van andere graansoorten, waarmede het tarwemeel tot nog toe moest worden vermengd, op 20 pCt. te verlagen.

Ook in *Frankrijk* is het weer in September al even ongunstig geweest als in Engeland, doch de graanoogst was daar voor verrevog het grootste gedeelte reeds binnengehaald. De Fransche aardappeloogst belooft echter eene minder groote opbrengst dan in het vorige seizoen.

In de *Vereenigde Staten* van Amerika zijn ook in de afgelopen week de aanvoeren van tarwe weder zeer groot geweest en ondanks flinke verschepingen naar Europa is de zichtbare voorraad weder met circa 7 miljoen bushels gestegen. Hij bedroeg op 7 October ongeveer 98 miljoen bushels tegen 7,8 miljoen bushels op 8 October 1917.

Ondanks het plan van de Food-Administration te Washington om van den tegenwoordigen tarweoogst een voorraad af te houden van 100 miljoen bushels, zal toch voor uitvoer nog circa 250 miljoen bushels tarwe overblijven, terwijl in het geheele vorige seizoen de uitvoer slechts 132 miljoen bushels bedragen heeft. Ook zijn met ingang van 1 September in de Vereenigde Staten de bekende „wheatless days“ afgeschaft. Het brood mag echter ook daar niet meer bevatten dan 80 pCt. tarwe, geheel in overeenstemming met de Engelsche regeling. Brood van uitsluitend tarwe mag in de Vereenigde Staten slechts worden gebakken van meel van 95 pCt. extractie.

De ruimere tarweopbrengst heeft de Food-Administration doen besluiten om de behandeling van den tarweoogst iets meer dan het vorige jaar het geval was aan den handel over te laten. Hetzelfde is geschied in *Canada*, doch de aanleiding daartoe is eene andere. Alle voor export bestemde Canadeesche tarwe werd daar gekocht en verscheept door de Wheat Export Company, een eigenlijk Engelsch lichaam, met geheele uitsluiting van den Canadeeschen graanhandel. Deze laatste heeft nu onlangs verkregen, dat de monopolistische positie van de Export Company is opgeheven en onder controle der Canadeesche Regeering weder alle graanhandelen aan het exportbedrijf kunnen deelnemen. Omtrent de opbrengst van den Canadeeschen tarweoogst zijn de berichten nog steeds tegenstrijdig. De Regeering schat, dank zij den na de laatste droogteperiode gevallen regen, de opbrengst op ongeveer dezelfde als het vorige jaar, doch particuliere schattingen, die vroeger dikwijls zeer betrouwbaar zijn gebleken, duiden op een vermindering tegenover het vorige jaar met niet minder dan ongeveer 25 pCt.

In *Argentinië* en *Britsch-Indië*, waar onlangs nog gevreesd werd voor schade aan den nieuwen oogst door droogte, is intusschen voldoende regen gevallen. In *Britsch-Indië* heeft dit reeds geleid tot grotere aanvoeren aan de havenplaatsen. In *Argentinië* is het overschot van den oogst nog zoo groot, dat nauwelijks verwacht kan worden, dat dit nog geheel zal worden uitgeoerd. Nu bovendien de Vereenigde Staten alleen 250 miljoen bushels tarwe voor uitvoer ter beschikking hebben, bestaat er voor de op verderen afstand van Europa gelegen tarwe-uitvoer landen nog minder kans op een voldoende afzet van hun product dan in het vorige seizoen. Vooral geldt dit weder voor Australië, waar ook nu weder de oogst zich goed laat aanzien, doch waar tevens nog steeds enorme hoeveelheden tarwe op verscheping wachten. Van het uitvoeroverschot van 1916/1917 was daar tot 24 Juni 1918 nog nauwelijks een achtste gedeelte verscheept en van den laatsten oogst nog zoo goed als niets.

Ondanks de omstandigheid, dat in de Vereenigde Staten van Amerika dit jaar een zoo veel kleinere maïsoogst verwacht wordt dan in het vorige seizoen, is de maïsprijs daar

Noteeringen.

Data	Chicago			Buenos Ayres		
	Tarwe Oct.	Mais Oct.	Haver Oct.	Tarwe Nov.	Mais Nov.	Lijnzaad Nov.
5 Oct. '18	226	130	70 ³ / ₄	11,45	5,65	20,80
28 Sept. '18	226	139 ¹ / ₂	72 ³ / ₈	11,20 ³)	5,75 ³)	24,— ³)
5 Oct. '17	220	119 ³ / ₈ ¹)	59 ¹ / ₈ ¹)	—	8,70	20,90 ³)
5 Oct. '16	160 ¹ / ₄ ¹)	78 ¹)	49 ³ / ₈ ¹)	11,95	6,35	17,85
5 Oct. '15	99 ³ / ₄ ¹)	59 ¹ / ₄ ¹)	36 ¹)	11,40 ³)	4,90 ³)	11,45 ³)
20 Juli '14	82 ¹)	56 ³ / ₈ ¹)	36 ¹ / ₂ ¹)	9,40 ³)	5,38 ³)	13,70 ²)

¹) per Dec. ²) per Sept. ³) per Oct.

Locoprijzen te Rotterdam/Amsterdam.

Soorten.	7 Oct. 1918	30 Sept. 1918	7 Oct. 1917
Tarwe (inlandsche)	25,— ¹)	25,— ¹)	—
Rogge (70 Kg. natura gew.)	28,50 ¹)	28,50 ¹)	—
Mais (La Plata)	—	—	360,— ¹)
Gerst (60 Kg. natura gew.)	20,— ¹)	20,— ¹)	—
Haver (inlandsche)	23,— ¹)	23,— ¹)	—
Lijnkoeken (Noord-Ame- rika van La Plata-zaad)	—	—	250,— ¹)
Lijnzaad (inlandsch)	40,— ¹)	40,— ¹)	—

¹) Regeeringsprijs.

AANVOEREN in tons van 1000 K.G. voor verbruik in Nederland.

Artikelen.	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	29 Sept.— 5 Oct. 1918	Sedert 1 Jan. 1918	Overeenk. tijdoak 1917	29 Sept.— 5 Oct. 1918	Sedert 1 Jan. 1918	Overeenk. tijdoak 1917	1918	1917
Tarwe	—	8.944	253.376	—	2.920	38.227	11.864	291.603
Rogge	—	—	8.465	—	—	—	—	8.465
Boekweit	—	—	2.314	—	—	—	—	2.314
Mais	—	—	114.637	—	4.590	73.710	4.590	188.347
Gerst	—	—	30.600	—	—	11.886	—	42.486
Haver	—	—	12.399	—	—	27.269	—	39.668
Lijnzaad	—	—	8.322	—	—	7.560	—	15.882
Lijnkoek	—	—	34.078	—	—	27.985	—	62.063
Tarwemeel	—	756	19.988	—	6.068	3.051	6.824	23.039
Andere meelsoorten	—	19.716	—	—	4.286	—	24.002	—

AANVOEREN in tons van 1000 K.G. voor België.

Tarwe	13.097	190.292	333.837	—	—	—	190.292	333.837
Mais	—	90.191	12.335	—	—	—	90.191	12.335
Rogge	—	5.174	—	—	—	—	5.174	—
Tarwemeel	—	68.918	4.378	—	8.807	—	77.725	4.378
Gerst	—	24.172	667	—	—	—	24.172	667
Andere meelsoorten	3.952	37.540	—	—	9.510	—	47.050	—

in de afgelopen week met groote sprongen gedaald. Daartoe hebben waarschijnlijk verschillende oorzaken medegewerkt. De aanvoeren van mais van den vorigen oogst aan de Amerikaansche markten blijven namelijk nog steeds van zeer grooten omvang en verder wordt aangenomen, dat de kwaliteit dit jaar zooveel beter zal zijn dan die van den vorigen oogst, dat deze verbetering in niet onbelangrijke mate zal opwegen tegen de vermindering in de productie, die in het vorige jaar wel zeer groot was, doch waarvan de kwaliteit zeer onbevredigend is geweest. De voornaamste oorzaak der prijsdaling schijnt echter te liggen in de verbetering der vredeskansen. Het is niet geheel duidelijk, op welke wijze die verbetering prijsverlaging en niet prijsverhoging veroorzaakt, zooals zij dat in de laatste dagen in Argentinië heeft gedaan. Het lijkt ons echter niet geheel onwaarschijnlijk, dat men in Argentinië bij vrede prijsverhoging verwacht tengevolge van betere verscheppingsgelegenheid en in Noord-Amerika prijsverlaging, omdat het gebruik van mais als broodgraan zal afnemen en bovendien de zeer groote op verschepping wachtende graanhoeveelheden in Argentinië en andere uitvoerlanden eene zeer sterke concurrentie aan de Noord-Amerikaansche mais zouden aandoen. Van 1 tot 7 October is te Chicago de maïsprijs voor den October-termijn 12 cent, voor den December-termijn 7¹/₂ per bushel gedaald. Sedert het in den aanvang van September bereikte hoogste punt bedroeg de daling nu reeds voor October 37, voor November 35 cent of ongeveer 23 pCt. van dien hoogsten prijs. Haver heeft in Noord-Amerika de beweging der maïsprijzen vrij sterk gevolgd, vooral wat den October-termijn betreft, die van 1 tot 7 October eene daling van 6 cent of ruim 8 pCt. te zien geeft.

De prijzen van lijnzaad zijn ook in de afgelopen week in Argentinië zeer beweeglijk geweest. Nadat de reeds in ons vorig weekbericht vermelde prijsdaling tengevolge van de goede verwachtingen van den nieuwen oogst nog eenige dagen werd voortgezet, zijn op 7 October deze prijzen belangrijk gestegen, waarschijnlijk onder den invloed der vredesberichten, waarvan uitbreiding der verscheppingsmogelijkheden wordt verwacht. De vraag naar Argentijnsch lijnzaad zal echter waarschijnlijk in de Vereenigde Staten in dit seizoen zich minder sterk doen gevoelen dan in het vorige jaar. Volgens de laatste schattingen zou de opbrengst daar meer dan 80 pCt. grooter zijn dan in 1917 en voor 60 pCt. voorzien in de behoefte van het land.

Nederland. Nog steeds is in Nederland geen verbetering van beteekenis in het weer gekomen en zeer algemeen blijven de berichten van groote schade aangebracht aan het

zich nog op het land bevindende graan, alsmede aan de boonen en aardappelen. Deze bedroevende omstandigheid maakt het voor ons land steeds meer noodzakelijk om, in sterkere mate dan in de laatste maanden het geval geweest is, aanvoeren van buiten te verkrijgen en met steeds grotere belangstelling worden de pogingen gevolgd om voor ons land althans een beperkt gedeelte machtig te worden van den grooten graanvoorraad der overzeesche uitvoerlanden.

SUIKER.

NOTEERINGEN.

Data	Amsterdam per October.	Londen			New York 96% Centrifugals.
		Tates Cubes No. 1	White Javas fob.	Amerc. Granulated fob.	
4 Oct. 1918	f —	64/9	—	—	7,28
27 Sept. 1918	„ —	64/9	—	36/9	7,28
4 Oct. 1917	„ —	53/9	17/6	—	—
4 Oct. 1916	„ —	47/1 ¹ / ₂	21/6	27/7 ¹ / ₂	6,02
21 Juli 1914	„ 11 ¹ / ₂ / ₃₂	18/—	—	—	3,26

Het oogsten der bieten is begonnen. In Duitschland verwacht men een ietwat kleinere opbrengst dan verleden jaar. In Oostenrijk-Hongarije wordt de oogst groot, doch het is niet waarschijnlijk, dat daar meer dan hoogstens 80 % van de geoogste bieten tot suiker verwerkt zal worden.

Interessant is het volgende vergelijkende overzicht van het suikerverbruik in Nederland gedurende de laatste 4 jaren:

	1917/18	1916/17	1915/16	1914/15
September	18.462	6.775	12.779	9.840 tons
October	16.309	16.330	12.912	12.344 „
November	15.799	16.983	14.830	12.112 „
December	13.584	11.387	13.477	12.269 „
Januari	14.289	11.870	12.902	11.217 „
Februari	13.872	10.992	15.947	10.093 „
Maart	18.392	15.877	18.571	13.727 „
April	21.688	15.030	13.388	11.907 „
Mei	21.674	15.376	18.180	12.630 „
Juni	22.562	16.239	15.022	14.913 „
Juli	24.052	15.988	13.381	14.727 „
Augustus	16.243	16.847	10.377	13.473 „
Totaal	216.926	169.694	171.766	149.252 tons

De aandacht mag daarbij gevestigd worden op de sterke toename in het verbruik van Maart tot Juli, in welke maand door de Regeering tot rantsoeneering besloten werd met het gevolg dat daarna het verbruiks cijfer weder normaal werd.

De zichtbare voorraden bedroegen volgens F. O. Licht: -

	1918	1917	1916
Duitschland 1 Sept.	240.000*	400.000*	250.000* tons
Oostenrijk 1 "	200.000*	250.000*	305.000* "
Frankrijk 1 "	35.000*	40.000*	39.012 "
Nederland 1 "	26.542	71.273	3.706 "
België 1 Juli	69.312	68.909	28.975 "
Engeland 1 Nov. ¹⁾	259.929	135.699	195.267 "
Totaal Europa	830.783	965.881	821.960 tons
V. S. v. N. A. 17 Juli	65.748	241.323	288.937 "
Cubahavens 30 "	722.150	515.897	519.569 "

Totaal 1.618.681 1.723.101 1.630.466 tons

* Raming. ¹⁾ 1917/16/15.

Op Java vonden verdere belangrijke afdoeningen plaats tot de laatste prijzen met het gevolg, dat thans het resultaat van den oogst 1917 op een klein quantum na verkocht is en de Vereenigde Suiker Producenten van den ditjarigen oogst nog slechts ongeveer 7 miljoen picols onverkocht hebben, waarbij dan komt het quantum, dat niet aangesloten fabrieken nog te verkoopen hebben. Thans heeft de Producenten-vereening de verkoopprijzen verhoogd tot f 9,— voor Superieur, f 8,— voor No. 16 en h. en f 7½/4 voor Muscovados.

	1918	1917	1916
Ontv. d. week tot 14 Sept.	20.005	13.393	1.907 tons
Totaal sedert 1 Dec. 1917	3.235.211	2.941.243	2.955.228 "
Werkende fabrieken....	4	?	1
Exp. U. K. 1 Jan.-10 Aug.	653.631	662.038	473.955 "
„Frankr. 1 „ 10 "	7.400	67.468	118.629 "

RUBBER.

Nadat de markt voor Plantage-soorten geruimen tijd nagenoeg onveranderd is gebleven, kenmerkte deze zich in de afgelopen week door een vaster stemming. De prijzen konden zich iets verbeteren, speciaal voor de verdere termijnen bestond goede vraag.

De noteeringen luiden: einde voorafgaande week

Prima Crêpe loco	2/3¼	2/2¼
„ „ Oct./Dec.	2/4	2/2¾
„ „ Jan./Juni.	2/5½	2/4¼
smoked Sheets 1 d. minder.		1 d. minder.
Hard cure fine Para.....	3/2	3/2½

WOL.

De voorraad te La Plata bedraagt ongeveer 17.000.000 K.G. Tot 25 Juli beliepen de verschepingen 225.000 bn. tegen 326.000 bn. op hetzelfde tijdstip van het vorige jaar. Naar de Vereenigde Staten gaat nog altijd het meeste n.l. 166.000 bn.

Het nog te verkoopen restant te Montevideo schat men op ongeveer 6.000 bn. Er zijn 51.000 bn. verscheept tegen 63.000 bn. in het vorige seizoen.

KATOEN.

Amerikaansche Katoen.

Volgens het Censusbureau te Washington bedraagt het geginde aantal balen katoen exclusieve linters: (In duizendtallen balen.)

	1918/19	1917/18	1916/17
tot 25 September	3720	2498	4063
„ 31 Augustus	1040	606	850

Noteeringen voor Loco-Katoen.

(Middling Uplands).

	7 Oct. '18	30 Sept. '18	23 Sept. '18	8 Oct. '17	7 Oct. '16
New York voor Middling ..	33,15 c	34,95 c	33,25 c	27,50 c	17,10 c
New Orleans voor Middling	32,63 c	32,88 c	32,75 c	26,50 c	16,19 c
Liverp. v. Good Midd. Texas ..	24,49 d	25,29 d	24,30 d	19,92 d ¹⁾	9,93 d ²⁾

¹⁾ Good Middling Amer. ²⁾ 6 Oct. '16 Middling Amer.

Ontvangsten in, en uitvoeren van Amerikaansche havens. (In duizendtallen balen.)

	1 Aug. '18 tot 4 Oct. '18	Overeenkomstige perioden	
		1917 ¹⁾	1916
Ontvangsten Gulf-Havens..	873	593	1501
„ Atlant. Havens		495	
Uitvoer naar Gr. Britannië	641	560	442
„ „ 't Vasteland.		308	434
„ „ Japan etc....		—	65

¹⁾ tot 6 October '17.

Voorraden in duizendtallen	4 Oct. '18	6 Oct. '17	6 Oct. '16
Amerik. havens.....	1003	573	952
Binnenland.....	825	413	793
New York	—	85	74
New Orleans	—	87	200
Liverpool	150 ¹⁾	329	563

¹⁾ 5 October '18.

METALEN.

Loco-Noteeringen te Londen:

Data	Ijzer Cleo. No. 3	Koper Standard	Tin	Lood	Zink
7 Oct. 1918..	nom.	122.-/-	377.10/-	29.-/-	52.-/-
30 Sept. 1918..	nom.	122.-/-	337.10/-	29.-/-	52.-/-
5 Oct. 1917..	nom.	110.-/-	244.-/-	30.10/-	—/-
6 Oct. 1916..	nom.	120.10/-	177.-/-	30.10/-	54.10/-
20 Juli 1914..	51/4	61.-/-	145.15/-	19.-/-	21.10/-

VERKEERSWEZEN.

SCHEEPVAART.

5 October 1918. In de afgelopen week kwamen geen scheepvaartberichten binnen.

RIJNVAART.

Weken van 23 tot 30 Sept. en van 30 Sept. tot 7 Oct. 1918.

De toestand op den Rijn is sedert de vorige opgave niet veranderd. De kolenvrachten van Duisburg naar Mannheim werden onveranderd met Mk. 3,50 tot Mk. 3,75 per ton genoteerd, terwijl voor sleeploon tusschen 15 en 17 pf. per Centner werd betaald. De waterstand bleef gunstig en het aanbod van scheepsruimte was voldoende.

Van Rotterdam naar de Ruhrhavens was de markt zeer flauw; er werd geen enkel schip bevracht. De sleeploonen varieerden tusschen 80 en 110 cents boven het 50 cents tarief.

INKLARINGEN.

NIEUWE WATERWEG.

Landen van herkomst	September 1918		September 1917	
	Aantal schepen	N. R. T.	Aantal schepen	N. R. T.
Binnenl. havens.	10	—	16	4.046
Groot-Britannië	36	29.887	67	35.933
Noorwegen	3	911	8	1.725
Zweden	4	2.498	17	8.167
Frankrijk	2	224	3	445
Westk. Afrika..	—	—	1	736
Vereen. Staten..	17	37.707	11	25.866
Totaal	72	71.027	123	76.918
Periode 1 Jan.-30 Sept.	687	639.900	1.251	1.072.218 ¹⁾
Nationaliteit.				
Nederlandsche ..	30	35.868	44	23.272
Britsche	24	7.617	47	22.532
Noorsche	4	8.909	6	8.071
Belgische	3	4.945	9	14.379
Zweedsche.....	11	13.688	17	8.663
Totaal	72	71.027	123	76.918

¹⁾ 1913, 8655 schepen met 10.526.984 N. R. T.

(Dirkzwager's Scheepsagentuur.)

DE TWENTSCHE BANK

Amsterdam - Rotterdam - 's-Gravenhage - Utrecht

Maandstaat op 30 September 1918

DEBET

Aandeelhouders nog te storten	f	1.784.700,—	
Deelneming in de firma's:			
B. W. BLIJDENSTEIN & Co., te Londen			
B. W. BLIJDENSTEIN Jr., te Enschede			
LEDEBOER & Co., te Almelo, f 7.892.187,50, waarvan in geld gestort	„	6.342.187,50	
Deelneming in bevriende Bankinstellingen f 5.007.272,60, waarvan in geld gestort	„	3.536.772,60	
			f 11.663.660,10
Fondsen van Aandeelhouders te Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage en Utrecht	„	31.144.100,—	
Fondsen door ons gedeponoord voor bevriende banken	„	5.020.500,—	
Kassa, Wissels en Coupons	„	35.592.170,69	
Nederlandsche Staatsleeningen	„	515.433,83	
Nederlandsche Schatkistbiljetten en Schatkistpromessen	„	70.130.858,71	
Daggeldleeningen	„	1.700.000,—	
Saldo's bij Bankiers:			
beschikbaar voor eigen gebruik	f	2.654.039,95	
voor rekening van derden	„	20.157.085,62	
gereserveerd voor geopende credieten	„	2.637.515,54	
			f 25.448.641,11
Prolongatiën gegeven	„	9.826.935,—	
Eigen Fondsen en Syndicaten	„	3.240.848,56	
Credietvereniging	„	23.670.296,37	
Voorschotten tegen Onderpand of Borgtocht en Saldo's Rek. Crt. f 37.342.154,39½	f		
Af: loopende Promessen	„	2.210.000,—	
			„ 35.132.154,39½
Voorschotten op Consignatiën	„	201.397,48	
Gebouwen en Safe Deposit	„	2.692.100,66½	
			„ 2.692.100,66½
			f 255.979.096,91

CREDIT

Kapitaal	f	21.952.000,—	
Reserves	„	8.199.877,—	
Waarborgfonds Credietvereniging	„	3.061.022,50	
Reserve Credietvereniging	„	2.719.442,65	
			f 35.932.342,15
Aandeelhouders voor gedeponoerde fondsen als waarborg voor 90 pCt. storting op aandelen B f 1.784.700,—	f		
in Leendepôt	„	34.379.900,—	
			„ 36.164.600,—
Zieken- en Pensioenfondsen	„	242.252,37½	
Deposito's	„	40.065.727,34½	
Prolongatie-Deposito's	„	1.592.900,—	
Saldo te ontvangen en te leveren fondsen	„	1.071.862,16½	
Saldo's Rekening-Courant	„	91.476.014,08½	
„ „ „ voor gelden in het Buitenland	„	20.157.085,62	
„ „ „ Credietvereniging	„	11.626.379,72	
			„ 123.259.479,42½
Daggeld en Beleening genomen	„	8.550.000,—	
Kassiersrekeningen	„	357.559,35½	
Te betalen Wissels	„	5.935.676,18	
Diverse Rekeningen	„	2.806.697,91½	
			„ 2.806.697,91½
			f 255.979.096,91

De N.V. Nederlandsche Huistelefoon-Maatschappij

ROTTERDAM

Telefoon 3600

'S-GRAVENHAGE

Telefoon H 280, 300

GRONINGEN

Telefoon 1555

levert uit voorraad TELEFOON-, SCHEL-, ELECTR. KLOK-INSTALLATIES, etc.,
in huur en koop.

Herstelt en onderhoudt onder garantie ook alle niet door haar uitgevoerde installaties.
PROSPECTUS GRATIS.

NAAMLooZE VENNOOTSCHAP

Rotterdamsche Metaal-Industrie

TE ROTTERDAM.

Maatschappelijk Kapitaal f 1.000.000,—

waarvan geplaatst en volgestort f 300.000,—

COMMISSARISSEN:

A. J. L. MORITZ, Directeur der Naaml. Venn. „Observator”,
te Rotterdam, Gedelegeerd Commissaris.

W. KREUKNIET, te Wassenaar.

R. SCHELLING, firma SCHELLING & LAKOWSKY, te Rotterdam.

DIRECTEUR: O. SCHULZ.

UITGIFTE van

200 Aandeelen aan Toonder

à f 1000,— nominaal,

tot den koers van 110 pCt.

Ondergeteekenden berichten, dat zij op

MAANDAG 14 OCTOBER 1918

INSCHRIJVINGEN zullen aannemen op bovenbedoelde uitgifte,
op voorwaarden als vervat in het prospectus van heden, hetwelk op
aanvraag te hunne kantoren verkrijgbaar is.

MARX & Co's BANK { Rotterdam.
's-Gravenhage.
KERKHOVEN & Co., Amsterdam.

7 October 1918.

Nijgh & Van Ditmar's
Uitgevers-Maatschappij

Wijnhaven 111-113 — Rotterdam
Telefoon 7841-7842-7843-7861

Bijkantoren:

Amsterdam - 's-Gravenhage - Haarlem

Belast zich met het verzorgen
van uitgaven en tijdschriften
op elk gebied

P. Clos & Leembruggen

LEIDEN

Opgericht 1 Mei 1766

Tel. Intercomm. 370
Telegr.-Adres: CLOS

Sajetten en Wollen
Garens voor Hand-
en Machinebreien

KONINKLIJKE
HOLLANDSCHE
LLOYD

AMSTERDAM

Geregelde
Passagiers- en Vrachtdienst
met nieuwe, moderne
post-stoomschepen

TUSSCHEN

AMSTERDAM

EN

ZUID-AMERIKA

VIA

NEW YORK

Internationale
Bank
voor
zakelijke waarborg
te Groningen.

5% pandbrieven
TOT DEN
KOERS VAN 97%

VAN RIJN & Co
UTRECHT — POSTBUS 40

EENIGE FABRIKANTEN
VAN DE UTRECHTSCH E

FIJNE TAFELMOSTERD

Wm H. MÜLLER & Co.

REEDERS EN KOOPLIEDEN

HOOFDKANTOOR: 's-GRAVENHAGE

HOLLAND-AMERIKA LIJN

GEREGELDE AFVAARTEN TUSSCHEN
ROTTERDAM en NEW YORK, BOSTON, PHILADELPHIA,
BALTIMORE, NEWPORT NEWS, NORFOLK, SAVANNAH,
NEW ORLEANS, CUBA, MEXICO en NEW YORK-JAVA.

Voor inlichtingen wende men zich tot de
HOLLAND-AMERIKA LIJN, WILHELMINAKADE, ROTTERDAM

Scheepvaart- en Steenkolen-Maatschappij — Rotterdam

Filialen: AMSTERDAM — IJMUIDEN — LEEUWARDEN — HARLINGEN

ENGELSCH STEENKOLEN

GEREGELDE LIJNEN VICE-VERSA:

ROTTERDAM—LONDON; ROTTERDAM—HULL/GOOLE; ROTTERDAM—NEWCASTLE;
ROTTERDAM—LEITH

PRACTISCH EFFECTENBOEK

Prijs f 1,25

Verkrijgbaar bij den Boekhandel en bij
NIJGH & VAN DITMAR'SUITG.-MIJ, R'DAM

R. S. STOKVIS & ZONEN Ltd - ROTTERDAM

Groote voorraden van artikelen op industriëel gebied

WEISE & Co. ROTTERDAM AMSTERDAM

Import van en Handel in

OVERZEESCHE PRODUCTEN

speciaal RUBBER, GUTTA-PERCHA en BALATA

ECONOMISCH-STATISTISCHE BERICHTEN

ANNO 1816

NAAMLooZE VENNOOTSCHAP

BLAAUWHOEDENVEEM - VRIESSEVEEM

AMSTERDAM

ROTTERDAM

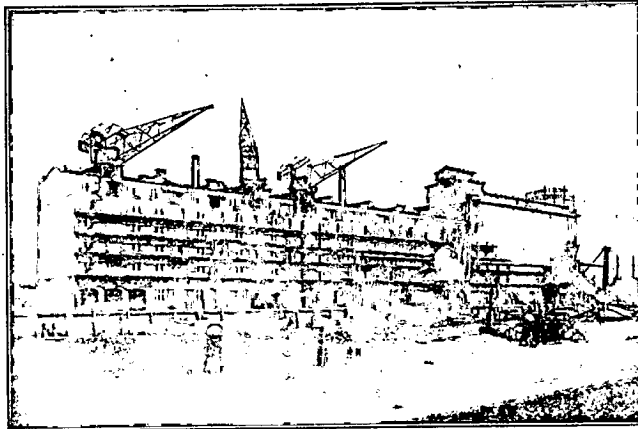
ANTWERPEN

EXPEDITEURS

MAATSCHAPPELIJK

KAPITAAL:

f 10.000.000,—

EXPEDITIE
IN- EN UITKLARING
ASSURANTIERESERVE-
FONDSEN:

f 1.639.297,15½

RUBBER-
ETABLISSEMENT
KINA-ETABLISSEMENTPAKHUIS EN SILO-GEBOUW „ST. JOB”, ROTTERDAM
BEËEDIGDE WEGERS EN METERSBEWARING VAN KOOPMANSGOEDEREN TEGEN UITGIFTE VAN
„CEDULLEN AAN TOONDER”

WELKE LEVERBAAR EN BELEENBAAR ZIJN

MODERNE KOEL- EN VRIESINRICHTINGEN TE AMSTERDAM EN ROTTERDAM VOOR HET OP LAGE
TEMPERATUREN BEWAREN VAN AAN SPOEDIG BEDERF ONDERHEVIGE LEVENSMIDDELEN EN HANDELSWAREN.

CORRESPONDENTEN:

TE LONDEN: BRITISH BLAAUWHOEDENVEEM, LTD., 1 MINCING LANE, E.C.
BIJKANTOOR TE LIVERPOOL.

IN NED. INDIË: „HET INDISCHE VEEM” EN „DE SCHEEPSAGENTUUR”, BATAVIA, ENZ.

STORK

KETELMAKERIJ

CORNWALL
LANCASHIRE
BOUILLEUR-KETELS
BABCOCK & WILCOX
WATERPIJPKETELS

MACHINEFABR. HENGLO 749

DIRKZWAGER'S SCHEEPSAGENTUUR
MAASSLUIJ EN HOEK VAN HOLLANDBelasten zich met het rapporteeren van schepen en het
behandelen van scheepszaken op den Nieuwen Waterweg**NIEUWE BERGING-MAATSCHAPPIJ**
MAASSLUIJContracteeren voor het bergen van gezonken schepen en
ladingen, op de rivieren en buitengaats; belasten zich met
het instellen van duikeronderzoek, enz. enz.**DE SPAARNE-BANK**
HAARLEM

Gestort Kapitaal en Reserves f 1.184.000,—

REKENING-COURANT, CREDIETEN, INCASSEERINGEN, ASSURANTIËN,
WISSELS, EFFECTEN, COUPONS, PROLONGATIËN, DEPOSITO'S, ENZ.**MARX & Co's BANK** ROTTERDAM, Zuidblaak 56
's-GRAVENHAGE, Kneuterdijk 13

KAPITAAL f 10.000.000,— VOLGESTORT

Directie: P. J. VAN OMMEREN, Jhr. D. F. REUCHLIN, S. S. BOSMAN JR.

Raad van Commissarissen: Mr. J. A. LOEFF, J. RIJPPERDA WIERDSMA, A. C. MEES en Mr. A. J. MARX